

Μον 4104 '63
ΚΡΗΤΙΚΑ

Α. ΗΒΑ
ΑΝΙΩΝ
ἀριθ. 50

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΝΕΡΑΛΙ

Δ. Φ. καθηγητοῦ

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ

ΝΗΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΥΛΥΑΝΘΡΩΠΟΤΕΡΑΣ ΚΩΜΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΩΝ ΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ
ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Πρόσθεσι τῶν κλιματικῶν λέξεων ἐν Κρήτῃ εἶναι
ἀδύνατον ἐν εὐρησίᾳ ἀλλοῦ καλῶτερα καὶ ὁ-
μοιωτέρα ὄσεται. Ὅτι, οὐ ἀβρίσταται ἐνταῦθα εἶναι ἄ-
εὐκατάστατον, καὶ ἀδύνατον εἶναι.

Brouzou.

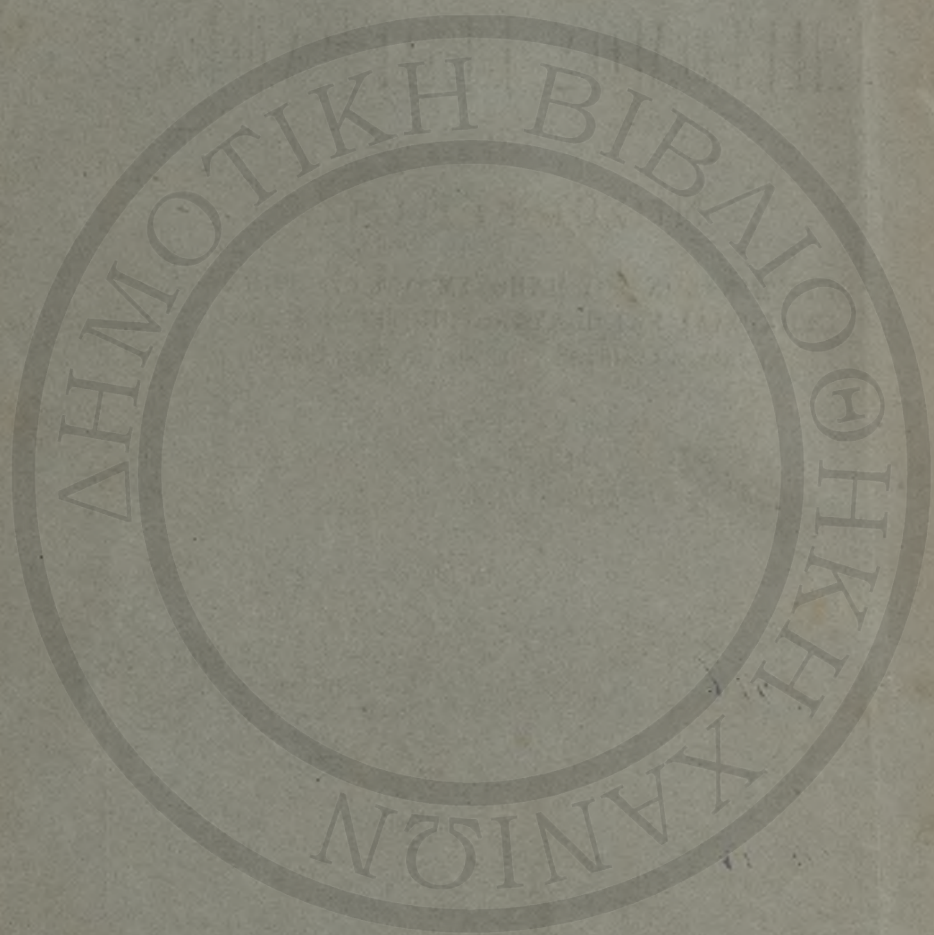

Ευδοκία Πρίντζου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1894

Κρητικά '63

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αύξ. αριθ. 56461
Χρονολ. Εισαγ. 12-5-2000
Ειδικότης Γεωγ. Κρητικ.
*Αριθ. 914.959/ΓΕΝ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΝΕΡΑΛΙ

Δ. Φ. καθηγητού

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ

ΝΗΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΑΝΘΡΩΠΟΤΕΡΑΣ ΚΩΜΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΩΝ ΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ
ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Πνίουσι τόν κάλλιστον άίρα έν Κρήτη· είναι
άδύνατον νά εδρη τις άλλαγή καλύτερα και ώ-
ρμιότερα ύδατα. Ό,τι εύρεσκειται έκει είναι ά-
ξιοσέβαστον, και αυτός οί λίθοι.

Brouzin.

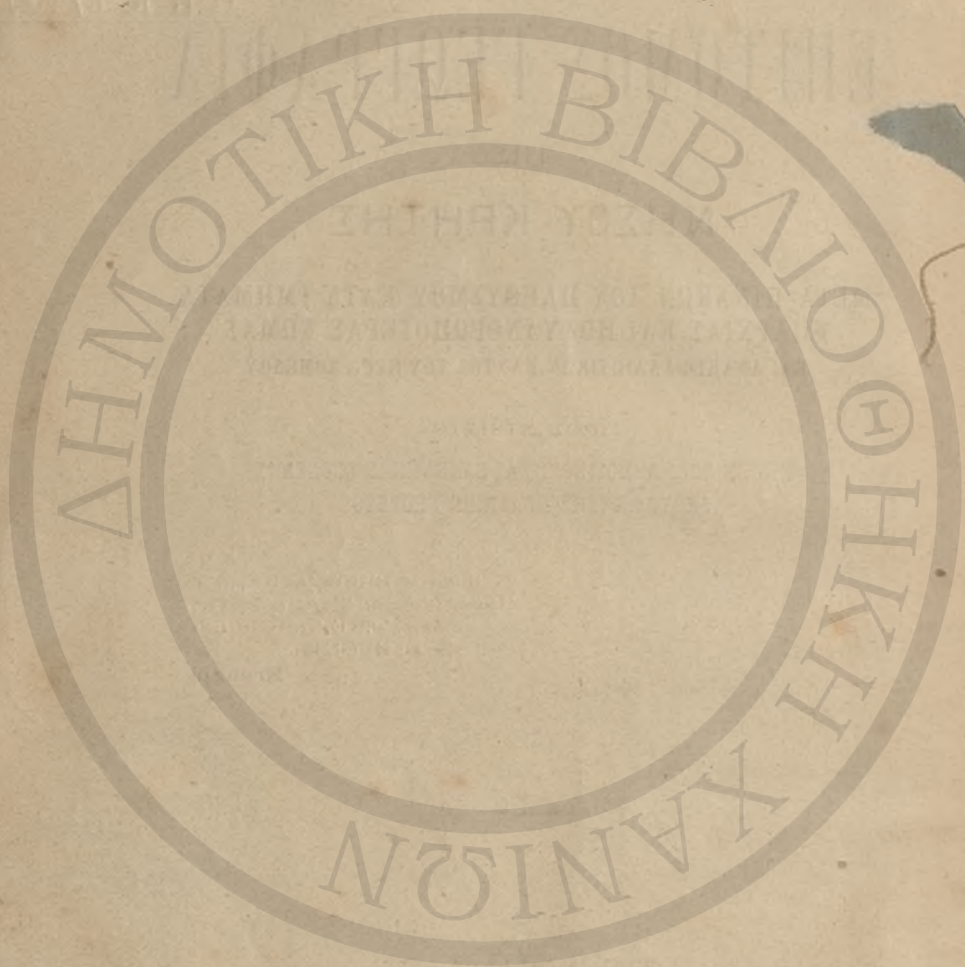
XXVII-IV-XLV.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1891

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΑ

Ἡ ἀναμφισβητήτου ἀρθρότητος παιδαγωγικὴ γνῶμη ὅτι ὁ παῖς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ πρώτιστα πάντων πρέπει νὰ μαθητεύῃ τὴν πατριῶν χώραν ἐν μεγίστῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀπηχοιβαμένως, πρὸς τούτοις δὲ ἡ παντελής ἔλλειψις γεωγραφίας εἴτε συνοπτικῆς πρὸς χρήσιν τῆς μαθητικῆς νεότητος εἴτε καὶ ἐκτενεστέρας διὰ τοὺς πολλοὺς μὲ παρεκίνησαν νὰ ἐκδώσω ἐγχειρίδιον γεωγραφίας τῆς πατρίδος μου Κρήτης πρὸς χρήσιν τῆς ἐν αὐτῇ σπουδαζούσης νεότητος.

Ἀπὸ μακροῦ λοιπὸν χρόνον ἐργαζόμενος πρὸς συλλογὴν τῶν ἀπαιτούμενων πρὸς ὃν προθεμίην σκοπὸν ἐλάχιστα ἴσως ἐκ τῶν ἑλληνιστῶν περὶ Κρήτης γραφέντων παρῆλθον νὰ διεξέλθω καὶ ν' ἀρυσθῶ παρ' αὐτῶν οὐχ ἀταλαιπώρως πᾶν χρήσιμον εἰς ἐμέ. Ὡστε ἐκ συγγραμμάτων, ἐκ μονογραφιῶν ἐν ἐφημερίσιν καὶ περιοδικοῖς περὶ Κρήτης, ἐκ πληροφοριῶν, ὧς ἔλαβον παρὰ φίλων συμπολιτῶν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Κρήτης, οἷς δημοσίᾳ διμολογῶ χάριτας, καὶ ἐξ ὧσων αὐτὸς ὡς Κρητὴς γινώσκω κατῆροισα τὸ ὕλικόν τῆς γεωγραφίας, ἦν ἐκδίδω σήμερον. *) Ἐτακτοποίησα δὲ τὴν ἐν λόγῳ συνηγμένην γεωγραφικὴν ὕλην ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκδοθεῖσαν Στατιστικὴν τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Σταυράκη, ἀφ' ἧς ἐν γένει ὠφελήθην πλείστον, ἐπειδὴ κατ' ἐμὲ κοιτὴν τὰ συνειλεγμένα ἐν αὐτῇ εἶναι ἀκριβέστερα πάντων τῶν μέχρι σήμερον περὶ Κρήτης γεγραμμένων. Ἠκολούθησα δὲ πρὸ πάντων ταύτη ἐν τῇ ταξινομήσει τῶν χωρίων εἰς τοὺς οἰκίους δήμους καὶ τῷ καθορισμῷ τῆς τοποθεσίας τῶν ἀρχαίων πόλεων, ἐπειδὴ οὗτος ἔλαβεν ὑπ' ὄ-

*) Τὰ βιβλία ἐξ ὧν ὠφελήθη ἐν τῇ συντάξει τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἐγχειριδίου εἶναι ἐκτὸς τῆς Στατιστικῆς τοῦ κ. Σταυράκη τὰ ἑξῆς. Ἀκριβῆς περιγραφή τῆς Κρήτης καὶ Ἱστορία τῆς Κρήτης Βεργιάδου. Ἀπομνημονεύματα κλ. Κριτοβουλίδου. Κρητικὰ Χρονιούζη, Λαβύρινθος Μιγελιδάκι. Περιήγησις ἐν Κρήτῃ Χατζιδάκι. Ἱστορία τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως 1866 (γαλλιστί) Ballot. Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς καὶ Νεοελληνικὴ Φιλολογία Σάβα. Κρητικαὶ Ἐπιστολαὶ Σαβαροῦ. Χάρτης Spratt Σκηνογραφήματα Σκίνερ. Ὀδηγὸς τῶν ναυτιλλομένων Βιβλάκι. Ἱστορία Κρήτης Ἰακωβάτου. Κρητικαὶ ἔξιμαι Βαρδίδου. Κρήτη καὶ Κρήτες Παγανέλη (Ἐοτία). Τὰ πλείστα ἐκ τῶν γραφέντων ἐν τῷ Ἐοτίᾳ, Ἐβδομάδι καὶ Ἀευκοῖς Ὅρεοι ὑπὸ τῶν κκ. Ψιλάκι καὶ Κοτζυλάκι. Τὰς διατριβὰς Καπετανάκι ἢ Φωτιάκι ἐν τῇ Ἐβδομάδι, Κρητικὸν γάμοι Ζαμπέλιου, κλπ. κλπ. κλπ.

ψιν τὸν ἔξοχον νόμισματολόγον κ. Σβορώνου καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐν τῇ συντάξει τῆς Στατιστικῆς.

Οὕτω μὲν λοιπὸν προέβην εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἐργειδίου ἐν δὲ τῇ διευθετήσει τῆς ὕλης εἶχον ὀδηγὸν ἐκτὸς τῶν ἐν μεγίστῃ διαδόσει γεωγραφικῶν τῶν σεβαστῶν μοι καθηγητῶν καὶ φίλων ἀρίστων κ. κ. Σεκελλαρίου καὶ Ἀντωνιάδου καὶ γαλιτικόν τι γεωγραφικὸν ἐργειδίον τοῦ Cortambert (ἔκδοσις 26ῆ τῷ 1889). Καὶ ἀπέβλεπον μὲν εἰς τὸ νὰ συντάξω γεωγραφίαν τῆς Κρήτης διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀναπληροῦσαν τὸ μάθημα τῆς πατριδογραφίας, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν, διδούσαν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ εἰσαχθῇ ἢ διδασκαλίᾳ τοῦ ὠφελίμου τούτου μαθήματος, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη, ὡς καὶ δὲν ὄφειλον, νὰ ἐκταθῶ καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων πανταχοῦ τῆς Κρήτης, διότι τότε ἔπρεπε νὰ περιορισθῶ εἰς ἓν τμήμα. Ἄλλως τε διδασκαλίαν ἐκτενῆ κατὰ τὸν τρόπον τῆς πατριδογραφίας δύναται νὰ κάμνη ὁ φιλότιμος διδάσκαλος ἐν τῷ τμήματι, ἔνθα διδάσκει. Ὅθεν ἐτήρησα τὸ αὐτὸ σχεδὸν μέτρον τῆς ἐκθέσεως πανταχοῦ τῆς Κρήτης περιλαβὼν μὲν πάντα τέναγκαῖοῦτα, ἐκταθεὶς μάλιστα ἰσως καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἐν τοῖς προκαταρκτικοῖς περὶ ἀκρωτηρίων, ποταμῶν, σπηλαίων, φαράγγων κλπ. δώσας δὲ νύξιν εἰς τὸν δόκιμον διδάσκαλον νὰ ἐκτείνηται ἐκεῖ ἔνθα διδάσκει καὶ περισσότερον τῶν ἐν τῷ κειμένῳ, νὰ συντέμνη δὲ τὰ τῶν ἄλλων μερῶν, ὅσα θεωρεῖ πλείονα τοῦ δέοντος καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν προκαταρκτικῶν, πρὶν δηλαδὴ ἀρχίσῃ ἡ Πολιτικὴ διαίρεσις. Χάριν δὲ τῶν διδασκάλων ἔχω καὶ ἐν τέλει ἐκάστου κεφαλαίου συγκεντρωτικὰς ἐρωτήσεις καὶ ὑπόδειξιν ἀσκήσεων, ἵνα λαμβάνη ἐξ αὐτῶν ἀφορμὴν ὁ διδάσκων νὰ μορφώῃ ἐρωτήσεις, ὡς φαίνεται αὐτῷ προσφορώτερον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Ἀπέφυγον δὲ καὶ τὰς πολλὰς ὀνομασίας τοῦ αὐτοῦ τόπου ἢ πόλεως ἢ ἐπαρχίας, αἵτινες συγχέουσι τὸν μαθητὴν, ἐπ' ἴσης τὰς παρακεκινδυνευμένας καὶ μέχρι γελοίου χωροῦσας ἐτυμολογίας, τὴν μυϊαν πόλεωσιν, ἣν ἡ θῆσις εἶναι ὄλως ἀμφισβητήσιμος καὶ τὴν μυϊαν πολλῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἅτινα, ἐὰν κρίνῃ ἀναγκαῖον, ἄς συμπληροῖ ὁ διδάσκαλος, ὅστις, εἰρήσθω καὶ τοῦτο, πρέπει νὰ ἔχη, ἂν μὴ πάντα, τὰ πλείστα τῶν ἀνωτέρω ἐν ὑποσημειώσει ἀναφερομένων βιβλίων, ἅτινα ἐγὼ εἶχον ὑπ' ὄψιν. Ὀνόμασα δὲ τὰ πάντα μὲ τὰ σημερινὰ αὐτῶν ὀνόματα, ἐπιανοῦ μόνον θέτων ἐν παρενθέσει μίαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν, αἵτινες πλειστάκις εἶναι πλείονες τῆς μιᾶς.

Ἴνα δὲ τελεσφορώτερα ἀποβαλῆ ἡ διδασκαλίᾳ τῆς γεωγραφίας εἶχον σχεδιαγραφῆσθαι καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης

ἐν 18 πίναξι καὶ χάρτην δλόκληρον τῆς νήσου ἐν σμικρῷ,
 ἵνα προσαρτηθῇ ἐν τέλει τοῦ βιβλίου. Ἄλλα τὸ μὲν ἡ ἀτέλεια,
 ἢ ὁμολογουμένως διὰ τὴν ἑλλειψιν ἐπαρκῶν βοήθημάτων
 θὰ εἶχον οἱ πίνακες οὗτοι, τὸ δὲ καὶ ἡ μεγάλη δαπάνη, ἣτις
 ἀπαιτεῖτο πρὸς ἔκδοσιν τούτων καὶ ἣτις θὰ καθίστα τὸ βι-
 βλίον ἀπρόσιτον τοῖς πολλοῖς, μ' ἐκώλυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ προ-
 βῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν πινάκων, ἐπιφυλαττόμενος λίαν
 προσεχῶς νὰ συμπληρώσω τούτους δι' ἐπιτοπίου ἐξετάσεως
 καὶ νὰ ἐκδώσω ὅσον οἶόν τε ἀκριβεῖς, ὅτε καὶ ἡ δαπάνη
 τῆς ἐκτυπώσεως δὲν θ' ἀπέβαινε μάτην. Ἄλλως δὲ ἕκαστος
 διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἔχη ὡς βοήθημα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ
 πρὸς σχεδιαγράφησιν τῶν ἐπαρχιῶν τὸν μετ' ὀλίγων παρα-
 δίδόμενον εἰς κοινὴν χρῆσιν χάρτην τοῦ κ. Ν. Σταυράκι,
 ὅστις ἀναμφιβόλως θὰ εἶναι τελειότερος τῶν προηγουμένων.
 Ἄξιεπαίνως δὲ πάνν ὤρισε καὶ τὸ ἀντίτιμον τούτου διὰ
 τοῦς ἐν Κρήτῃ ἐλάχιστον ἀποβλέπων βεβαίως εἰς τὴν πνευ-
 ματικὴν ὠφέλειαν, ἣν μέλλει νὰ παρασχη τοιοῦτος χάρτης
 πρὸς ἀκριβῆ καὶ τελείαν γνῶσιν τῆς γεωγραφίας τῆς πα-
 τριδος ἡμῶν. Καὶ ἡ προκήρυξις δὲ τῆς ἐκδόσεως τοῦ χάρ-
 τος τούτου εὐτυχῶς συμπεσοῦσα τῇ ἐκδόσει τοῦ ἐμοῦ βι-
 βλίου μ' ἐπεισαν ὅτι τοῦτο δὲν θ' ἀποβῇ ἀνωφελές καὶ
 ἄνευ γεωγραφικῶν πινάκων ἐκδιδόμενον. Παρέλιπον μὲν
 λοιπὸν τούτους, ἅτε διὰ τοῦ μνημονευθέντος χάρτος τοῦ
 κ. Σταυράκι τῆς ἐλλείψεως πληρομένης, προσέθηκα δ' ἐν
 παραρτήματι πίνακάς τινας ἀνακεφαλαιωτικούς παντὸς τοῦ
 περιοριμένου τοῦ βιβλίου συμπεριλαβῶν ἐν τῷ κειμένῳ καὶ
 συγκριτικὸν τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων πίνακα κατὰ τὸν χάρτην
 τοῦ Spratt. Συνελόντι δ' εἰπεῖν προσεπάθησα κατὰ τὸ
 ἐνόν, ἵνα ὁ ἀναγινώσκων τὸ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον εἴτε παῖς,
 εἴτε ἐφηβος, εἴτε καὶ καθεστηνίας ἡλικίας λαμβάνῃ γενικὴν
 τινα περὶ τῆς Κρήτης ὕψ' ὅλας τὰς ἐπόψεις γνῶσιν. Καὶ
 διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον δύναται νὰ διδάσκηται καὶ ἐν ταῖς
 ἑλλην. σχολαῖς, ἅτε μάλιστα μὴ συντεταγμένον ἐν γλώσσει
 αὐτῶν προσηκνύσει τῇ μικρῇ ἡλικίᾳ.

Τοιοῦτον τὸ πόνημα, ὅπερ προσφέρω τῇ νεολαίᾳ τῆς
 πατριδος μου. Καὶ δὲν ἀξιώ μὲν ὅτι εἶναι τέλειον, πολλοῦ
 γε καὶ δεῖ, ὑπονοῶ μάλιστα ὅτι ἴσως θὰ ἔχη καὶ πολλὰς
 ἀνακριβείας καὶ οὐκ ὀλίγας ἑλλείψεις· ἐξέδωκα δ' ὅμως τοῦτο,
 τὸ μὲν ὅπως δοθῇ ἀφορμὴ τοῖς κρείττοσι πρὸς σύνταξιν
 τελειότερον, τὸ δὲ ὅπως ἀπεκδεχόμενος ὅσας ἑλλείψεις ἢ
 ἀτελείας ἤθελον ὑποδείξῃ οἱ κάλλιον ἐμοῦ γινώσκοντες τὴν
 Κρήτην εἰς δευτέραν ἔκδοσιν διορθώσω τὰ κακῶς κείμενα
 καὶ συμπληρώσω τὰς ἑλλείψεις. Πολλὰς δὲ θὰ ὁμολογήσω

στ'.

τοῖς τε κ. κ. διδασκάλοις καὶ παντὶ συμπολίτῃ χάριτας, ἔάν
εὐαρεστηθῶσιν ἀναγιώσκοντες τὸ βιβλίον μου νὰ μοὶ ἐπι-
στέλλωσιν ὅ,τι παρατηροῦσι χρήζον μεταβολῆς, ἵνα σὺν τῷ
χρόνῳ συνταχθῇ ὡς ἔνεστι τελειότερα Γεωγραφία τῆς ἡρωϊ-
κῆς ἀλλ' ἀτυχοῦς ἡμῶν πατρίδος.

**Ἐργαρον ἐν Ἀθήναις Αὐγούστῳ μηνί 1891.*

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ Δ. Φ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΤΜΗΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

□/μ. = τετραγωνικὰ χιλιόμετρα· π. Χ. = πρὸ Χριστοῦ· μ. Χ. = μετὰ Χρι-
στόν. Β. = Βορρᾶς, Ν. = Νότος, Δ. = Ἀνατολαί, Δ. = Δυσμαί, Γ. = Γεώργος·
Ν = Νικόλαος, Μ. = Μιχαήλ ΒΑ. = βορειανατολικῶς, ΒΔ. = βορειοδυτικῶς·
Ε. = Ἐμμανουήλ, Στεφ. = Στέφανος· ΝΑ. = νοτιανατολικῶς· ΝΔ. = νοτιοδυτι-
κῶς, Ἀναγ. = Ἀναγνώστης, Ἀντ. = Ἀντώνιος· γ. = γεωγραφικόν, κατ. = κά-
τοιχοι· π. = πόδες Ἀποκορ. = Ἀποκάρωνας Καιν. = Καινούργιον Ἀ. ἢ Ἀγ.
= Ἄγιος, πρωτ. = πρωτεύουσα, ὕψ. = ὕψος, Μονοφ. = Μονοφασίου, Μαλεδ.
= Μαλεβοῦζίου ἔλλην. = ἑλληνικός· ἐνετ. = ἐνετικός· γεν. = γενικός, Πυργιωτ. =
Πυργιωτίσσης συγχρ. = συγχερτικός· ὀθωμαν. = ὀθωμανικός· Μεραμβ. = Με-
ραμβέλλου· δημοτ. = δημοτικῆ· πολ. = πολιτικός· δημ. = δῆμος· τμ. = τμήμα·
Ἱεραπ. = Ἱεραπέτρου· κρητ. = κρητικῶ· μιλ. = μίλια· περιφερ. = περιφέρεια.

Σημ. Τὰ λοιπὰ συντετμημένα εἶναι καταφανῆ.

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελίς 16 στίχοις 36 Ὅρ. ος γραπτέον Ὅρνός. σ. 38 στ. 33 ὄλις γρ.
πόλις, σ. 39 στ. 8 Κρακία Σίαμον γρ. Σρακία Κίαμον· σ. 41 στ. 25
ἐχουσαι γρ. ἔχουσαι ἑκάστη· σ. 42 στ. 2 Μουρέ γρ. Μουρλί· σ. 67 στ. 30
ἐξαλειπτέον τὸ κὼλποι. σ. 72 στ. 6 Χορδάκι γρ. Χωρδάκι. ἀψίδων γρ. ἀψί-
σων. 6. 74 στ. 33 εἰς τὰς ἐπαναστάσεις γρ. εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. σ. 75
δτ. 1 Ἐξάντι γρ. Ἐξάτη· σ. 78 στ. 7 ὑπὸ ἐπισκόπου γρ. ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.

Σημ. Τὰ μὴ σεσημειωμένα ἀφίνονται εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγι-
νώσκοντος

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρὸς τὸν ἀναγινώσκοντα	σελ. γ'	Δῆμος Φρέ	»	51
Συντετμημένα, ἡμορτημένα	» στ'	Σφακιά, δῆμ. Χώρας-Σφακίων	»	52
Πίναξ τῶν περιεχομένων	» ζ'	Δημ. Νίμπρου καὶ Καλλικράτους	»	53
Γεωγραφία τῆς Κρήτης.	» 1	Δημ. Ἀσχύρου καὶ Ἀγ. Γωάννου	»	54
Θέσι τῆς Κρήτης, σχῆμα, ἔκτασις, ὄρια, πολιτικὴ διαίρεσις, νῆσοι	» »	Δῆμ. Ἀνωπόλεως	»	55
Ἀκρωτήρια	» 2	Ἀγ. Βασιλείου, δῆμ. Μελάμων	»	56
Κόλποι	» 4	Δημ. Ἀγ. Πνεύματος καὶ Λάμπης	»	57
Λιμένες καὶ ὄρμοι	» 6	Δῆμος Φοίνικος	»	58
Ποταμοὶ	» 9	Τμήμα Ῥεθύμνης	»	59
Ὅρη	» 13	Δῆμος Ῥεθύμνης	»	60
Συγκρ. πίναξ τοῦ ὕψους τῶν ὄρεων	» 17	Ῥεθύμνη, δῆμ. Ἀργυρουπέλεως	»	63
Λίμναι, Χερσονήσοι	» 18	Δῆμος Ῥουστίκων	»	64
Πεδιάδες	» 19	Δῆμος Ἀτσιποπούλου καὶ Χρωμαναστηρίου	»	65
Ὅροπέδια	» 20	Δῆμος Πηγῆς	»	66
Φάραγγες	» 21	Δῆμος Ἀμνάτου	»	67
Σπήλαια	» 22	Ἀμάριον, δῆμος Μέρωνος	»	68
Κλίμα, ἔδαφος	» 24	Δῆμος Μοναστηρακίου	»	70
Προϊόντα, νῆσοι τῆς Κρήτης	» 25	Δῆμος Ἀποδοῦλου	»	71
Ἱστορία Κρήτης	» 28	Μολοπόταμον, δῆμ. Μαργαριτῶν	»	73
Ἄνδρες ἀναδείχθέντες ἐν Κρήτῃ	» 31	Δῆμος Μελιδονίου	»	74
Πολ. Διαίρεσις, τρ. Χανίων, δῆμ. Χανίων	» 33	Δημ. Αὐδανιτῶν καὶ Γαράζου	»	75
Κυδωνία δῆμος Ἀκρωτηρίου	» 35	Δῆμος Ἀνωγείων	»	76
Δῆμος Περιβολίων	» 36	Δῆμος Δαμάστας	»	77
Δῆμος Κεραμειῶν	» 37	Τμήμ. Ἡρακλείου, δῆμ. Ἡρακλείου	»	78
Δῆμ. Ἀλικιανοῦ καὶ Πόργου-Ψηνολέρου	» 38	Μαλεβούζιον, δῆμ. Κρουσσῶνος	»	81
Δῆμ. Λάκκων καὶ Ἀζιζιῆ	» 39	Δῆμος Τυλίσου	»	82
Κίσσμος	» 40	Δῆμος Ἀγίου Μύρωνος	»	83
Δημ. Σπηλιᾶς καὶ Πανεθήμου	» 41	Τέμενος, δῆμος Δαφνῶν	»	84
Δημ. Καστελλίου καὶ Μεσογείων	» 42	Δῆμος Ἀρχανῶν	»	85
Δημ. Ἐννέα - Χωρῶν καὶ Βουκολιῶν	» 43	Πεδιάς, δῆμος Ἐπισκοπῆς	»	87
Σελυνον, δῆμος Καμπανοῦ	» 45	Δημ. Ἀγ. Παρασκευῶν καὶ Μοχοῦ	»	88
Δῆμ. Καντάνου καὶ Παλιωχώρας	» 46	Δῆμος Καστελλίου	»	89
Τμ. Σφακίων, Ἀποκόρωνας, δῆμος Ἀρμενίων	» 48	Δῆμος Παναγίας	»	90
Δῆμος Βάμου	» 49	Μονοπάτσιον, δῆμ. Χάρακος	»	91
Δῆμος Μαθί	» 50	Δῆμος Μεγάλης Βρύσης	»	92

Δημ. Τεφελίου καὶ Σκινιά	» 93	Δῆμος Μουρνιῶν	» 110
Δῆμος Ἀρκαλογωρίου	» 94	Τεράπετρος, δῆμος Ἰεραπέτρου	» 111
Καينوόργιον	» 95	Δῆμοι Ἀνατολῆς καὶ Κατω- χωρίου	» 112
Δῆμοι Ζαροῦ καὶ Ἀμπελοῦζου	» 96	Δῆμος Καδυσίου	» 113
Δῆμος Πλατάνου	» 97	Σητεία, δῆμος Λιμένος	» 114
Πυργιώτισσα, δῆμος Τυμπακίου	» 99	Δῆμοι Τουρλωτῆς καὶ Φουκά- κας	» 115
Δῆμος Κισσῶν	» 100	Δῆμος Χαντρᾶ	» 116
Τμήμα Λασηθίου	» 101	Δῆμος Καρυδίου	» 117
Μεραμβέλλον, δημ. Νεαπόλεως	» 102	Ἡράρστημα	» 118
Δῆμος Βραχασίου	» 103	Ἀναεφαλαιωτικὴ πίναξ	»
Δῆμοι Χουμεριάκου καὶ Φουρ- νῆς	» 104	Πληθυσμὸς κατ' ἐπαρχίας	»
Δημ. Κριτσᾶς καὶ Σπινολόγκας	» 105	Πληθυσμὸς τῶν ποιοῦνθρωπο- τέρων Χωριῶν	»
Λασηθίων, δημ. Τζερμάδων καὶ Ψυχροῦ	» 107		
Βιάννος, δημ. Βιάννου, καὶ Ἁγ. Βασιλείου	» 109		

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΣΧΗΜΑ, ΕΚΤΑΣΙΣ, ΟΡΙΑ,
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ, ΝΗΣΟΙ.

[8600 □ χμ. 300000 κατ.].

Ἡ Κρήτη, ἡ μεγίστη καὶ ἐπισημοτάτη τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐν τῇ μεσογείῳ θαλάσῃ νήσων, κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ τῆς θαλάσσης ταύτης, ὡς ἐνωτικὸν σημεῖον τῶν τριῶν ἡπείρων, Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἀπέχουσα τῆς Ἑλλάδος πρὸς Ν. 17 γεωγραφικὰ μίλια.

Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι ἐπίμηκες, ἔχει δὲ μῆκος μὲν 36 γ. μίλια, πλάτος δὲ μέγιστον μὲν 8, ἐλάχιστον δὲ 2 καὶ $\frac{1}{3}$ περίπου. Τὸ μεγαλύτερον δὲ πλάτος αὐτῆς εἶναι μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σταυροῦ ἐν Μαλεβυζίῳ καὶ Ματάλλων (Λιθίνου) ἐν Καινουρίῳ, τὸ δὲ μικρότερον εἰς τὸν ἰσθμόν, ὅστις ἐνώνει τὴν Σητεῖαν πρὸς τὴν λοιπὴν Κρήτην μεταξὺ τοῦ Παχῦ Ἀμμου πρὸς Β. καὶ τῆς πόλεως Ἱεραπέτρου πρὸς Ν.

Ὅρια δ' ἔχει πρὸς Β. τὸ κρητικὸν πέλαγος, πρὸς Ν. τὸ λιβυκόν, πρὸς Α. τὴν μεσόγειον θάλασσαν παρά τὰς νήσους Κάσον καὶ Κάρπαθον καὶ πρὸς Δ. τὴν αὐτὴν θάλασσαν παρά τὴν νῆσον Κύθηρα.

Καὶ χωρογραφικῶς μὲν διαιρεῖται εἰς τρία μεγάλα τμήματα τῶν Χανίων περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Ἀποκόρωναν, Σφακία, Κυδωνίαν, Σέλυνον καὶ Κίσαμον τῆς Ρεθύμνης περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Ρεθύμνην, Μυλοπόταμον, Ἅγιον Βασίλειον καὶ Ἀμάριον καὶ τοῦ

Ἡρακλείου, τὸ μέγιστον, περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Μαλεβύζιον, Τέμενος, Καινούργιον, Πυργιώτισσαν, Μονοφάτσι, Βιάννον, Πεδιάδα, Μεραμβέλλον, Λασηθί, Ἱεράπετρον καὶ Σητεῖαν.

Πολιτικῶς δὲ διαιρεῖται εἰς πέντε τμήματα :

1) Τὸ τῶν Χανίων περιλαμβάνον τὴν πόλιν Χανίων καὶ τὰς ἐπαρχίας Κυδωνίαν, Σέλυνον, καὶ Κίσαμον.

2) Τὸ τῶν Σφακιῶν περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Ἀποκόρωναν, Σφακία καὶ Ἄγιον Βασιλείον.

3) Τὸ τῆς Ρεθύμνης περιλαμβάνον τὴν πόλιν Ῥεθύμνης καὶ τὰς ἐπαρχίας Ῥεθύμνην, Μυλοπόταμον καὶ Ἀμάριον.

4) Τὸ τοῦ Ἡρακλείου περιλαμβάνον τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὰς ἐπαρχίας Μαλεβύζι, Τέμενος, Πυργιώτισσαν, Καινούργιον, Μονοφάτσι μὲ μέρος- Ῥίζου καὶ Πεδιάδα.

5) Τὸ τοῦ Λασηθίου περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Μεραμβέλλον, Λασηθί, Βιάννον, Ἱεράπετρον καὶ Σητεῖαν.

Εἰς τὴν Κρήτην ἀνήκουσιν ὡς παράρτημα καὶ πολλὰ καθ' ὅλας τὰς παραλίας αὐτῆς νησίδες, ἀκατοίκητοι πᾶσαι πλὴν τῆς Γαύδου, ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σφακιῶν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῦ κεῖται ἡ Κρήτη; Ποῖον εἶναι τὸ σχῆμα αὐτῆς; Ποῖα ὄρια ἔχει; Πῶς διαιρεῖται χωρογραφικῶς καὶ πολιτικῶς;

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγραφήσατε τὴν Κρήτην.

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ

Ἐπὶ τῶν παραλιῶν τῆς Κρήτης, τῶν ὁποίων ἡ βόρειος καὶ νότιος εἶναι μεγάλαι, ἡ δὲ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἐλάχισται σχηματίζονται ἀκρωτήρια πλεῖστα· τούτων δὲ ἐπίσημότερα εἶναι.

Ἐν μὲν τῇ βορείῳ παραλίᾳ.

1) Ἡ Γραμβούσα (Κώρυκον) ἢ Βούζα εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς νήσου.

2) Τὸ Σπάθα (Ψάκον, Τίτυρον), σήμερον Ῥοδωποῦ πρὸς Α. καὶ ἀπέναντι τῆς Γραμβούσης, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία Δίκτυνα.

3) Τὸ Μελέγα (Κύαμον) πρὸς Α. τοῦ Σπάθα ἐπὶ τῆς χερσονήσου Ἀκρωτηρίου. Μεταξὺ τῆς πόλεως Χανίων καὶ τοῦ Μελέγα κεῖνται τὰ μικρότερα ἀκρωτήρια Μαῦρο-Μουρί καὶ Ἰρυπητή.

4) Τὸ Δράπανο (Δρέπανον) ἢ Κεφαλᾶς πρὸς Α. τοῦ κόλπου τῆς Σούδας· ἐπὶ τούτου εἶναι τοποθετημένος κινητὸς φάρος.

5) Τὸ Μαλέτσι πρὸς Α. τῆς Ρεθύμνης παρὰ τὴν θέσιν Σκαλέταν.

6) Τὸ Ἀκρωτήρι τῆς Ῥωγδιᾶς (Δίον) πρὸς Α. τοῦ Μαλέτσι. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων κεῖνται τὰ ἀκρωτήρια, Λιανό, Χονδρὸ καὶ Σταυρός.

7) Τὸ Ἀκρωτήριο Χερσονήσου (Ζεφύριον) ἐπὶ ὁμωνύμου τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος χωρίου.

8) Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἀφωρεσμένος πρὸς Α. τῆς Χερσονήσου ὀνομασθεὶς οὕτω διὰ τὴν σφοδρότητα τῶν ἐκεῖ πνεόντων βορείων ἀνέμων· ἐπ' αὐτοῦ εἶναι τοποθετημένος φάρος. Μεταξὺ δὲ τῆς Χερσονήσου καὶ τούτου κεῖται τὸ μικρὸν ἀκρωτήριο Τραπίνη.

9) Τὸ Ἀκρωτήριο Σιδέρου (Σαμμώνιον) τὸ βορειοανατολικώτερον μέρος τῆς νήσου. Μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Ἀφωρεσμένου κεῖνται τὰ μικρότερα ἀκρωτήρια Φανερωμένη, Σητεία καὶ Μαῦρο-Μουρί.

Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ.

1) Πλάκα (Σαλμώνη) Σολομῶν ὑπὸ τῶν ναυτικῶν λεγόμενον τὸ ἀνατολικώτατον σημεῖον τῆς νήσου.

2) Ζάκρος καὶ Ἀμπελος πρὸς Ν. τῆς Πλάκας ὀλιγώτερον ἐξέχοντα τούτου.

Ἐν δὲ τῇ νοτιῷ παραλίᾳ τὰ ἀκρωτήρια εἶναι ὀλιγώ-

τερα ἢ ἐν τῇ βορείῳ καὶ μικρότερα, διότι ἡ παραλία αὕτη εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀλίμενος. Εἶνε δὲ τὰ ἑξῆς.

1) Γούδουρα (Ἐρυθραῖον) τὸ νοτιανατολικώτατον ἄκρον τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἀμπέλου.

2) Περιστερὰ πρὸς Δ. τῶν Γουδαύρων καὶ ΝΑ. τῆς κωμοπόλεως Ἱεραπέτρου.

3) Θεόφιλο ΝΔ. τῆς Περιστερᾶς.

4) Λίθινον (Μάταλλα) τὸ μᾶλλον ἐξέχον ἐν τῇ νοτίῳ παραλίᾳ ἀκρωτήριον. Μεταξὺ δὲ τούτου καὶ τοῦ Θεοφίλου κεῖνται τὰ ὀλιγώτερον σημαντικὰ ἀκρωτήρια Ἀλικαπόρθα, Μαρτέλλο, Κοκκινόξο, Τρίκαλα καὶ Κεφαλάς.

5) Μελίσσα (Ψύχιον) ΒΔ. τοῦ Λιθίνου.

6) Μουρὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων παρὰ τὸν λιμένα Λουτρον. Μεταξὺ τούτου καὶ τῆς Μελίσσης κεῖνται τὰ ἀκρωτήρια Κακὸ-Μουρὶ καὶ Σταυρός.

7) Κριὸς (Κριοῦ μέτωπον), τὸ δυτικώτατον ἄκρον τῆς νοτίου παραλίας τῆς νήσου. Μεταξὺ δὲ τούτου καὶ τοῦ Μουριοῦ κεῖνται τὰ ἀκρωτήρια Πλάκα, Τρυπητῆ, Φλωμὲς καὶ Τραχήλι.

Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ παραλίᾳ, ἡ ὁποία εἶναι στενὴ ὡς καὶ ἡ ἀνατολικὴ κεῖνται τὰ ἑξῆς.

1) Καραβούτας ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἰναχωρίου Κισάμου.

2) Κούτρι πρὸς Β. τοῦ Καραβούτα, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μεγάλου τῆς Γραμβούσης ἀκρωτηρίου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποιαὶ παραλίας τῆς Κρήτης ἔχουσι μεγαλυτέραν ἔκτασιν; Εἰς ποίαν εἶναι περισσότερα ἀκρωτήρια; Ποία ἔχει τὰ ὀλιγώτερα.

Ἀσκήσεις.

Σχηματίσατε ἀκρωτήριον.

ΚΟΛΠΟΙ.

Ἐν τῇ βορείῳ παραλίᾳ τῆς Κρήτης τὰ ὄρη διήκουσι

βαθέως εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα σχηματίζονται καὶ ἀκρωτήρια καὶ κόλποι περισσότεροι ἢ εἰς τὰς λοιπὰς παραλίας. Εἶναι δὲ οἱ ἐξῆς.

1) Ὁ τῆς Κισάμου μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Βούζης καὶ Σπάθα.

2) Ὁ τῶν Χανίων μεταξύ Σπάθα καὶ Μελέχα.

3) Ὁ τοῦ Καλαθᾶ ἐν τῇ χερσονήσῳ Ἀκρωτηρίῳ πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Μαύρου-Μουριοῦ.

4) Ὁ τῆς Σούδας μεταξύ τῆς νοτιανατολικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου Ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Δραπάνου.

5) Ὁ τοῦ Ἀλμυροῦ μεταξύ τοῦ Δραπάνου καὶ τῆς πόλεως Ρεθύμνης.

6) Ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Φανερωμένης.

7) Ὁ τῆς Σητείας μεταξύ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ Μαύρου-Μουριοῦ.

Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ ὁ τοῦ Παλαιοκάστρου ἢ Γκράντες μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Σιδέρου καὶ Πλάκας.

Ἐν δὲ τῇ νοτίῳ παραλίᾳ.

1) Ὁ τοῦ Κεράτου καὶ ὁ τοῦ Τσουτσούρου μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Θεοφίλου καὶ Ἀλικαπόριθα.

Ὁ Μακρὺς-Γιαλὸς καὶ ὁ τοῦ Καλοῦ-Νεροῦ μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Γουδούρων καὶ Περιστερᾶς.

3) Ὁ τῶν Ματάλλων μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Λιθίνου καὶ Μελίσσης.

4) Ὁ τῆς Πλάκας μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Κακοῦ-Μουριοῦ καὶ Σταυροῦ.

5) Ὁ τοῦ Φοινικιά μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Μουριοῦ καὶ Πλάκας.

6) Ὁ τῆς Σούγιας καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου-Κίρκου μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Τρυπητῆς καὶ Φλωμέ.

Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ παραλίᾳ.

1) Ὁ τοῦ Σταυροῦ πρὸς Β. τοῦ Κριοῦ.

2) Ὁ τῆς Ἀκτῆς πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Κούτρι.

Συγκεντρωτικά ἐρωτήσεις.

Τί λέγεται ἐν τῇ γεωγραφίᾳ κόλπος; Ποία ἐκ τῶν παραλιῶν τῆς Κρήτης ἔχει περισσοτέρους κόλπους; Ποιοὶ εἶναι οἱ ἀξιολογώτεροι κόλποι εἰς τὴν βορεινὴν πλευράν; Ποῖος εἶναι ἄξιος λόγου εἰς τὴν νότιον;

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγραφήσατε τὸν κόλπον τῆς Σούδας.

ΛΙΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΟΡΜΟΙ.

Ἡ Κρήτη ἔχει πολλοὺς λιμένας φυσικοὺς καὶ τεχνητοὺς, οἱ ὅποιοι σχηματίζονται ἐντὸς τῶν διαφορῶν κόλπων.

Καὶ ἐν μὲν τῇ βορείῳ παραλίᾳ εἶναι οἱ ἐξῆς:

1) Ὁ τοῦ Τηγανίου μεταξὺ ὁμωνύμου χερσονήσου καὶ τῶν πρὸς Ν. τῆς Γραμβούσης βράχων, ἔνθα ἐναυάγησεν ὁ Ἀγγλος Ἀμιλτον τῷ 1828.

2) Ὁ τοῦ Καστελλίου Κισάμου καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Σώστη ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Κισάμου.

3) Ὁ τῶν Χανίων τεχνητός, ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατασκευασθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ ἐπισκευασθεὶς, ἐπισφαλῆς εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους. Κεῖται δὲ ἐντὸς τοῦ κόλπου τῶν Χανίων καὶ ἔχει ἀριστερὰ πρὸς τὸν εἰσερχόμενον φάρον.

4) Ὁ τῆς Σούδας (Ἀμφιμαλλικός) ὁ περιφημώτατος τῆς μεσογείου λιμὴν ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόλπῳ Σούδας ὁμωνύμου νησιδος μέχρι τῆς κωμοπόλεως Τούζλας εἰς βάθος τεσσάρων μιλίων, χωρῶν ὀλοκλήρους στόλους.

5) Ὁ τῆς παλαιᾶς Σούδας ὄρμος πρὸς Α. ταύτης δεξιὰ ὡς πρὸς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸν κόλπον, λίαν ἀσφαλῆς. Εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ ἐπὶ ταύτης φρουρίου εἶναι τοποθετημένος φάρος.

6) Ὁ τῆς Πλάκας πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Δραπάνου.

7) Ὁ τῆς Ρεθύμνης τεχνητὸς λιμὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατασκευασθεὶς μικρὸς μὲν μόνον δι' ἰστιοφόρα ἐπιτήδειος, ἀλλ' ἀσφαλῆς. Δεξιὰ ὡς πρὸς τὸν εἰσερχόμενον ὑπάρχει φάρος.

8) Ὁ τοῦ Μπαλῆ καὶ ὁ τοῦ Φόδελε μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων Χονδρού καὶ Σταυροῦ ἐν Μυλοποτάμῳ.

9) Ὁ τῆς Ἀγίας Πελαγίας, ἢ Φρασκιά (Ἐνετικός) καὶ ὁ τοῦ Παλαιοκάστρου μεταξύ τοῦ ἀκρωτηρίου Σταυροῦ καὶ τῆς πόλεως Ἡρακλείου.

10) Ὁ τοῦ Ἡρακλείου τεχνητὸς λιμὴν διὰ μικρὰ ἀτμόπλοια καὶ ἰστιοφόρα ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατασκευασθεὶς, ἐπισκευασθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ. Δεξιὰ ὡς πρὸς τὸν εἰσερχόμενον ἐπὶ ὑψηλοῦ πύργου ὑπάρχει φάρος.

11) Σίσι ὄρμος πρὸς Α. τῶν Μαλιῶν ἐντὸς τοῦ κόλπου Μαλιῶν.

12) Ὁ τῆς Σπιναλόγκας λίαν εὐρύχωρος, οὐχὶ δὲ καὶ λίαν ἀσφαλῆς ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἁγίου Ἰωάννου.

13) Ὁ τῆς Κολοκύθας ἐκ νησιδὸς ὁμωνύμου ΝΑ. τῆς Σπιναλόγκας, ὁ λιμὴν τῆς ἀρχαίας Ὀλοῦντος.

14) Πόρος ΝΑ. τῆς Σπιναλόγκας ὁ ἀσφαλέστατος μετὰ τὴν Σούδαν λιμὴν τῆς Κρήτης, χωρῶν δὲ ὀλόκληρον ναυτικὴν μοῖραν.

15) Ἅγιος Νικόλαος ἐντὸς τοῦ ὁμωνύμου κόλπου εὐρυχωρότατος καὶ ἱκανῶς ἀσφαλῆς λιμὴν.

16) Ὁ τῆς Σητείας ἐντὸς τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ οἱ ἐξῆς.

1) Ὁ τῆς Ἐρημουπόλεως, παρὰ τὴν ὁποῖαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Γράμμιον καὶ ὁ τοῦ Κουρεμένου, ὁρμίσκοι ἐντὸς τοῦ κόλπου Παλαιοκάστρου πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Πλάκας.

2) Καρούμπες πρὸς Ν. τοῦ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου ἀσφαλῆς εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους ὄρμος.

3) Ὁ τῆς Ζάκρου πρὸς Β. τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου, λιμὴν.

Ἐν δὲ τῇ νοτίῳ παραλία ἀσφαλεῖς λιμένες δὲν

υπάρχουσιν, ἐκτὸς ἐνὸς μόνου. Εἶναι δὲ οἱ ἐξῆς:

1) Ὁ τῆς Ἱεραπέτρου ἀσφαλῆς εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους σχηματιζόμενος ἐκ δύο τεχνητῶν βραχιόνων κυματοθραύστου.

2) Ὁ τοῦ Τσουτσούρου καὶ Κερατοκάμπου ὄρμοι οὐχὶ ἀσφαλεῖς ἐντὸς ὁμωνύμων κόλπων ἐν Βιάννῳ.

3) Ἰαρή-Φοράδα καὶ Ἄρβη ὄρμοι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Θεοφίλου.

4) Καλοὶ-Λιμένες, λιμῆν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κεφαλᾶ καὶ Λιθίνου προφυλασσόμενος πρὸς Ν. ὑπὸ τριῶν νησιδίων, πρὸς Α. τῶν ὁποίων μόνον εἶναι ἀσφαλῆς. Παρὰ τούτους ἔκειτο ἡ παλαιὰ Λασαία.

5) Ὁ Ὀρμίσκος τῶν Ματάλλων πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Λιθίνου, εἰς τὴν παραλίαν τῶν ὁποίων σφύζονται ἐρείπια ἐνετικῆς φρουρίου.

6) Ὁ Ἅγιος Γαλήνης μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Λιθίνου καὶ Μελίσσης ὄρμος ἐν ᾧ συνοικίζεται νῦν κωμόπολις.

7) Λίμνη (ἐντὸς ὁμωνύμου κόλπου), Δαμνόνι, Κεραμογαλιά, Ἁγιά-Φωτιά, Μέγας-Ποταμὸς καὶ Πλάκα ὄρμίσκοι μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μελίσσης καὶ Σταυροῦ.

8) Ὁ τοῦ Φραγκοκαστέλλου λιμενίσκος ἐν Σφακίοις πρὸς Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σταυροῦ.

9) Λουτρόν, ὁ κυρίως λιμῆν τῶν Σφακίων καὶ ὁ ἀσφαλέστερος ἐν τῇ μεσημβρινῇ παραλίᾳ τῆς Κρήτης μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σταυροῦ καὶ Μουριοῦ. Περὶ τοῦτον εἶναι οἱ ὄρμοι Διαλισκάρι, Φοίνικας καὶ Ἁγιά-Ρουμέλη.

10) Ἅγιος Κίρκος ἐν Σελύνῳ πρὸς Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Φλωμῆ ἐντὸς ὁμωνύμου κόλπου, ἀγκυροβόλιον δι' ἀτμόπλοια μόνον ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάθους.

11) Ὁ παρὰ τὸ ἀκρωτήριο Κριοῦ-Μέτωπὸν ὄρμίσκος, ὁ λιμῆν τῆς ἀρχαίας Πολυρρηνίας.

Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ παραλίᾳ σχηματίζεται ὁ λιμῆν Σταυρός, ἀπέναντι τοῦ Ἐλαφονησίου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ σύνορον τῶν ἐπαρχιῶν Σελύνου καὶ Κισάμου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποιοὶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι καὶ ἀσφαλέστεροι λιμένες τῆς Κρήτης; Εἰς ποίαν παραλίαν εἶναι οὗτοι; Ποία παραλία δὲν ἔχει ἀσφαλεῖς λιμένας ἢ ὄρμους;

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγραφήσατε τὸν λιμένα τῆς Ρεθύμνης.

ΠΟΤΑΜΟΙ

Οἱ ποταμοὶ τῆς Κρήτης εἶναι μᾶλλον χεῖμαρροι σχηματιζόμενοι ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων καὶ ξηραίνόμενοι κατὰ τὸ θέρος.

Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ξηραίνονται εἶναι οἱ ἐξῆς.

1) Ὁ Πλατανιάς (Ἰάρδανος) ἔνθα ἐναυάγησεν ὁ Μενέλαος ἐπιστρέφων ἐκ Τροίας καὶ ὁ Κλαδισσός (Πυκνός) ἀνήκοντες εἰς τὴν Κυδωνίαν καὶ εἰς τὴν παραλίαν ταύτης ἐκβάλλοντες.

2) Ὁ Κοιλιάρης πηγάζων ἐκ Στύλου Ἀποκορώνου καὶ χυνόμενος πρὸς Δ. τῶν Καλυθῶν Ἀποκορώνου.

3) Ὁ Μυλοπόταμος (Γερω-ποταμός) ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ πηγάζων ἐκ τῆς Ἰθῆς καὶ χυνόμενος εἰς τὸ κρητικὸν πέλαγος παρὰ τὸ Καστέλλι Μυλοποτάμου.

4) Ὁ Γιόφυρος (Τριτῶν) σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων Μαλεβυζίου καὶ Τεμένους καὶ ἐκβάλλων πρὸς Δ. τοῦ Ἡρακλείου.

5) Ὁ Παντέλης ἐν Σητεία πηγάζων ἐξ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐκβάλλων πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λιμένος Σητείας.

Σημ. Πάντες οἱ ἀνωτέρω ποταμοὶ χύνονται εἰς τὴν βορείαν τῆς Κρήτης παραλίαν.

6) Ὁ Γερω-ποταμός (Ληθεύς) σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς Μεσσαράς καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῶν Ματάλλων.

7) Ὁ Μέγας-ποταμός πηγάζων ἐκ τῆς φάραγκος Κουρταλιώτικο φαράγγι καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Δίμνης ἐν ὁμωνύμῳ ὄρμῳ.

Ἐκ τῶν λοιπῶν τῆς Κρήτης ποταμῶν ἄξιοι λόγου εἶναι ἐν μὲν τῇ βορείῳ παραλίᾳ οἱ ἐξῆς.

1) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισάμου ὁ τοῦ Κολένης ἐκβάλλων παρά τὰ Νοπήγια· ὁ Τυφλὸς καὶ ὁ Κακόπετρος μετὰ τὸ Δραπανιᾶ καὶ Καστελλίου· ὁ Μέγας-ποταμὸς παρά τὰ Καλυβιανὰ πηγάζων ἐκ τῶν Μεσογειῶν· ἅπαντες οὗτοι ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν κόλπον τῆς Κισάμου· ὁ Σπηλιανὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῶν Χανίων. Ὁ Ταυρωνίτης χωρίζων τὴν Κίσαμον ἀπὸ τῆς Κυδωνίας.

2) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνίας ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω Πλατανιᾶ καὶ Κλαδίσσου εἶναι καὶ οἱ ἐξῆς· ὁ Ψαθὲς ἐκβάλλων εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ χωρίου Γερανοῦ παραλίαν· ὁ Σπορτοσίτης ἐκβάλλων εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἁγίας Μαρίνας παραλίαν.

3) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου πλὴν τοῦ Κοιλιάρη εἶναι οἱ ἐξῆς· ὁ Ξειδᾶς πηγάζων ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρμένων καὶ χυνόμενος πρὸς Δ. τοῦ ὀρμίσκου Πλάκας· ὁ Ἀρμυρὸς πηγάζων ἐκ τῶν εἰς Ἀποκόρωνα διακλαδώσεων τῶν Λευκῶν ὄρεων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ὀρμίσκον τῆς Πλάκας παρά τὴν ἀρχαίαν Ἀμφίμαλλαν. Ὁ τῶν Βρυσιῶν ἐξ ὁμωνύμου θέσεως πηγάζων καὶ ἐκβάλλων ἐνθα καὶ ὁ Ἀρμυρὸς. Ὁ Μουρσέλλας πηγάζων ἐκ τῶν ὄρεων τῆς Ἀσῆ-Γωνιάς καὶ ἐκβάλλων εἰς τὰ σύνορα Ἀποκορώνου καὶ Ρεθύμνης παρά τὸ χωρίον Δράμια.

4) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρεθύμνης εἶναι οἱ ἐξῆς. Ὁ Πετρὲς πηγάζων ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀργυρούπολιν βουνῶν δεχόμενος δὲ τὰ ὕδατα Καμπανοῦ καὶ Νεραντζῆς καὶ χυνόμενος παρά τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴν. Ὁ Πλατανὲς σχηματιζόμενος ἐκ μικροτέρων χειμάρρων τοῦ Πατσώτη, Γενιώτη, Αἰμαρχιανοῦ καὶ ἄλλων καὶ χυνόμενος πρὸς Α. τῆς πόλεως Ρεθύμνης. Ὁ Σταυρωμένος καὶ τὸ Ἁγισμάτσι σχηματιζόμενοι ἐκ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων δύο δήμων τῆς Ρεθύμνης καὶ χυνόμενοι παρά τὴν Σκαλέταν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ρεθύμνης καὶ τοῦ Μυλοποτάμου.

5) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυλοποτάμου ἐκτὸς τοῦ Γερω-

ποταμοῦ εἶναι οἱ ἐξῆς. Ὁ Ἀξιότης πηγάζων ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Γερω-ποταμόν. Ὁ Πρινωῆς παρὰ τὴν κώμην Πρίνον πηγάζων ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ χυνόμενος εἰς τὸ κρητικὸν πέλαγος. Ὁ Φοδελιανὸς πηγάζων ἐκ τοῦ Στρούμπουλα καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ὄρμον Μανδράκι πρὸς Δ. τοῦ Φόδελε.

6) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαλεβυζίου ὁ Ἀρμυρὸς σχηματίζων μεγάλην λίμνην εἰς τὰς πηγὰς του, δεχόμενος ὕδατα τῆς διακλαδώσεως τῆς Ἰδῆς Στρούμπουλα καὶ χυνόμενος πρὸς Δ. τοῦ Ἡρακλείου παρὰ τοῦτον τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ἀπολλωνία. Γαζανὸς καὶ Ξεροπόταμος πηγάζοντες ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ ἐκβάλλοντες ἀμφότεροι ἐνθα καὶ ὁ Ἀρμυρὸς.

7) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους ἀνήκουσιν οἱ ἐξῆς Πλατυπέραμα πηγάζων ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ χυνόμενος παρὰ τὸ Ἡρακλείον μεταξὺ Μαλεβυζίου καὶ Τεμένους. Κατσαμπᾶς (Καίρατος) καὶ Καρτερὸς (Ἀμνισὸς) πηγάζοντες ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ ἐκβάλλοντες εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν Ἡρακλείου.

8) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδι εἶναι ὁ Ἀποσελέμης πηγάζων ἐκ τῆς Δίκτης καὶ ἐκβάλλων πρὸς Α. τοῦ Κρατεροῦ καὶ πρὸς Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Χερσονήσου καὶ ὁ Ἀνάπηγος χυνόμενος παρὰ τὸν ὄρμον Σίσι.

9) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεραμβέλλου εἶναι οἱ ἐξῆς ὁ τῆς Μιλᾶτου σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ δυτικοῦ λεκανοπεδίου τῆς ἐπαρχίας, καὶ χυνόμενος παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον ὁ Μεραμπελλοπόταμος (Ξεροπόταμος) ἐκ τῶν ὄρεων τῶν Ποτάμων σχηματιζόμενος, δεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ ἀνατολικοῦ λεκανοπεδίου τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὁ τοῦ Καλοῦ Χωριοῦ (Καλοπόταμος) πηγάζων ἐκ τῶν ὄρεων Καθαροῦ καὶ Κρητσᾶς καὶ ἐκβάλλων πρὸς Ν. τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Παρὰ τὴν Κρητσᾶν ἐν τῷ κόλπῳ Ἁγίου Νικολάου πηγάζει καὶ ὁ Ἀρμυρὸς, τρίτος ἐν Κρήτῃ Ἀρμυρὸς μικρότερος δὲ τῶν ἄλλων δύο.

10) Ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας πλὴν τοῦ Παντέλη

εἶναι ὁ Ζοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Μαρωνιά πηγάζων καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Παντέλην.

Εἰς τὴν δυτικὴν Παραλίαν δὲν ὑπάρχουσιν ἄξιοι λόγου ποταμοί. Ἐν δὲ τῇ μακρᾷ νοτίῳ οἱ ἑξῆς.

1) Μεταξὺ Σητείας καὶ Ἱεραπέτρου ἡ Ἁγιά Φωτιά.

2) Ἐν Ἱεραπέτρῳ ὁ Ψυχρός, ὁ Στόμιος καὶ ὁ Λυγιᾶς πηγάζοντες ἐκ τῆς Δίκτης καὶ ἐκβάλλοντες εἰς τὴν παραλίαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

3) Ἐν Λασηθίῳ ὁ ποταμὸς Σπαθὶ διχοτομῶν τὴν κοιλάδα τοῦ Λασηθίου, ὁ Κρύος ποταμὸς δεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ Ὀμαλοῦ καὶ χυνόμενος εἰς τὸν ὄρμον τῆς Ἄρβης ἐν Βιάννῳ. Ὁ Μύστος πηγάζων ἐκ τοῦ Καθαροῦ, διαρρέων τὸ χωρίον Χριστόν, χυνόμενος δὲ εἰς τὸ λιθυκὸν πέλαγος μεταξὺ Ἱεραπέτρου καὶ Βιάννου.

4) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιάννῳ εἶναι οἱ ἑξῆς: ὁ Ἀναποδάρης σχηματίζομενος ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Μονοφατσίου καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα πολλῶν παραποταμιῶν καὶ ὁ Τσούτσουρος χυνόμενοι ἀμφότεροι εἰς τὸν κόλπον Τσούτσουρου. Ὁ τῆς Ἄρβης πηγάζων ἐκ τοῦ Πόρου τοῦ Ὀμαλοῦ καὶ χυνόμενος εἰς ὁμώνυμον κόλπον. Ὁ τοῦ Κερατοκάμπου πηγάζων ἀπὸ τὸ Ἀπλίχι καὶ χυνόμενος εἰς ὁμώνυμον κόλπον.

5) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφατσίου. Ὁ Ἀναποδάρης διερχόμενος διὰ τῆς Βιάννου καὶ χυνόμενος εἰς τὸ λιθυκὸν πέλαγος: ὁ Αὐλιώτης, ὁ Ἐμπαρος καὶ ὁ Τσούτσουρος χυνόμενοι εἰς τὸ αὐτὸ πέλαγος.

6) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καινούργιου ὁ Γερωποταμὸς διαρρέων τὴν πεδιάδα Μεσσαρᾶς καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῶν Ματάλλων: ὁ Μητροπολιπόταμος πηγάζων ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Γερωποταμὸν, ὁ τοῦ Πανασοῦ, ὁ Ζαριανὸς καὶ ἄλλα παραποτάμια χυνόμενα εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μεσσαρᾶς.

7) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πυργιωτίσσης ἐκτὸς τοῦ Γερωποταμοῦ εἶναι ὁ Βοριζιανὸς καὶ ὁ Πιτσιδιανὸς.

8) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου εἶναι ὁ Λυγιώτης (Ἡλέκτρας) ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ ὄρους

Κέδρου, τῆς Σαμίτου καὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Ἰδης δεχόμενος δὲ καὶ τῶν δύο λεκανοπεδίων τῆς ἐπαρχίας τὰ ὕδατα συναγόμενα διὰ δύο μακρῶν διακλαδώσεων τοῦ Ἀσωμαθιανοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς Καλαμαύκας χύνεται εἰς τὸν Ἅγιον Γαλήνην.

9) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀγ. Βασιλείου ἐκτὸς τοῦ Μεγάλου ποταμοῦ εἶναι οἱ ἐξῆς ὁ Ἀκουμιανὸς διαρρέων τὴν ἀνατολικὴν κοιλάδα τῆς ἐπαρχίας καὶ χυνόμενος παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Μελισσαν καὶ ὁ Κοξαρριανὸς διαρρέων τὴν δυτικὴν κοιλάδα καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Μέγαν-Ποταμόν.

10) Ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων εἶναι οἱ ἐξῆς. Τῆς Τρυπητῆς, τῆς Ἁγίας Ρουμέλης, τῆς Ἀράδαινας, τῆς Ἀνωπέλεως, ὁ Ξηρὸς, ὁ Ἀσκυφιώτης καὶ ὁ Καλλικρατιανὸς πηγάζοντες ἐκ τῶν Λευκῶν ὄρεων καὶ χυνόμενοι εἰς τὴν παραλίαν τῶν Σφακίων.

11) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σελύνου εἶναι οἱ ἐξῆς. Ὁ τοῦ Λάχκου Ζγουράφου ἐκβάλλων εἰς Σούγιαν ὁ Λισσὸς χυνόμενος πρὸς Δ. τοῦ λιμένος Σούγιας ὁ Φλωμὸς καὶ ὁ Βληθιάς ἐκβάλλοντες εἰς τὸν κόλπον Σελύνου ὁ Κακοδικιώτης, ἐξ ὁμωνύμου χωρίου, ἐκβάλλων εἰς τὸν αὐτὸν κόλπον. Ὁ τοῦ Πελεκάνου καὶ ὁ τῆς Σαρακήνας ἐκβάλλοντες μεταξύ Παλαιοχώρας καὶ Κριοῦ-μετώπου εἰς θέσιν Κουντούραν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Πῶς δύνανται μᾶλλον νὰ ὀνομασθῶσιν οἱ ποταμοὶ τῆς Κρήτης; Ποιοὶ δὲν ξηραίνονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος; Ποῖος εἶναι ὁ πλατύτερος ποταμὸς τῆς Κρήτης; Ποῖος ὁ ἐπιμηκέστερος; Ποιοὶ πηγάζουσιν ἐκ τῆς Ἰδης;

Ἀσκήσεις

Διαγράψατε τὴν κοίτην τοῦ Πλατανέ καὶ τοῦ Μυλοποτάμου.

ΟΡΗ

Ἄπαντα σχεδὸν ἡ Κρήτη πληροῦται ὑπὸ ὕψηλῶν

συμπλήκτων ὄρεών, τὰ ὅποια διεσπαρμένα ὄντα καθ' ὅλην τὴν νῆσον δὲν ἀποτελοῦσι συνεχῆ ὄροστοιχίαν. Γενικῶς δὲ τὰ ἐπισημότερα ὄρη τῆς Κρήτης εἶναι.

- 1) Ὁ Ψηλορείτης ἢ τὰ ὄρη τῆς Ἰδης (8,200 π.)
- 2) Τὰ Λευκὰ ὄρη τῶν Σφακίων ἢ Μαδάρες (8,000π.)
- 3) Ἡ Δίκτη ἢ τὰ Λασηθιώτικα ὄρη (7,100 π.)

Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς Κρήτης ὄρη διακεχυμένα καθ' ὅλην τὴν νῆσον ποικίλλουσι κατὰ τὸ ὕψος ἀπὸ 1000 μέχρις 6000 ποδῶν. Εἶναι δὲ κατ' ἐπαρχίας τὰ ἑξῆς.

Ἐν Κισάμῳ· τὰ τῶν ἀκρωτηρίων Βούζης (2580 καὶ 2430 π. ὕψ.) καὶ Σπάθα (Ἄγ. Γεώργιος 1200 π. Ἅγιος Παῦλος 2500 π.) καὶ ὁ Ἄγ. Ἡλίας (3000 π.).

Ἐν Σελύνῳ· οἱ Στροβιλιές (Ἄγ. Δίκαιος 4,100 ποδ.). Ὁ Ἄγιος Θεόδωρος (1870 π.) καὶ τὸ Ἀποπηγάδι (4,600 π.).

Ἐν Κυδωνίᾳ· τὰ ὄρη τοῦ Σέμπρωνα μεταξὺ Κυδωνίας καὶ Σελύνου (Ἀποπηγάδι 4,600), τὰ τῶν Λάκκων (1750 π.), εἰς τὰς ὑπαιρέας τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ χωρία τοῦ Θερίσου, καὶ ἡ Μαλάξα (2645) μεταξὺ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ἐπίσημος διὰ τὰς παρ' αὐτὴν κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους τῆς Κρήτης μάχας.

Ἐν Ἀποκορώνῳ· ἡ Κράπη (6070 π.) διακλάδωσις τῶν Λευκῶν ὄρεών εἰς τὰ σύνορα Σφακίων καὶ Ἀποκορώνου. Τὰ ὄρη τοῦ Μαθῆ (2,300 π.) ἐξ ὁμωνύμου χωρίου. Ὁ Κατρῆς (5390 π.) εἰς τὰ σύνορα Ἀποκορώνου καὶ Σφακίων. Ἡ Δραπανοκεφάλαια (1830 π.) ἢ Δαφνομαδάρα (5390 π.) καὶ τὸ Κληῖμα (2300 π.).

Ἐν Σφακίοις. Τὰ λευκὰ ὄρη (Μαδάρες) 8000 π. με κορυφὰς ὑψηλοτέρας, τοῦ Θεοδωρῆ, τὸ Ἀγᾶ-Τόπι, τὴν Σαμαριάν, τὸν Σωρόν, τὸ Κάστρον καὶ ἄλλα. Εἶναι δὲ τὰ δευτερεύοντα κατὰ τὸ ὕψος ὄρη τῆς Κρήτης, ἀλλ' ἀποτομώτερα καὶ δυσβατότερα, πλήρη φαραγγίων, με ἄφθονα πανταχοῦ ὕδατα, βοσκὰς πολλὰς καὶ πλεῖστα δάση κυπαρίσσιων, πεύκων καὶ ἄλλων παντοίων ἀγρίων δένδρων.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Συκιᾶς τὰ ὄρη μεταξὺ Ρεθύμνης καὶ Ἀποκορώνου (4680 π.) εἰς τὰς ὑπαιρέας τούτου κεί-

ται ἢ Ἀσὴ-Γωνιά. Ἡ Ἀγριμοκεφάλαια (1500π.) τὸ Κακόν-ὄρος (2000π.) Ὁ Βρύσινας (2880π.) ΝΑ. τῆς πόλεως Ρεθύμνης ἐπίσημος διὰ τὰς ἐν αὐτῷ γενομένας ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι μάχας.

Ἐν Μυλοποτάμῳ. Ὁ Στρούμπουλας (2650π.) μεταξὺ Μυλοποτάμου καὶ Μαλεβυζίου, καὶ ὁ Κουλούκωνας (3600 π.), διακλαδώσεις τῆς Ἰδης. Τὰ ὄρη τῆς Ἀξοῦ (1870 π.), εἰς ὧν τοὺς πρόποδας κείται τὸ χωρίον Ἀξός ἐκείτο δὲ τὸ πάλαι ἢ Ὀαξός ἢ Ἀξός.

Ἐν Ἀγίῳ Βασιλείῳ τὰ ὄρη Καλλῆς Συκιᾶς (4350 π.) καὶ τῆς Σκαλωτῆς (3810 π.) μεταξὺ Ἀγίου Βασιλείου καὶ Σφακίων. Τὸ Ἀτσιπαδιανὸν (3300 π.) ὀνομαζόμενον ἐκ τοῦ χωρίου Ἀτσιπάδες. Τὸ Ξερὸν ὄρος (5400 π.) παρὰ τὸ χωρίον Λάκκον. Ὁ Σιδέρωτας ὑπεράνω τοῦ χωρίου Βρυσῶν ἢ Βουβάλα (3200 π.) εἰς τὰ νότια μέρη τῆς ἐπαρχίας παρὰ τὰ χωρία Μέλαμπες καὶ Σακτούρια.

Ἐν Ἀμαρίῳ. Ὁ Σωρός εἰς τὸ ΒΔ. τῆς ἐπαρχίας συνορεύον πρὸς τὸν Ἅγιον Βασίλειον παρὰ τὸ χωρίον Σπήλι (2500 π.). Κέδρος (6000 π.) μεταξὺ Ἀμαρίου καὶ Ἀγίου Βασιλείου, κατάρρυτον ἐκ τῶν πηγῶν, αἰτινες ἀνέρχονται κατὰ τὴν κοινὴν πίστιν εἰς 101. Σάμιτος (1210 π.) εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τῆς ἐπαρχίας. Ἀραβάνες ἀνωθεν τῆς Βισταγῆς συνέχεια τῆς Ἰδης (3000 π.). Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην πρὸς Α. ἀνήκει καὶ ὁ Ψηλορείτης ἐκτεινόμενος πρὸς Β. μέχρι τοῦ ὄρου Ἀγίας Πελαγίας πρὸς Α. μέχρι τοῦ χωρίου Ἀλητζιανῆς τοῦ Μονοφατσίου, πρὸς Ν. μέχρι τοῦ Κλήματος Πυργιωτίσσης καὶ πρὸς Δ. μέχρι τοῦ Θρόνου Ἀμαρίου σχηματίζων τὸ γράμμα Χ. Ἐνταῦθα ἀνετράφη κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Ζεὺς. Ἐκ τῆς κωνοειδοῦς τούτου κορυφῆς ἐν νηγεμία διακρίνεται ἐκτὸς τῆς Κρήτης καὶ Γαύδου τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων Κυθήρων, Κάσου, Καρπάθου, Ρόδου καὶ Θήρας καὶ ὁ Ταύγετος τῆς Πελοποννήσου. Ἐν αὐτῷ φύονται πολλαὶ ἱαματικαὶ βοτάναι, ἔχει δὲ δάση πρὸς Ν. καὶ πλεῖστα καθ' ἑλάς τὰς διακλαδώσεις αὐτῆς ὕδατα καὶ βοσκὰς παμπόλλας.

Ἐν Μαλεβυζίῳ δὲν ὑπάρχει ὄρος ἄξιον λόγου ἐπειδὴ ἡ ἐπαρχία εἶναι πεδινή, ἐκτός τοῦ Στρούμπουλα ἀνήκοντος εἰς Μυλοπόταμον.

Ἐν Τεμένει εἶναι τὸ ὄρος Γιούκτα (2700 π.), ἔνθα μυθολογεῖται ὅτι ἐτάφη ὁ Ζεὺς παρὰ τὸ χωρίον Ἀρχάνες.

Ἐν Πυργιωτίσῃ, Καινούργιῳ καὶ Μονοφατσίῳ δὲν ὑπάρχουσιν ἄξια λόγου ὄρη διὰ τὸ πεδινὸν τῶν ἐπαρχιῶν ἐκτός τοῦ Κόφινα (Ἀστερούσια) ἐν Μονοφατσίῳ (3750 π.). Διήκει δὲ ἡ Ἴδη ἀπολήγουσα εἰς τὰς κορυφὰς Ἀγ. Γεώργιον (2800 π.), Τεφέλι (2400 π.) καὶ Ὀμαλὸν (2,000 π.) ἐν Μονοφατσίῳ.

Ἐν Πεδιάδι ἄξια λόγου ὄρη εἶναι πλὴν τῆς Σελήνης μεταξὺ Πεδιάδος καὶ Λασηθίου προεκτάσεως τοῦ Ἀφέντη ἢ Σγουροκεφάλου (2,000 π.), τὸ Χουδετσιανὸν (1860 π.) καὶ τῆς Λαγκάδας (1800 π.).

Ἐν Μεραμβέλλῳ εἶναι ὁ Βρουγᾶς παρὰ τὴν Ἐλούνταν· ἡ Καβαλαρὰ μεταξὺ Μεραμβέλλου καὶ Λασηθίου, τὰ ὄρη τῶν Λακωνιῶν (1750 π.) καὶ τῆς Κρητῶς ΝΑ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ Κρούστα (3600 π.) διακλάδωσις τῆς Δίκτης.

Ἐν Λασηθίῳ ἡ Δίκτη γυμνὴ δένδρων πρὸς Β. δασώδης δὲ πρὸς Ν. περικλείουσα τὸ Λασηθιον, ὅπερ συγκοινωνοῖ μὲ τρεῖς πόρους πρὸς τὰς περὶ ἐπαρχίας τὴν Κεράν, Καθαρόν καὶ Τσάλι μὲ διακλαδώσεις πρὸς τὴν Πεδιάδα, Βιάννον καὶ Μεραμβέλλον· ἐν αὐτῇ φύεται ὁ Δίκτημος. Ταύτης ὑψηλότερα κορυφὴ εἶναι ὁ Ἀφέντης-Χριστὸς (7,100 π.) πρὸς τὴν Βιάννον καὶ ὁ Ἀφέντης (5,800 π.) μεταξὺ Πεδιάδος καὶ Λασηθίου.

Ἐν Βιάννῳ ἡ Ρουσοκεφάλου παρὰ τὴν Βιάννον (4000 π.) καὶ τὸ Κέρατον (2000 π.) εἰς τὸ Ν. τῆς ἐπαρχίας.

Ἐν Ἱεραπέτρῳ. Ὁ Ὁ Ἁγ. Ἡλίας (3050 π.) μεταξὺ Βιάννου καὶ Ἱεραπέτρου, ὁ Πέπονας (2600 π.), ὁ Ἀφέντης (4850 π.) καὶ ἡ Κοπροκεφάλου (2000 π.) μεταξὺ Ἱεραπέτρου καὶ Σητείας.

Ἐν Σητείᾳ ὁ Ὄρνος (3000 π.) πρὸς Α. τοῦ Πέποννα,

τὸ Δαφνί (3150 π.), τὰ Καλὰ Πλάγια (2450 π.), τὸ Μόδι (1770 π.), τὸ Ζάκρο (2360 π.), τὸ Ζυριανὸ (2250 π.), τὸ Δαμνόνι (2600 π.) καὶ ἄλλα μικρότερα.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖα εἶναι τὰ ἀξιολογώτερα ὄρη τῆς Κρήτης; Ποῖαι ἐπαρχίαι εἶναι μᾶλλον ὄρειναι τῶν ἄλλων; Ποῖαι εἶναι μᾶλλον πεδιναί; Ποία ὕψους ποικιλία παρατηρεῖται εἰς τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης; Ποῖον εἶναι τὸ σχῆμα τῆς Ἰδης;

Ἀσκήσεις

Διαγράψατε εἰς σχῆμα τὴν Ἰδὴν μὲ τὰς διακλαδώσεις αὐτῆς.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΟΥ ὙΨΟΥΣ ΤΩΝ ΟΡΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἰδὴ (Ψηλορείτης)	8200 π.	Ἀραβάνες	3000 π.
Λευκὰ ὄρη (Μαδάρες)	8000 »	Ἅγιος Ἥλιος	3000 »
Δίκτη (Λασηθιώτικα)	7100 »	Βρύσινας	2880 »
Κοάπη	6070 »	Ἅγιος Γεώργιος	2800 »
Κέδρος	6000 »	Γιούκτας	2700 »
Ἀπέντης	5800 »	Στρούμπουλας	2650 »
Ξερόν ὄρος	5400 »	Δαμνόνι	2600 »
Κατρές	5390 »	Πεπονας	2600 »
Δαφνομαθᾶρα	5390 »	Μαλάξα	2600 »
Τῆς Σουκιᾶς τὸ ὄρος	4680 »	Ἅγιος Παῦλος	2500 »
Ἀποπηγάς	4600 »	Ἅγιος Παῦλος	2450 »
Καλὴ Σουκιὰ	4350 »	Καλὰ Πλάγια	2450 »
Ἅγιος Δίκαιος	4100 »	Τεφέλι	2400 »
Σκαλωτὴ	3810 »	Ζάκρο	2360 »
Κόψινος	3750 »	Μαθε	2300 »
Κρούκτας	3600 »	Κλήμα	2300 »
Κουλούκογος	3600 »	Ζυριανὸ	2250 »
Ἀσπαδιανὸ	3300 »	Κακόν ὄρος	2000 »
Βουδέλα	3200 »	Ἄμαλιν	2000 »
Δαφνί	3150 »	Σγουροκεφάλα	2000 »
Ἅγ. Ἥλιος	3050 »	Καπροκεφάλα	2000 »
Ὀρνός	3000 »		

ΛΙΜΝΑΙ

Μίαν καὶ μόνην λίμνην ἔχει ἡ Κρήτη, τὴν τοῦ Κουρνᾶ (Κορρησία) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀλιεύονται νοστιμώταται ἐγγέλεις. Ἐχει δὲ 4500 βημάτων περιφέρειαν.

Αἱ δὲ λοιπαὶ τῆς Κρήτης λίμναι εἶναι μᾶλλον λιμνάζοντα ὕδατα τοῦ χειμῶνος ἀποξηραίνόμενα τὸ θέρος.

Τοιαῦται εἶναι.

Ἡ τῆς Κισσάμου μεταξὺ τῶν χωρίων Ρουμάτων καὶ Βουκολιῶν καὶ ἡ τῶν Ἐννέα-Χωρίων παρὰ τὸ χωρίον Δίμνην.

Ἡ τοῦ Ὀμαλοῦ τῶν Λευκῶν ὀρέων

Ἡ Γρέ-Λίμνη καὶ ἡ τῆς Πατσοῦ ἐν Ἀμαρίῳ.

Ἡ τοῦ Ὀμαλοῦ τῶν Δικταίων ὀρέων.

Ἡ τῶν Λακωνιῶν Μεραμβέλλου.

Καὶ ἡ τῆς Ζύρου παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον ἐν Σητεία.

Ἡ τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐν Μαραμβέλλῳ ἠνώθη μετὰ τὴν θάλασσαν διὰ διώρυγος, ἡ δὲ τῆς Ἱεραπέτρου ἀπεξηράνθη.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖαί τινες εἶναι αἱ ἐν Κρήτῃ λίμναι; Διαρκεῖ τὸ ὕδωρ αὐτῶν καὶ τὸ θέρος;

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγραφήσατε τὴν λίμνην τοῦ Κουρνᾶ.

ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΙ

Χερσόνησοι τῆς Κρήτης εἶναι αἱ ἐξῆς.

Τηγάνι ἐν Κισάμῳ πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Βούζης, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄλλοτε μία τῶν Κωρυκιῶν νήσων.

Ἡ τῆς Παλαιοχώρας Σελύνου καὶ τὸ Τραχήλι ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ.

Τὸ Ἀκρωτήρι (Κύαμον) τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας ἐνούμενον μετὰ τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας διὰ τοῦ ἰσθμοῦ,

ὅστις σχηματίζεται ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Χαλέπας μέχρι τοῦ ἐνδοτάτου μέρους τοῦ λιμένος Σούδας.

Ἡ Σπιναλόγκα ἐνουμένη μὲ τὴν ἐπαρχίαν Μεραιμβέλλου διὰ στενωτάτου καὶ χαμηλοῦ ἰσθμοῦ, ὅστις καλυπτόμενος πολλάκις ὑπὸ τῶν κυμάτων μεταβάλλει αὐτὴν εἰς νῆσον.

Ἡ ἐπαρχία Σητεία ὁλόκληρος σχηματίζει χερσόνησον ἐνουμένην μετὰ τῆς λοιπῆς νήσου διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἱεραπέτρου μέχρι Παχῶ-Ἀμμου ἰσθμοῦ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖαι εἶναι αἱ χερσόνησοι τῆς Κρήτης; Ποία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τούτων;

Ἀσκήσεις

Σχηματίσατε τὴν χερσόνησον τοῦ Ἀκρωτηρίου.

ΠΕΔΙΑΔΕΣ

Ἐκ τῶν πολλῶν πεδιάδων τῆς Κρήτης ἡ σημαντικωτάτη πασῶν εἶναι ἡ τῆς Μεσσαράς 25 μιλίων κατὰ τὸ μήκος καὶ 4 κατὰ τὸ πλάτος. Ἀνήκει δὲ εἰς τρεῖς ἐπαρχίας Πυργιώτισσαν, Καινούργιον καὶ Μονοφάτσι' ὅταν δὲ ἐπιτυγχάνωσιν οἱ δημητριακοὶ αὐτῆς καρποὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ θρέψωσιν ὅλην τὴν νῆσον.

Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι παμπληθεῖς, ἐπισημότεραι εἶναι αἱ ἐξῆς.

Ἡ τῆς Κισάμου, ἡ τῆς Καντάνου καὶ ἡ τῆς Κυδωνίας ἐν τῷ τμήματι Χανίων.

Ἡ Λαγκὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ τοῦ τμήματος Σφακίων.

Ἡ τῆς Ρεθύμνης καὶ τοῦ Μυλοποτάμου ἐν τῷ τμήματι Ρεθύμνης.

Ἡ τοῦ Ἡρακλείου (τοπαλτί) καὶ τοῦ Καστελλίου Πεδιάδος ἔχουσα 40 μιλίων περιφέρειαν ἐν τῷ τμήματι Ἡρακλείου.

Ἡ τοῦ Μεραμβέλλου, τῆς Ἱεραπέτρου 15 μιλίων μήκους καὶ 4 πλάτους καὶ ἡ τῆς Σητείας ἐν τῷ τμήματι Λασηθίου.

Αἱ πλεῖστα, δὲ τῶν πεδιάδων τῆς Κρήτης εἶναι κατάφυτοι καὶ κατάρρυτοι.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι ἐν Κρήτῃ πεδιάδες; Εἰς πόσας ἐπαρχίας ἀνήκει ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαράς;

Ἀσκήσεις

Σχεδιαγραφήσατε τὴν πεδιάδα Ῥεθύμνης.

ΟΡΟΠΕΔΙΑ

Αἱ λοιπαὶ τῆς Κρήτης πεδιάδες κεῖνται εἰς τοὺς πρόποδας ὀρέων, ἢ μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων τοιούτων ἢ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀρέων, εἶναι λοιπὸν ὀροπέδια ἢ λεκανοπέδια.

Ὀροπέδια εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ὁ Ὀμαλός (ὑψ. 3600 π.) ΒΑ. τῶν Λευκῶν ὀρέων ὡς διακλάδωσις αὐτῶν, ἀνήκων δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας Σφακία, Σέλυνον καὶ Κυδωνίαν· καλλιεργούμενος τὸ πλεῖστον καὶ πρὸς νομὴν προβάτων χρησιμεύων εἰς τοὺς Λακκιώτας καὶ Σελυσιώτας, ἔχει δὲ ἔκτασιν 25 □ χμ.

Τὸ Λεκανοπέδιον τοῦ Ἀσχύφου 6 □ χμ. ἐν Σφακίοις, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖνται ἀπαρτίζοντα τὸν δῆμον 7 χωρία.

Ἡ Νίδα πρὸς Α. τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ Ψηλορείτου 4 □ χμ. ἐπιτηδεῖα μόνον πρὸς θερινὴν νομὴν τῶν προβάτων ἕνεκα τοῦ ὕψους. Ἐπ' αὐτῆς ἀνεκαλύφθη τὸ Ἰδαῖον ἄντρον.

Τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου 120 □ χμ. (25 μιλ. περιφέρ.) περικυκλούμενον ὑπὸ ὀρέων, δι' ὧν χωρίζεται ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Βιάννου, Πεδιάδος καὶ Μεραμβέλλου. Πρὸς Α. σχηματίζει τὴν εὐφορον τοῦ Λαση-

θίου πεδιάδα, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται τὰ 17 χωρία τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Ὁ Ὀμαλὸς τοῦ Λασηθίου πρὸς Δ. τοῦ Ἀφέντη-Χριστοῦ καλλιεργούμενος τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Βιάννου.

Ἦττονος λόγου ἄξια λεκανοπέδια εἶναι: οἱ ποταμοὶ ἐν Ῥεθύμνῃ, δασώδεις καὶ ἀκαλλιέργητοι. Ὁ Ἀσωμαθιανὸς κάμπος καὶ ὁ Σμηλιανὸς ἐν Ἀμαρίῳ. Τὸ τοῦ Μοχοῦ ἐν Πεδιάδι. Τὰ λεκανοπέδια Φουρνῆς καὶ Λακωνιῶν ἐν Μεραμβέλλῳ. Τὸ τοῦ Χανδρᾶ, τῆς Σιτάνου, τοῦ Δαμνοιοῦ καὶ τῆς Ζύρου ἐν Σητεΐᾳ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖα εἶναι τὰ μεγαλύτερα ὄροπέδια τῆς Κρήτης;
Τί ἀξιόλογον ὑπάρχει εἰς τὴν Νίδαν;

Ἀσκήσεις

Σχεδιαγραφήσατε τὸ ὄροπέδιον Λασηθίου μετὰ τῆς περικυκλώσεως αὐτὸ ὄροσειρᾶς.

ΦΑΡΑΓΚΕΣ

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης σχηματίζουσιν εἰς τὰς ὑπωρείας αὐτῶν βαθυτάτας καὶ στενάς ῥωγμάς ὀνομαζομένας φαράγκια (φάραγκες).

Τοιαῦται Φάραγκες εἶναι.

Ἡ τοῦ Θερίσου ἐν Κυδωνία.

Ἡ τοῦ Στύλου (μεγάλου φαράγκι) ἐν Ἀποκορώνῳ.

Ἡ τῆς Σελύνου μεταξὺ τῶν ὄρέων Ἀγιᾶς - Εἰρήνης καὶ Κουστογεράκου.

Ἡ τῆς Ἀγιᾶς-Ρουμέλης καὶ ἡ τῆς Σαμαριάς παρὰ τὰ ὁμώνυμα χωρία, τὸ μεταξὺ Ἀράδαινας καὶ Ἀνωπόλεως καὶ τὸ Φαράγκι τῆς Νίμπρου ἐν Σφακίσις εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Λευκῶν ὄρέων

Ὁ Πετρὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ῥεθύμνης.

Τὸ τοῦ Κοτσυφοῦ (Μύρθιου) καὶ τὸ Κουρταλιώτικο

ἐν Ἀγίῳ Βασιλείῳ σχηματιζόμενα εἰς τὰς ὑπὸ ὑψείας τοῦ Κρουνερίτη. Διὰ μέσου τοῦ Κουρταλιώτικου ῥέει ὁ Μέγας Ποταμός.

Τὸ Φαράγκι τῆς Νίθαυρις εἰς τὰς ὑπὸ ὑψείας τῆς Ἰδης ἐν Ἀμαρίῳ.

Τὸ Ἀγιοφάραγκο εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπὸ ὑψείας τοῦ Κόφωνα ἐν Μονοφατσίῳ.

Τὸ τοῦ Καθαροῦ, τὸ Ποροφάραγκον τῆς Βιάννου ἐν Λασηθίῳ ἐκ τῆς Δίκτης σχηματιζόμενα.

Τὸ τῆς Κρυφτῆς καὶ τῆς Ζάχρου ἐν Σητεία.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Πῶς σχηματίζονται αἱ φάραγγες ἐν Κρήτῃ; Τί ἀξιόλογον ἔχει τὸ Κουρταλιώτικο; Ποῖα ὄρη τῆς Κρήτης σχηματίζουσι περισσοτέρας;

ΣΠΗΛΑΙΑ

Ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Κρήτης ὑπάρχουσι πολλὰ σπήλαια, ὧν ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Σπηλιᾶς Κισάμου τέσσαρα χωροῦντα ἕκαστον μέχρι τεσσάρων χιλιάδων ἀνθρώπων.

Παρὰ τὸ χωρίον Ἀζογυρὲ Σελύνου ὑπόγειον προχωροῦν μέχρι τοῦ Σταυροῦ Καντάνου καὶ ἔχον ἐντὸς ποσίου ὕδατος πηγὴν.

Ἐν τῷ Ἀκρωτηρίῳ Κυδωνίας παρὰ τὴν Μοῆν Γουβερνέτου σπήλαιον μήκους 150 μέτρων καὶ ὕψ. 20 περίπου μὲ παμμεγέθεις εἰς τὰς πλευρὰς σταλακτίτας αἰωρουμένους.

Ἐν Ἀποκορώνῳ τρία μεγάλα σπήλαια χρησιμεύοντα ὡς καταφύγια κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις, τὸ τῆς Ραμνῆς, τοῦ Κοκκίνου χωριοῦ, εἰς ὃ εἰσχωρεῖ ῥεῦμα θαλάσσης καὶ τοῦ Κεφαλᾶ.

Ἐν Ρεθύμνῃ τὸ παρὰ τὴν Μοῆν Ἀρσάνι προχωροῦν εἰς βάθος δύο ὥρων, τὸ παρὰ τὸ χωρίον Πρασὲς ὑπόγειον μὲ λαμπροὺς σταλακτίτας, καὶ δύο παρὰ τὴν Ἀργυρούπολιν.

Ἐν Μυλοποτάμῳ τὸ ἱστορικὸν σπήλαιον τοῦ Μελιδονίου μὲ πολλὰς καὶ μεγάλας στοὰς καὶ διόδους καὶ πλῆθος σταλακτιτῶν. Τὸ Ἰδαῖον Ἄντρον ἐν τῷ ὄροπεδίῳ τῆς Νίδας, 75 μέτρα τὸ μῆκος καὶ 25 τὸ πλάτος. Ἐν αὐτῷ ἐλατρεύετο ὁ Ἰδαῖος Ζεὺς, εὑρέθησαν δὲ ἐν αὐτῷ πολὺτιμα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα.

Ἐν Ἀμαρίῳ τὸ παρὰ τὴν Πατσὸν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Σωροῦ σπήλαιον τοῦ Κραναίου Ἐρμοῦ, εἰς ὃ εὑρέθησαν πολλοῦ λόγου ἄξια ἀρχαιοτάτη. Τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους Κέδρου σπήλαιον τοῦ Ἀιλιά, εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ὁποίου ἀναβλύζει πηγὴ ψυχρὰ διαυγεστάτη· ἐντὸς αὐτοῦ εἶναι ἐκτισμένον ναΐδιον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ χωρεῖ δὲ περὶ τὰς 2 χιλ. ἀνθρώπων. Διήκει δὲ μέχρι τῆς Ὀρνῆς Ἀγ. Βασιλείου, ὡς πιστεύεται. Τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Δανίλη ὑπὲρ τὸ χωρίον Γουργούθους μικρὸν μὲν ἀλλ' ἀσφαλὲς ἐν ἐπαναστάσει. Τὸ ὑπεράνω τῶν Πλατανιῶν ἐπὶ τῆς Ἰδῆς ἀπρόσβλητον καὶ εὐφύλακτον χρησιμεῖον κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὡς ἀποθήκη τῶν κινητῶν πραγμάτων τῶν παρακειμένων χωρίων.

Ἐν Μαλεβυζίῳ τὸ παρὰ τὸ χωρίον Σάρχου μεγάλων διαστάσεων, ἐπίσημον διὰ τὴν πολιορκίαν τῶν εἰς αὐτὸ καταφυγόντων τῷ 1866 Μαλεβυζιωτῶν.

Ἐν Τεμένει τὸ παρὰ τὸ χωρίον Ἀρχάνες ἐν τῷ ὄρει Γιούκτα.

Τὸ παρὰ τὸν Κρατερὸν (Ἀμνισὸν) ἀφιερωμένον εἰς τὴν Εἰλείθυιαν.

Ἐν Πεδιάδι τὰ παρὰ τὸ χωρίον Γούβες δύο σπήλαια παρουσιάζοντα τεχνητὰ λαξεύματα.

Ἐν Μεραμβέλλῳ τὸ σπήλαιον τῆς Μιλάτου παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον, ἱστορικὸν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἐν Λασηθίῳ τὸ παρὰ τὸ Ψυχρόν.

Ἐν Βιάννῳ τὸ εἰς θέσιν Βίγλα τοῦ Κερατοκάμπου.

Ἐν Σητεία τὸ Κατωφύγι.

Ἐκτὸς τούτων ἄξιον λόγου εἶναι καὶ τὸ παρὰ τοὺς Ἁγίους Δέκα Καινούργιου τεχνητὸν σπήλαιον, τὸ κοι-

νῶς λεγόμενον Λαβύρινθος, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι λατομεῖον παλαιὸν τῆς παρ' αὐτὸ κειμένης Γορτύνης.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα εἶναι τὰ μεγαλύτερα σπήλαια ἐν Κρήτῃ; Ποῖα εἶναι ἀξιόλογα ὡς τόποι λατρείας; Πρὸς τί ἄλλο ἐχρησίμευον;

ΚΛΙΜΑ

Ἐνεκα τοῦ συγκεκριμένου θαλασσίου καὶ ὄρεινου ἅμα ἀέρος τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι ὑγιεινότατον· καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ἀρχαίων χρόνων συνιστάτο ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, οἱ ὅποιοι εἰς Κρήτην ἔπεμπον τοὺς ἀναλαμβάνοντας ἐκ νόσου.

Σημ. Βρουζίν. Πνέουσι τὸν κάλλιστον ἀέρα ἐν Κρήτῃ· εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρῇ τις ἄλλ' αἰοῦ καλύτερα καὶ ὑγιεινότερα ὕδατα. Ὅ,τι εὐρίσκεται ἐκεῖ εἶναι ἀξιοσεβαστόν, καὶ αὐτοὶ οἱ λίθοι.

Ὀλίγιστα δὲ μόνον ἀναλόγως πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτῆς νοσηρὰ μέρη ἔχει ἡ Κρήτη καὶ ταῦτα εἰς μέρη χαμηλὰ καὶ ἐλώδη.

Θηρία δὲ σαρκοφάγα καὶ ἰοβόλα ἐρπετὰ δὲν ἔχει, ἐκτὸς μικρᾶς τινος σαύρας λιακονίου ἐπιτοπίως καλουμένης καὶ ἀράχνης τινος, βογαλίδας ὀνομαζομένης κοινῶς.

ΕΔΑΦΟΣ

Τὸ ἐδάφος τῆς Κρήτης εἶναι πανταχοῦ σχεδὸν γόνιμον, εἰς πολλὰ δὲ μέρη γόνιμώτατον καὶ τὸ σπειρόμενον ἀποφέρει συνήθως μὲν τὸ ἐν 15—25, ἐνίοτε δὲ 40.

Ἐνεκα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους ἅπασαι αἱ πεδιάδες καὶ κοιλάδες καὶ αὐτὰ τὰ ὄρη εἶναι κατάφυτα δένδρων καὶ θάμνων ἡμέρων καὶ ἀγρίων.

Τὸ κοινότερον καὶ ἐν ἀφθονίᾳ πανταχοῦ τῆς νήσου διακεχυμένον δένδρον εἶναι ἡ ἐλαία. Εἶτα δὲ ἡ κερατῆα, ἡ ἀμυγδαλέα, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, ἡ βαλανιδιά (ὄρυς

ἢ αἰγίλοψ), ἢ ὄρυς, ἢ πλάτανος, ἢ καστανέα, ἢ σφένδαμνος, ἢ συκῆ, ἢ ροιά, ἢ συκομωρέα, ἢ κερασέα, ἢ βυσινέα, ἢ μηλέα, ἢ ἄπιος, ἢ κυδωνέα, ἢ ἄμπελος ἐν ἀφθονία, κλπ. κλπ. Πᾶν δὲ φυτὸν ἐν αὐτῇ φυόμενον εἶναι καλύτερον τῶν ἐν ἄλλαις χώραις (Πλίνιος. Θεόφραστος).

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Τὰ προϊόντα τῆς Κρήτης εἶναι πλεῖστα καὶ πάντα ἐξαιρετά. Παράγει δὲ ἔλαιον, σάπωνα, βελανίδι, ξυλοκέρατα, τυρὸν ἄριστον, μέλι, κηρόν, κάστανα, σύκα, ἀμύγδαλα, λιγάρι, μέταξαν, σταφίδες (κουρουταγτά), οἶνον (μαλεβυζιώτικο), λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια, κίτρα, ἄπια, μήλα, βύσινα, κεράσια, ροδάκινα, ὑδροπέπονας κλπ.

Ἐξάγονται δὲ ὄρυκτά, ἄλας, ἀκόνια, γύψος καὶ εἰς δύο μέρη γαιάνθρακες.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖον εἶναι τὸ κλίμα τῆς Κρήτης; Ποῖον τὸ ἔδαφος; Τίνα προϊόντα παράγει; Τίνα φυσικὰ καὶ τίνα τεχνητὰ παράγει; Ποῖα ἰοσόλα ἔρπετά ἔχει;

ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Εἰς τὴν Κρήτην ἀνήκουσιν ὡς εἶπομεν καὶ νῆσοι εἶναι δὲ αἱ ἐξῆς.

1) Ἐν τῇ βορεινῇ παραλίᾳ. Αἱ Κωρύκιοι νῆσοι, ἤτοι ἡ Ἀγρία Γραμβούσα πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Βούζης, καὶ πρὸς Ν. ταύτης ἡ κυρίως Γραμβούσα (450 π.), ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ τινὰ χρόνον ὡς ὄρητῆριον.

Θοδωροῦ (Βουδρῶναι, Ἀκυτος) ΒΑ. τῶν Χανίων συνδεομένη μετὰ τὴν ξηρὰν δι' ἀμμώδους ὑφάλου ἐπ' αὐτοῦ σφύζονται ἴχνη ἐνετικοῦ φρουρίου ἔχει δὲ καὶ μικρὸν ὄρμον πρὸς Ν. οὐχὶ ἀσφαλῆ.

Παλαιὰ Σούδα ἢ Μαράθι μικρὰ νῆσος δεξιὰ ὡς πρὸς

τόν εισερχόμενον εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας με ὀρμίσκον ἀσφαλῆ καὶ φάρον.

Σούδα (Λευκαὶ νῆσοι) νησὶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀμωνύμου κόλπου· ἀπὸ ταύτης ἄρχεται ὁ κυρίως λιμὴν.

Νησιδίον βραχῶδες ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Ἄρμυροῦ με ὀρμίσκον ὀπίσθεν αὐτοῦ παρὰ τὰ Παλιοκάστελλα.

Δία (870 π.) ΒΑ. τοῦ Ἡρακλείου ἔχουσα μῆκος 7 μιλίων καὶ πλάτος 2. Εἶναι δὲ ἀκατοίκητος καὶ τὸ πλεῖστον βραχῶδες, ἔχει ὅμως βοσκησίμους γαίας ἐνοικιαζόμενας ὑπὸ τοῦ δήμοσι τοῦ Κρήτης. Ἐχει δὲ τέσσαρας λιμένας μεταξύ τῶν ἀκρωτηρίων αὐτῆς Ῥοδαρᾶς ΝΔ. καὶ Σταυροῦ ΝΑ. ἀξιολόγους· τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις εἶναι ὁ μεγαλύτερος, τὸ Κάπαρι, τὴν Παναγίαν, ὅστις εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος ὅλων καὶ τὴν Ἀγρουλιάν· ἔχει δὲ καὶ τρίτον ἀκρωτήριο ΒΑ., τὴν Ἀγκινάραν.

Πεταλίδα (Γλαρονήσι) πρὸς Δ. τῆς Δίας. Παξιμάδι πρὸς Α. τῆς αὐτῆς νήσου. Ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Τρυπητῆς πρὸς Β. κεῖται τὸ νησιδίον Λυγῶ.

Κολοκύθα ΒΑ. τῆς χειρσονήσου Σπιναλόγκας με λιμένα ἐπισφαλῆ εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους.

Νοτιανολικῶς τῆς Σπιναλόγκας κεῖνται δύο νησίδες εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Νικολάου· παρὰ ταύτας ἔκειτο ἡ παλαιὰ Καμάρα ἢ Λατώ.

Βρυονήσι εἰς τὸν κόλπον Μεραμβέλλου πρὸς Β. τῆς Ἱεραπέτρου ἔνθα ἀνεκαλύφθησαν ἀρχαῖα ἑλληνικὰ εἱρεῖπια καὶ ἐπιγραφὴ ἐπὶ βράχου.

Κόνιδα, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ βορειότερον ἢ Ψεῖρα (693 π.).

Γιαννισάδες (Διονυσιάδες) πρὸς Β. τοῦ κόλπου τῆς Σητείας τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν. Γιαννισάδα, Δραγονάρα, ἀνώνυμος καὶ Παξιμάδα.

Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ.

Ἐλασα πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Σιδέρου με ὀρμίσκον ΝΑ. καὶ πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος καὶ παρ' αὐτὴν Παλαμίδα.

Γράντες νησίδιον ἐντὸς τοῦ ὁμωνύμου κόλπου (105 π.) καὶ ΝΔ. τούτου ἕτερον (30 π.) λίαν μικρόν.

Καβάλλοι πρὸς Ν. καὶ πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀμπέλου τρία μικρὰ βραχώδη νησίδια. Ἀπέναντι τούτων παρὰ τὸ χωρίον Ξερόκαμπον ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Ἀμπελος.

Ἐν δὲ τῇ νοτίῳ παραλία αἱ ἐξῆς.

Λευκὴ (Ὀνησίου νῆσοι, Κουφονήσι) ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀμπέλου ὀνομασθεῖσα ἐκ τῶν Λευκῶν βράχων τῆς. Πρὸς Ν. αὐτῆς κεῖται τὸ νησίδιον Τράχηλος μεταξὺ δ' αὐτῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Γούδουρα δύο νησίδια τὸ Μακρουλὸ καὶ Στρογγυλό.

Νησι Φωτιᾶς πρὸς Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Γούδουρα μὲ πολλὰ δασώδη μέρη καὶ κοιλάδα μὲ λαμπρὸν πόσιμον ὕδωρ.

Γαϊδουρονήσι (Χρυσῆ) πρὸς Δ. τῆς Ἱεραπέτρου γθ-μαλὴ νῆσος μὲ καλὴν νομὴν πρὸς Ν. δὲ ταύτης τὸ Μικρονήσι κωνικὸν νησίδιον ὑψηλότερον τῆς μεγαλυτέρας νήσου.

Νησίδες τῶν Καλῶν Λιμένων πρὸς τὰ ΝΑ. τούτων τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων ὀνομάζεται Μεγαλονήσι (196 π.), ἑτέρα δὲ Παπαδόπλακα.

Παξιμάδα ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Λιθίνου δύο νῆσοι ὑψηλαὶ (1160) περικυκλούμεναι ὑπὸ βαθέων ὑδάτων καὶ τρέφουσαι πολλοὺς κωνίκλους ἀγρίους· ἔχουσι δὲ καὶ βοσκησίμους γαίας.

Γαῦδος (Κλαῦδα 1005 π.) πρὸς Ν. τῶν Σφακίων. Μόνη αὕτη εἶναι κατωκνημένη ὑπὸ 400 κατοίκων. Ἐχει δὲ τὰ ἐξῆς χωρία Ντρεδιανὰ, Ξενάκη, Γαλανὰ, Καστρί, Ἀμπελος, Βατσιανὰ, Φραγκιαδιανὰ καὶ Μετόγια. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι τὰ ἀκρωτήρια Τσουνοῦ, Καμαροέλας καὶ Ποδαρέ· καὶ δύο ὄρμίσκοι πρὸς Α. καὶ ΝΑ. Παρὰ τὴν ἄμπελον ἐν θέσει Σπαθὶ ὑπάρχει φάρος. Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων, ἔθην πέμπεται χάριν τῆς δημοσίας τάξεως ἐνωμοτάρχης. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιεργίαν τῶν ὀημητριακῶν καρπῶν καὶ τὴν

κτηνοτροφίαν. Πρὸς Β. ἐντὸς αὐτῆς κείνται ἐρείπια ἐλληνικά. Παρὰ ταύτην δὲ δύο νησίδια τὸ Πρασονήσι καὶ Γαίδουρονήσι.

Γαυδοπούλα (Ἰοφιοῦσα 500 π.) ΒΔ. τῆς Γαύδου ἄγονος καὶ ἀκατοίκητος.

Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ παραλίᾳ εἶναι αἱ ἐξῆς.

Ἐλαφονήσι μακρὰ καὶ ἐπίπεδος νησίς ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κριοῦ. Παρὰ ταύτην πρὸς Ν. κείνται δύο μικρόταται νησίδες.

Πεταλίδα ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κούτρι.

Ποντικονήσι ΒΔ. τοῦ Κούτρι (Μύλαι 130 π.).

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι τῶν περὶ τὴν Κρήτην νήσων; Ποῖαι ἔχουσι πηγὰς ποσίμου ὕδατος; Ποῖα κακατοικεῖται; Πόσα χωρία ἔχει; Ποῖα τὰ ἀρχαῖα ἑνόματα τῶν νήσων, ὅσαι ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς παλαιούς;

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγραφήσατε τὴν Γαῦδον.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ Κρήτη ὠνομάζετο τὸ πάλαι Ἀερία, Χθονία, Δολιχίη, Ἰδαία, Κουρήτη, Μάχαρις καὶ Μακρόνησος. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ὠνομάζετο Κρέτα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν τὸν Χάνδακα ὠνομάσθη Κανδία, τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἔχει καὶ ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων ὠνομάσθη Κιρίδ.

Οἱ δὲ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ὠνομάζοντο Ἐπεόκρητες (γνήσιοι Κρήτες), Κύδωνες, Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, Κουρήτες, Κορύβαντες, Πελασγοί, Ἀχαιοί, καὶ Δωριεῖς. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ξένα φύλα φοινικικά, πελασγικά καὶ δωρικὰ ἔξωθεν ἐπελθόντα ἐπεκράτησαν τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου.

Λίαν δὲ ἐνωρίς ἔνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς προήχθη εἰς

τὸν πολιτισμὸν καὶ ἐχρησίμευσεν ἔπειτα ὡς διδάσκαλος τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Διότι πρῶτοι οἱ Κρήτες ἐλάτρευσαν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ θεῖον· πρῶτοι ἐφεύρον καὶ ἐδίδαξαν τὰς τέχνας (Δαίδαλος)· πρῶτοι ἐθαλασσοκράτησαν· πρῶτοι συνέταξαν τὴν ἀρίστην νομοθεσίαν εἰς λόγον δικαιοσύνης καὶ ἐπιεικειᾶς μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, εἰς ἣν ὀφείλει καὶ ὁ Λυκοῦργος τὴν νομοθεσίαν του, καὶ ὁ Σόλων πολλά· ἀριστον δὲ ὑπόδειγμα δυνατῆς τῶν νόμων αὐτῆς τελειότητος εἶναι ἡ ἀνακαλυφθεῖσα εἰς Μητρόπολιν Καινούργιου ἐπιγραφή τῆς Γόρτυνος· πρῶτοι κατὰ τὴν θήραν, ὄρομον, τοξείαν, ἱππικὴν καὶ χορὸν ὑπῆρξαν. Καὶ ἠθικῶς δὲ οἱ παλαιοὶ Κρήτες ἐπρώτευσαν· ὡς δὲ λέγει ὁ Πλάτων ἡ Κρήτη ὑπῆρξε καθέορα χρηστότητος καὶ δικαιοσύνης.

Τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία καὶ ὑπὸ βασιλείαν μάλιστα, καὶ δὴ ἐπὶ Μίνωος ἤκμασεν, ὅστις ἐθέσπισε τοὺς σοφοὺς καὶ θαυμαστοὺς αὐτῆς νόμους. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ ἀντ' αὐτῆς κατεστάθησαν ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα εἰς τὰς διαφόρους πόλεις μὲ βουλὴν καὶ ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἄρχοντας τοὺς λεγομένους Κόσμοις. Οἱ ἀριστοὶ δὲ χρητικοὶ νόμοι ἐδίωκον τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τῆς νεότητος μάρφωσιν διδάσκοντες αὐτὴν νὰ σέβηται τὰ θεῖα, νὰ τιμᾷ τοὺς γονεῖς, τοὺς πρεσβυτέρους, τοὺς ἄρχοντας τῆς πολιτείας, νὰ μιμῆται τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, νὰ μισῇ πᾶν περιττόν, νὰ ὑπομένῃ τὰς στερήσεις καὶ κακουχίας τοῦ πολέμου, ἐνὶ δὲ λόγῳ ν' ἀφοσιώται εἰς τὴν πατρίδα, ἢν τοσοῦτον ἠγάπα ὥστε μητρίδα ὠνόμαζε. Ἀπεστήθιζε δὲ τοὺς νόμους, τοὺς ὕμνους πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἥρωας καὶ ἐξημέρωνε διὰ τῆς μουσικῆς τὰ ἤθη.

Ἡ ἀκμὴ τῆς Κρήτης συμπίπτει μὲ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, μέχρι δὴλα δὴ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων. Ἐν δὲ τῇ ἱστορικῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ περιόδῳ μέχρι τῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑποταγῆς αἱ πόλεις αὐτῆς εὕρισκοντο εἰς συνεχεῖς ἔριδας καὶ διηνεκεῖς πολέμους σπαράττουσαι

ἀλλήλας, μόνον δὲ κατὰ κοινῷ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ συμ-
μαχοῦσι καὶ ἀποτελοῦσι τὸν λεγόμενον Συγκρητισμὸν.

Τῷ 69 π. Χ. διὰ τοῦ Μετέλλου νικήσαντος τὸν Λα-
σθένην ὑπετάχθη ἡ Κρήτη εἰς τὴν Ῥώμην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν
διετέλεσε μέχρι τοῦ 330 μ. Χ. ὁπότε ἠνώθη μετὰ τοῦ
Βυζαντιακοῦ Κράτους. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων
εἰσῆχθη διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ ὁ χριστιανισμὸς
εἰς Κρήτην ἐξαπλωθεὶς ἐντὸς ὀλίγου καθ' ἅπασαν τὴν
νῆσον.

ὑπὸ τὸ Βυζάντιον διετέλεσεν ἡ Κρήτη μέχρι τοῦ
823, ὅτε διὰ τοῦ Ἀραβος Ἀποχάψ περιήλθεν εἰς τὴν
κυριαρχίαν τῶν Ἀράβων. Οὗτος ὁῖον δὲ διελθὼν διὰ
τῆς Κρήτης εἰς τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ κράτος τῶν Ἀράβων εἶ-
πεν εἰς αὐτοὺς «εὖρον γῆν ῥέουσάν μελί καὶ
γάλα». Ἐπίσθησαν δὲ οἱ Ἀραβες, ἐπῆλθον κατὰ τῆς
Κρήτης, ἧς ἐκυριάρχησαν μέχρι τοῦ 961.

Τότε δὲ ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ, ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς
Ἀραβας καὶ προσέθηκεν αὖθις τὴν Κρήτην εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διετέλεσε μέχρι τοῦ 1204 ἤτοι
243 ἔτη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤλθον πολλοὶ εὐγε-
νεῖς ἐκ Βυζαντίου ἀποκατασταθέντες ἐν Κρήτῃ, ἐξ ὧν
πολλὰ οἰκογένεια διατηροῦσιν ἀκόμη τὰ ὀνόματα.

Κατὰ τὸ 1204, ὅτε ἐκυριεύθη τὸ Βυζάντιον ὑπὸ τῶν
Σταυροφόρων προσετέθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλο-
νίκης, ὁ δὲ βασιλεὺς Βονιφάτιος ἐπώλησεν αὐτὴν εἰς τοὺς
Ἐνετοὺς τῇ 12^ῃ Αὐγούστου 1204. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ
καὶ ἄλλοι ἐπεθύμουν τὴν κτῆσιν τῆς νήσου οἱ Ἐνετοὶ
ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν Γενουαίων, οἵτινες εἶχον κατα-
λάβῃ μέρη τινὰ τῆς νήσου ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μόλις τῷ
1212 ἐγένοντο οἱ μόνοι κύριοι τῆς νήσου.

Ἡ ἐπὶ 465 ἔτη κυριαρχία τῶν Ἐνετῶν ἐν τῇ Κρήτῃ
ὑπῆρξε διηνεκὲς μαρτύριον καὶ ἀφόρητος τυραννία τῶν
δυστυχῶν Κρητῶν, οἱ ὅποιοι δεκαεπτάκις ἐπανάστησαν
καρτερικῶς καὶ ἀνδρείως ἀγωνιζόμενοι ἐκάστοτε, ἀλλ'
ἀτυχῶς. Μία δὲ μόνη ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων τούτων ἦ
ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Καλλέργην διήρκεσε δεκαεξὶ ὅλα ἔτη.

Τῷ 1645 ἐπέβησαν τὸ πρῶτον οἱ Τούρκοι ἐπὶ τῆς νήσου, τὴν τότε δὲ πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης Κανδίαν (Ἡράκλειον) μόλις μετὰ 24 ἔτη κυριεύσαντες ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ-Κυπρισλῆν ὑπήγαγον ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν ἔλθῃ τὴν νῆσον τῷ 1669. Ἐπὶ ἓνα ἡμισυ αἰῶνα ἐξηκολούθει ὑπὸ τῶν νέων δεσποτῶν τυραννικὴ ἐξουσία ἐν Κρήτῃ, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀφόρητα ὑπέστησαν δεινά, ἐξώμοσαν δὲ τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τινα ἱστορικὸν (Rouqueville) 60000 ἐκ τῶν Κρητῶν. Τὸ πρῶτον ἐπανεστή τῷ 1770 ὑπὸ τὸν Δασκαλογιάννην· εἶτα μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐδόθη εἰς τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν τῆς Αἰγύπτου, ὑφ' ὃν διετέλεσεν ἑνδεκάετη (1830—1841), καθ' ἣ ἀπέλαυσεν εὐνομίας τινὸς καὶ ἀνεκουφίσθη ἱκανῶς. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ μίᾳ μόνῃ ἠγγέρθη στάσις ἕνεκα φόρων καταπνιγῆσα εὐθὺς εἰς τὸ αἷμα 41 χριστιανῶν.

Τῷ 1841 ἀπεδόθη εἰς τὸν Σουλτᾶνον· τότε ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Χαιρέτῃ τῷ 1858 ἐγένετο πάλιν νέα ὑπὸ τὸν Μαυρογένην· μετὰ δὲ τὴν τριετῆ μεγάλην τοῦ 1866 ἐπανάστασιν προεκηρύχθη ὁ ὀργανικὸς νόμος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ, ὅστις ἐφηρμόσθη μόλις μετὰ τὸ 1877 εὐρείας ἐρμηνείας δοθείσης εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς Χαλέπας, ἣτις παρεχώρησεν εἰς τὴν Κρήτην ποιᾶν τινα διοικητικὴν αὐτονομίαν. Μετὰ δὲ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ 1889 ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξέδωκε νέον φερμάνιον τροποποιῶν ἐν τισὶ τὴν Σύμβασιν τῆς Χαλέπας· τούτου δ' ἕνεκα ἔκτοτε ἡ Κρήτη διατελεῖ ἐν ἐκρύθμῳ καὶ οὐχὶ καλῇ καταστάσει.

ΑΝΑΡΕΣ ΑΝΑΔΕΙΧΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ:

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ Κρήτη ἀνέδειξεν πλείστους ἐξόχους ἀνδράς· τὸν Μίνωα, τὸν Ραδάμανθυ, τὸν Θαλήταν, τὸν Ἐπιμενίδην, τὸν Δίποιον, τὸν Σκύλιν, τὸν Κρησίλαν, τὸν Νέαρχον, καὶ πλείστους ἄλλους. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων τὸν Λασθένην καὶ Πανάρην. Ἐπὶ δὲ τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων Ἀλέξανδρον τὸν Ε'. Πάπ-

παν Ῥώμης καὶ ἄλλους πολλούς. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου τὸν Μουσοῦρον, τὸν Πόρτιον, τὸν Πηγᾶν, τοὺς Καλονάδες, τὸν Λούκαριν καὶ πλείστους ἄλλους ὑπὸ δὲ τοὺς Ἐνετοὺς τοὺς Καλλέργας, τοὺς Σκορδύλλας, τοὺς Ψαρομηλίγγους καὶ ἄλλους καὶ ὑπὸ τοὺς Τούρκους τὸν Δασκαλογιάνην, τοὺς Χάληδες, τὸν Κόρακα, τὸν Κριάρον τοὺς Ζυμβρακάκιδες τὸν Λόγιον, τὸν Καζάνην, τὸν Ξεπατέραν, τὸν Μελιδόνην, τὸν Γ. Τσουδερόν, τὸν Ν. Δάνδολον, τὸν Σήφακαν, τὸν Μελχισεδέκ, τὸν Γαβριήλ, τὸν Γ. Σαουνάτσον, τὸν Κοῦβον, τὸν Μοσχοβίτην, τὸν Ε. Παππαδάκιν, τὸν Ἀδαμάκιν, τὸν Χαιρέτην, τὸν Γιαμπουδάκιν, τὸν Χαμαλάκιν, τὸν Σκορδύλλην, τὸν Κουτσούρην, τὸν Μαυρονικολῆν, τὸν Σταμαθιὸν (φονευθέντα ἐν Φαλήρω) καὶ πλείστους ἄλλους.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Πῶς ὀνομάζετο τὸ πάλαι ἡ Κρήτη; Πῶς ὀνομάζοντο οἱ παλαιοὶ αὐτῆς κάτοικοι; Ποῖος ὑπῆρξεν ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι; Ποῖον τὸ πρῶτον αὐτῆς πολίτευμα; Πότε πίπτει ἡ ἀκμὴ αὐτῆς; Τί καλεῖται συγκρητισμὸς; Πῶς ἐκυβερνήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, Βυζαντιῶν, Ἀράβων καὶ Ἐνετῶν; Πότε ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων; Πόσαι ἐπαναστάσεις ἐγένοντο ἐπὶ τῶν Τούρκων; Πόσα ἔτη διετέλεσεν ὑπὸ τὸν Μεχμέτ-Ἀλήν; Ποιοὶ ἄνδρες ἐπίσημοι ἐγεννήθησαν ἐν Κρήτη;

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Κρήτη διαιρεῖται, ὡς εἶπομεν, εἰς πέντε τμήματα ἢ διοικήσεις. Τῶν Χανίων, Σφακίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου.

Ταῦτα δὲ ὑποδιαιροῦνται εἰς 23 ἐπαρχίας, ὡς ἐπαρχιῶν λογιζομένων καὶ τῶν τριῶν πόλεων Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου, καὶ αὗται πάλιν εἰς 88 δήμους περιλαμβάνοντας 1092 χωρία καὶ 300000 ὡς ἔγγιστα κατοίκους.

ΤΜΗΜΑ ΧΑΝΙΩΝ

Τὸ τμήμα Χανίων περιλαμβάνει τέσσαρας ἐπαρχίας, ἧτοι τὴν πόλιν τῶν Χανίων, τὴν Κυδωνίαν, τὴν Κίσαμον καὶ τὸ Σέλυνον.

Ὅρίζεται δὲ πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀποκορώου καὶ Σφακίων, πρὸς Β. δὲ Δ. καὶ Ν. περιβρέχεται ὑπὸ τοῦ κρητικῆς, ἰονίου καὶ λιβυκοῦ πελάγους.

ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ (πόλις)

Ἡ πόλις Χανίων ἀποτελεῖ μίαν ἐπαρχίαν, συγκροτεῖ δὲ ἓνα καὶ μόνον δήμον καὶ κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Χανίων. Εἶναι δὲ πρωτεύουσα τῆς ὅλης νήσου ἀπὸ τοῦ 1850 ἔδρα τοῦ γενικοῦ τῆς νήσου Διοικητοῦ, τῆς διοικήσεως Χανίων καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως Χανίων, τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ τῶν Γενικῶν Προξένων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Τὰ Χανία διαιροῦνται εἰς 9 συνοικίας· 7 ἐντὸς τῶν τοιχῶν Τοπχανέ, Γιουσούφ-Πασσᾶ, Ἀράπ-Τζαμισί, Καστέλλι, Ἀγᾶ-Τζαμισί, Τζεζάιρ-Κολλοῦ καὶ Σπλάντζιας (Χουνκιάρ)· δύο δὲ ἐκτὸς Κοῦμ-καποῦ καὶ Τοπαλί, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη κατοικεῖται ὑπὸ Ἀθιγγάνων.

Ἐχει δὲ οἰκοδομήματα· τὸ διοικητήριον περιλαμβάνον ἐντὸς δύο παραλλήλων καταστημάτων πάντα τὰ γραφεῖα διοικητικά, δικαστικά καὶ ἀστυνομικά καὶ κατοικίαν τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ. Ἐκ τῶν δύο τούτων

καταστημάτων τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ ἐπὶ ἀρχαίου ἐνετικοῦ οἰκοδομήματος, τὸ δ' ἕτερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἐκ θεμελίων τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ ἐν Κρήτῃ στρατοῦ· δύο στρατιωτικὰς ἀποθήκας, αἵτινες ἦσαν πρότερον ἐνετικὰ νεώρια· τὸ δημοτικὸν νοσοκομεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ τὰ γραφεῖα τῆς ἡμαρχίας· Ἡ τουρκικὰ τεμένη, αἵτινα πρότερον ἦσαν Χριστιανικοὶ ναοί· τρεῖς τεκέδες Δερβισῶν· δύο ναοὺς τῶν Ὀρθοδόξων, τὸν τῶν Εἰσοδίων (Τριμάρτυρη), καθεδρικὸν καὶ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων· ἓνα ναὸν τῶν Καθολικῶν· συναγωγὴν τῶν Ἑβραίων· κατάστημα γυμναστικῆς ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἰδρυθὲν ὑπὸ τῆς φιλοπροόδου νεότητος τῶν Χανίων· δημόσιον κήπον ἐκτὸς τῶν τειχῶν φυτευθέντα ὑπὸ τοῦ Ρεῦφ-Πασσᾶ πλεῖστα εὐπρεπῆ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα Χριστιανῶν, Μουσουλμάνων καὶ Ἰσραηλιτῶν.

Εἰς ταύτην ἰδρύει τὸ ἀνώτατον τῆς Κρήτης δικαστήριον, τὸ Ἐφετεῖον, δικάζον καὶ ὡς Κακουργιοδικεῖον. Ἐχει δὲ καὶ Πρωτοδικεῖον καὶ τὰ λοιπὰ κατώτερα δικαστήρια.

Τὰ Ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια περιλαμβάνουσι Γυμνάσιον ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τοῦ ἔλλη. Πανεπιστημίου, Ἑλληνικὴν Σχολὴν, Πρότυπον Δημοτικὴν καὶ Παρθεναγωγεῖον.

Τὰ δὲ Τουρκικὰ περιλαμβάνουσι προπαιδευτικὸν (σιμπιάν), ἀνώτερον (βουστιγέ) καὶ γυμνάσιον (ινταντιγέ)· πρὸς δὲ παρθεναγωγεῖον διδάσκεται δὲ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Γαλλικὴ. Ὑπάρχει ἐν Χανίοις καὶ Ἑβραϊκὴ, καὶ τῶν Καθολικῶν σχολή.

Ἄσκει δὲ ἡ πόλις τὸ μεγαλύτερον ἐν Κρήτῃ ἐμπόριον καὶ μάλιστα τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἐλαίου.

Ἱστορία. Ἡ πόλις Χανίων εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας, ἣτις ἦτο τὸ πάλαι ἡ τρίτη ἐκ τῶν ἐπισήμων καὶ ἰσχυρῶν πόλεων τῆς νήσου καὶ ἔδρα τῶν Κυδωνίων μήτηρ τῶν Κρητικῶν πόλεων

ἐπιλεγομένη. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὠνομάζετο Ῥάμπτ-ἐλ Δζόμπν, ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν δὲ ὠνομάσθη λά Κανέα, ἐξ οὗ τὸ σημερινὸν ὄνομα. Ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν δὲ ἐκτίσθησαν τὰ τείχη τοῦ φρουρίου, ὑφ' ὧν καὶ σήμερον περιβάλλεται, μετὰ τὰς τρεῖς πύλας, Κουμκαποῦ (Α.), Καλὲ καπισί (Ν.) καὶ τρίτην μικράν (Δ.) στρατιωτικὴν κεκλεισμένην διαρκῶς. Ὑπὸ τούτων ἐκτίσθη καὶ ὁ μικρὸς τῆς πόλεως λιμὴν (σελ. 6) Ὅτε δὲ εἰσῆλθον εἰς Κρήτην οἱ Ὀθωμανοὶ πρῶτα τὰ Χανία ἐκυριεύθησαν τῷ 1645 Σεπτεμβρίου 22 μετὰ πολιορκίαν 54 ἡμερῶν.

Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔμποροι τὸ πλεῖστον ἀνέρχονται εἰς 20000.

ΚΥΔΩΝΙΑ

Ἡ Κυδωνία ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικῆς πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν Σφακίων καὶ Σελύνου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ λιμένος τῆς Σούδας, τοῦ Ἀποκορώνου καὶ τοῦ κρητικῆς πελάγους, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Κισάμου καὶ μέρους τοῦ Σελύνου.

Αὕτη φυσικῶς διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων μέρη, τὴν χερσόνησον Ἀκρωτήρι καὶ τὴν λοιπὴν ἐπαρχίαν.

Πολιτικῶς δὲ εἶναι διηρημένη εἰς ἑπτὰ δήμους· τοῦ Ἀκρωτηρίου, τῶν Κεραμειῶν, τοῦ Ἀλικιανοῦ, τοῦ Πυργοψηλονέρου, τῶν Περιβολίων, τῶν Λάκκων καὶ τῆς Τουζλας (Ἀζιζιέ).

ΔΗΜΟΣ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ

Ὁ δῆμος Ἀκρωτηρίου συγκροτῶν πρὸ τοῦ 1821 ἰδίαν ἐπαρχίαν ἀποτελεῖ χερσόνησον ξηρὰν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ποιμενικὴν ἠνωμένην πρὸς τὴν λοιπὴν ἐπαρχίαν δι' ἰσθμοῦ σχηματιζομένου ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος Σούδας μέχρι Χαλέπας. Ἐχει δὲ κλίμα ὑγιεινὸν καὶ παράγει εὖσσημον μέλι· στερούμενος δὲ πηγαίων ὑδάτων ὑδρεύεται δι' ὀμβρίων συναγομένων ἐν δεξαμεναῖς.

Συγκροτείται δὲ ἐκ 16 χωρίων τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι. Ἀρώνη πρωτ. τοῦ δήμου πρὸς Β. τοῦ κόλπου τῆς Σούδας. Στέρνες παρὰ τὸν αὐτὸν λιμένα. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο κείνται τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Μινώας. Χαλέπα ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ ἀξιόλογος κωμόπολις προάστειον τῶν Χανίων μὲ κλίμα ὑγιεινὸν καὶ λαμπρὰς οἰκοδομὰς. Ἐν αὐτῇ κατοικοῦσιν οἱ Πρόξενοι τῶν ξένων δυνάμεων, ἔχει δὲ 2000 κατοίκους. Ἐνταῦθα κατὰ 86ριον τοῦ 1878 συνήφθη ἡ ἐξ αὐτῆς ὀνομασθεῖσα σύμβασις τῆς Χαλέπας μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κρητικῆς λαοῦ καὶ τῶν τοῦ Σουλτάνου Μουκτάρ Πασσᾶ καὶ Ἀδοσιδίου Πασσᾶ.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Κορακῆς, Ἀργουλιδῆς, Κουνουπιδιανά, Καλόρουμα, Χωριδάκι, Μουζουρᾶς, Πιθάρι καὶ ἄλλαι.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκουσιν αἱ μοναί, Ἁγία Τριάς Γσαρχαρόλων σταυροπήγιος κτισθεῖσα ὑπὸ Ἑνετῶν. Καλογράφων (γυναικεία). Γουβερνέτο σταυροπήγιος ἡ ἀρχαιστάτη τῆς Κρήτης μονὴ διοικοῦσα παλαιτάτα τὰς λοιπὰς. Ἐνταῦθα ὁ ἡγούμενος Ἀνανίας τῷ 1570 ἠδέλφωσε τοὺς ἐρίζοντας Κρητὰς καὶ ἤγειραν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Καντανολέων κατὰ τῶν Ἑνετῶν.

ΔΗΜΟΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ἐπὶ τῆς παραλίας Χανίων κείμενος ΝΔ. τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τῆς πόλεως Χανίων. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 10 χωρίων, τὰ ὁποῖα ἐξέγουσι κατὰ τὰς φυσικὰς καλλονας ὄντα κατάφυτα καὶ κατάρρυτα ὑπὸ διαυγῶν ὑδάτων καὶ ἔχοντα λαμπρὸν κλίμα.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶναι τὸ χωρίον Περιβόλια μὲ 900 κατ. ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς συνελύσεως τῷ 1866. Διαρροεμένη ἡ κώμη ὑπὸ πολλῶν ποταμιῶν εἶναι κατάφυτος ἐξ ἑσπεροειδῶν καὶ ἄλλων δένδρων. Παρὰ ταύτην ὑφθύνται τὰ Πουτσουνάρια (970 π.) ἐπίσημα διὰ τὰς συνελύσεις, αἵτινες σύνεκροτήθησαν ἐν αὐτοῖς

πολλάκις ἔν τε πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ. Γαρίπας μικρὰ κώμη πατρὶς τῶν Ζυμβρακάκιδων. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπισημότερα εἶναι Μουρνιές, ἔνθα τῷ 1833 ἐγένετο ἡ μεγάλη συνέλευσις ἢ διαμαρτυρηθεῖσα κατὰ τῶν φόρων τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκεφαλίσθησαν 41 Χριστιανοὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Κρήτης· καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δὲ ἐπαναστάσεσι πολλάκις ὑπῆρξε κέντρον τῶν ἐπαναστατῶν. Δαράτσος, δι' οὗ διέρχεται ὁ Κλαδισσὸς ποταμός, ὁ Πυκνὸς τῶν ἀρχαίων. Ἐν αὐτῇ ἔκειτο ὁ πύργος τοῦ Ἀλῆ Σοφτᾶ κυριευθεὶς τῷ 1823 ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι. Νεροκούρου καὶ Τσικαλαριά κατάρρυτοι καὶ κατάφυτοι κῶμαι. Σταλός, Ἁγία Μαρίνα, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο τὸ ἐνετ. φρούριον Τουρλουλου. Γαλατᾶς καὶ πολλαὶ ἄλλαι μικραὶ κῶμαι, παρὰ τὰς ὁποίας πάσας σχεδὸν ἔχουσι συγκροτηθῆ μάχαι κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκουσιν αἱ μοναὶ Χρυσοπηγῆ (Ζωοδόχος Πηγῆ) σταυροπήγιος, Ἁγία Τριάς (Σιναϊτικὴ) καὶ Ἁγία Μονὴ (ἁγίου ὄρους).

ΔΗΜΟΣ ΚΕΡΑΜΕΙΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος ὄρεινός καὶ ποιμενικός με ὑγιεινὸν κλίμα καὶ μαχίμους ἀνδρας συγκροτεῖται ἐκ 18 χωρίων· κεῖται δὲ πρὸς Ν. τῶν Περιβολίων καὶ πρὸς Δ. τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου.

Ἐπισημότερα χωρία τούτων εἶναι Γέρω-Λάκκος πρωτ. τοῦ δήμου, παραποτάμιος κώμη, ἔνθα ἐφονεύθη ὁ Χασάν Τουκμεζῆς τῷ 1821. Παρὰ ταύτην κεῖται ἡ ἱστορικὴ κώμη Λοῦλος, ἔνθα συνέβη ἡ πρώτη ἀψιμαχία κατὰ τὸ 1821. Κεραμειά ΒΑ. ἐπίσημος διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων τῆς πατρὶς τοῦ Παππανδρέου. Κάμποι πρὸς Ν. τῶν Κεραμειῶν κώμη πολλάκις χρησιμεύσασα ὡς ἐδρα τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐν ἐπαναστάσει. Ἁγιος Γεώργιος μικρὰ κώμη ἔνθα τῷ 1822 συνηντήθη ὁ Δ-φεντούλης μετὰ τοῦ φιλέλληγος γάλλου Βαλέστρα. Μα-

λάξα ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Ἀποκορώνου ἐπίσημος διὰ τὰς αὐτόθι συμβάσας πολ-
λάκις μάχας. Παρὰ ταύτην τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ρι-
ζηνία.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Ἀχλάδες, Δρακώνα, Θυμιά, Ἀλετρουβάρι, Παναγιὰ καὶ πολλαὶ ἄλλαι μι-
κραὶ, κατοικούμεναι ἅπασαι ὑπὸ φιλοπολέμων καὶ γενναίων ἀνδρῶν.

ΔΗΜΟΣ ΑΔΙΚΙΑΝΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κατάφυτος ἐξ ἀμπέλων, ἐλαιῶν καὶ ἐσπεριδοσειῶν μὲ κλίμα ὀλίγον νοσηρὸν κεῖται μεταξὺ τῶν δήμων Περιβολίων, Πυργο-ψηλονέρου Λάκκων καὶ Κεραμειῶν, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 17 χωρίων.

Ἐπισημότερα τούτων εἶναι Ἀλικιανοῦ πρωτ. τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐπαρχίας ἔδρα ἐπαρχείου καὶ εἰρηνοδικείου μὲ 600 κατ. Παρὰ τοῦτο σώζονται ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου, ἔνθα ἐδηλητηριάσθη ὁ Καντανολέως τῷ 1510, ἐφονεύθη δὲ ὁ Καοῦνης καὶ ὁ Στέφ. Χάλης τῷ 1821. Ἄγια μικρὰ κώμη πρὸς Β. τοῦ Ἀλικιανοῦ παρὰ ταύτην κεῖται ἡ ἱστορικὴ θέσις Χοιροσπήλιο. Βρύσες πρὸς Β. ἐπ' ἴσης· παρὰ ταύτην ἐπὶ λόφου ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πέργαμος, ἔνθα ἐτάφη ὁ Λυκοῦργος.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Βατόλακκος μὲ 600 κατ. Σκινές, Φουρνές, Κουφός, Κυρτομάδος, Ψαθόγιαννος, Ντερές καὶ ἄλλαι ἐπίσημοι διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων τῶν.

ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ—ΨΗΛΟΝΕΡΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος μὲ ὑγιεινὸν κλίμα καὶ ἔδαφος γονιμώτατον συγκροτεῖται ἐξ 21 χωρίων· εἶναι δὲ ὁ βορειοδυτικώτερος τῶν δήμων Κυδωνίας καὶ χωρίζεται διὰ τοῦ Ταυρωνίτου ἀπὸ τῆς Κισάμου.

Ἐπισημότερα τούτου χωρία εἶναι Πύργος-ψηλόνερο παράλιος κώμη διαρροεμένη ὑπὸ ρύακος πρωτ. τοῦ δήμου. Μῶδι ἐπίσημον διότι παρ' αὐτὸ ἔκειτο ἡ ἀρχαία ὀλις Μωδαία.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Νιό-χωριό, Συρίλι, Γεράνι, Κοντομαρί, Μάλεμες, Βλαχερονίτισσα καὶ ἄλλαι κατοικοῦμεναι ὑπὸ φιλοξένων, φιλοπόνων καὶ ἀνδρείων κατοίκων.

ΔΗΜΟΣ ΛΑΚΚΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος ὄρεινός καὶ ποιμενικός, μὲ δάση κυπαρίσσω καὶ ὑγιεινὸν κλίμα κεῖται ΝΔ. τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς τὰ Κφακία, Σέλυνον καὶ Σίσαμον, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωριῶν, τὰ ὅποια ὀνομάζονται Ρίζα, ὄθεν καὶ οἱ κάτοικοι Ριζῆται.

Ἐπισημότερα τούτων εἶναι οἱ Λάκκοι ἔδρα τοῦ δήμου ἀξιόλογοι διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων των. Εἶναι δὲ πατρίς τοῦ Μαυρογένη καὶ τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη. Θέρισο ΒΔ. τῶν Λάκκων ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ γενόμενον πολλάκις θέατρον μαχῶν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Εἶναι δὲ πατρίς τῶν Χάληδων. Ἐντεῦθεν εἰσέρχεται τις εἰς Σφακία διὰ τῆς εὐφήμως ὀνομαζομένης Ἀγγελόστρατας, στενοῦ σχολιοῦ καὶ δυσβάτου. Σέμπρωνας ΒΔ. τῶν Λάκκων εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι. Πρασὲς ΝΑ. τοῦ Σέμπρωνα κατάρρυτος κώμη.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Νέα - Ρούματα, Μεσκλά, Καρέ, Ὀρθούνη, Ζούρβα καὶ ἄλλαι εὐάνδροι πᾶσαι.

ΔΗΜΟΣ AZIZIE

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται παρὰ τὸν λιμένα Σούδας συνωκίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ρεούφ-Πασσᾶ τῷ 1872 ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νησίδος Σούδας ἐπὶ τῆς Τούζλας, τῆς ὁποίας αἱ ἀλικάι ἀπεξηράνθησαν ἔκτοτε ὀνομάσθη δὲ οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλεύοντος τότε Σουλτᾶν Ἀζίζ.

Εἶναι δὲ ἔδρα τοῦ ναυαρχείου τοῦ κατὰ τὴν Μεσόγειον ὀθωμαν. στόλου καὶ ἔχει οἰκίας νεοδμήτους καὶ μεγάλας, ὁδοὺς κανονικὰς καὶ ἀμαξιτὸν μέχρι Χανίων καὶ 600 κατ.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ Κυδωνία εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν, πεδινή καὶ κατάφυτος τὸ πλεῖστον, ἐνιαχοῦ δὲ μόνον ὄρεινὴ καὶ ξηρὰ, διαρροεμένη ὑπὸ μεγάλων καὶ μικρῶν ποταμῶν καθιστῶντων αὐτὴν γόνιμον, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 22,000 περίπου κατοίκων γενναίων, φιλοπολέμων καὶ φιλοπατριῶν ἐν 97 χωρίοις.

Τὸ κλίμα τῆς Κυδωνίας εἶναι ὑγιεινότατον παράγει δὲ τυρόν, οἶνον, μέλι ἐξαιρετόν, πορτοκάλια, μανδραρίνια, λεμόνια, ἔλαιον, ἄπια καὶ ἄφθονον ξυλείαν.

Ἀκρωτήρια Κυδωνίας σελ. 3 Ὅρη Κυδωνίας σελ. 14
Κόλποι » » 5 Πεδιάδες » » 19
Ποταμοὶ » » 10

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ Ἀποχωρώνου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖα ἢ πρωτ. τῆς Κρήτης; Τίνα τὰ λόγου ἄξια ἐν αὐτῇ; Ποῖα τὰ ὄρια, ἢ διαίσεις, τὰ ὄρη, οἱ ποταμοί, οἱ κόλποι καὶ ἀκρωτηρία τῆς Κυδωνίας; Τίνες ἀρχαῖαι πόλεις καὶ ποταμοὶ ἔκειντο ἐν αὐτῇ; Τίνα προϊόντα παράγει καὶ ποῖον τὸ κλίμα.

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγραφία τῆς Κυδωνίας μετὰ τῆς πόλεως Χανίων.

ΚΙΣΑΜΟΣ

Ἡ Κίσαμος ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σελύνου πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Κυδωνίας καὶ μέρους τοῦ Σελύνου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ ἰονίου πελάγους.

Αὕτη διαιρεῖται εἰς 6 δήμους, τῆς Σπηλιάς, τῆς

Πανεθήμου, τοῦ Καστελλίου, τῶν Ἐννέα-χωρίων, τῶν Βουκολιῶν καὶ τῶν Μεσογειῶν.

ΔΗΜΟΣ ΣΠΗΛΙΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορώτατος εἰς οἶνον, ἀλλὰ μὲ κλίμα νοσῶδες κεῖται πρὸς τὸ ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας καὶ συνορεύει διὰ τοῦ Ταυρωνίτου πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας, παρεκτείνεται δὲ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 27 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι.

Σπηλιά πρωτεύουσα τοῦ δήμου μεσόγειος κώμη παρὰ τὸν ποταμὸν Σκουτελιῶνα πατρὶς τῶν Φρυδάκιδων μὲ 600 κατ. παρ' αὐτὴν ὑπάρχει μέγα σπηλαιον μὲ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἀστράτηγος μικρὰ κώμη μὲ ναὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς Ν. ταύτης κεῖται ἡ μονὴ Κυρία Γωνιά σταυροπήγιος, παρὰ τὴν ὁποίαν σώζονται ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ ἔνθα τὸ πρῶτον ἀπεβιάσθησαν οἱ Τούρκοι τῷ 1643. Πλησίον τῆς μονῆς πρὸς Ν. σώζονται ἀρχαῖα ἑλλην. ἐρείπια. Ροδώπου μεγάλη κώμη, ἀφ' ἧς τὸ ἀκρωτήριο ὀνομάζεται εἰς τοὺς πρόποδας ὀμω-νύμου ὄρους μὲ 600 κατ. Ἀφρᾶτα ΝΑ. τοῦ Ροδώπου μικρὰ κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν τῷ 1889 ἀνεκαλύφθη μέγα ὑπόγειον ἄντρον καὶ πολλαὶ ἀρχαιότητες.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Νογιά, Ραβδούχα, Γριμπιλιανά, Δρακώνα, Καμπιανά, Δέμπλα, Πολεμάρχι καὶ 17 ἄλλαι ὀλιγωτέρους τῶν 100 κατοίκους ἔχουσαι.

ΔΗΜΟΣ ΠΑΝΕΘΗΜΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ἔφορος εἰς οἶνον καὶ ἔλαιον, ἀλλὰ νοσῶδης κεῖται πρὸς Δ. τοῦ δήμου Σπηλιάς συνορεύων πρὸς Α. μὲ τὴν Κυδωνίαν, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 19 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι. Πανεθήμος ἕδρα τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως μὲ 200 κατ. Συμπραγοῦ πρὸς Ν. τῆς Σπηλιάς μετὰ πέντε ἄλλων κωμῶν ἀποτελῶν μίαν περιφέρειαν κατοικουμένην ὑπὸ 500 κατ.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι Πρόδρομος, Πύργος, Μαλάθηρος, Σάσαλος, Μουρέ, Περβολάκια, Κερά, Ἀρμενόχωρι καὶ ἄλλαι.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

Ὁ δήμος οὗτος εὐφορος ἀλλὰ νοσώδης ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ κόλπου Κισάμου ἔχων πρὸς Δ. τὸν δῆμον Σπηλιάς καὶ πρὸς Δ. τὼν Μεσογείων. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 19 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι.

Καστέλλι μὲ 800 κατ. πρωτ. τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐπαρχίας κείμενον ἐπὶ τῶν σφζομένων καὶ σήμερον ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς Κισάμου· τὸ ἐν αὐτῷ ἐνετικὸν φρουρίον ἐκυριεύθη τῷ 1823 ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῷ δὲ 1866 ἐφονεύθη ἔξωθεν τοῦ φρουρίου τούτου ἐν πολιορκίᾳ ὁ ταγματάρχης Φρυδάκις. Ἐκτὸς τοῦ φρουρίου εἶναι ἐκτισμένη νέα κωμόπολις, εἰς ἣν κατοικοῦσιν οἱ χριστιανοί, ἐντὸς δὲ τοῦ φρουρίου ἐδρεύει στρατὸς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐπαρχίας, ἦτοι ἐπαρχεῖον, εἰρηνοδικεῖον καὶ ὁ ἐπίσκοπος Κισάμου. Παλιόκαστρον πρὸς Ν. τοῦ Καστελλίου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Πολυρρηγιάς μὲ 600 κατ. Δραπανιάς παρὰ ποταμὸν ὁμώνυμον ΝΑ. τοῦ Καστελλίου, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ἐκβολὰς ἀπεβιβάσθη τῷ 1823 ὁ Τομπάζης καὶ ὁ Ἄγγλος Ἀστυγξ. Πρὸς Ν. τοῦ Δραπανιά κεῖνται 13 χωριῖδια ὑπὸ τὸ ὄνομα Ποταμίδα, πάντα παραποτάμια. Τοπόλια εἰς τὰ νοτιώτερα τοῦ δήμου μὲ 600 κατ. ὄρεινὴ κώμη, ἔνθα ἀπέθανε τῷ 1823 ὁ Σήφακας.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Λουσακίς, Καλλεργιανὰ, Κουκουναρά, Καλάθενες, Σειρικάρι, Χαιρεθιανὰ, Βουλγάρω καὶ Ἅγιος-Κύρ-Γιάννης, ἅπασαι εὐφοροὶ καὶ κατάρρυτοι.

ΔΗΜΟΣ ΜΕΣΟΓΕΙΩΝ

Ὁ δήμος οὗτος ὄρεινός καὶ ποιμενικός, μὲ κλίμα ὑγιεινὸν κεῖται πρὸς Δ. τοῦ δήμου Καστελλίου καὶ συγκροτεῖται ἀπὸ 6 χωριῶν.

"Επισημότερα τούτων εἶναι Ἅγιοι πάντες πρωτ. τοῦ δήμου μὲ 500 κατ. Ἄζογυρὲς μικρὰ κώμη ΝΔ. τῆς ὁποίας ἐν τῷ κόλπῳ Κούτρι ἔκειτο ἡ ἀρχαία Φαλάσαρνα. Πόρρω-Μεσόγεια πρὸς Ν. τῶν Ἁγίων Πάντων μὲ 400 περίπου κατ. Πρὸς Β. τῶν Μεσογείων ἐκτείνεται τὸ ἀκρωτήριον Κώρυκον. Καβούσι ΒΔ. τῶν Μεσογείων, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ Πρασονῆσα.

"Ἄλλα τοῦ δήμου χωρία εἶναι Ἅγιος-Γεώργιος, Φουρνάδω, Καλυδιανὴ πατρὶς τοῦ Δεικτάκι, Νιό-χωριό, Λαρδῶς καὶ Καμάρτζος.

ΔΗΜΟΣ ΕΝΝΕΑ-ΧΩΡΙΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος ὄρεινός καὶ δασυδῆς παράγων τὰ κάλλιστα ἐν Κρήτῃ κάστανά με κλίμα νοσηρόν παρά τὰ τέλματα εἶναι ὁ νοτιοδυτικώτερος τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς τὸ Σέλυνον διὰ τοῦ ὄρους Ἁγίου-Δικαίου ὠνομάσθη δὲ κατὰ παραφθοράν οὕτως ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἰναχωρίου, ἣτις τοποθετεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τούτων. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι.

Βαράδω ἔδρα τοῦ δήμου, μετ' ἄλλων μικροτέρων κωμῶν κατοικουμένη ὑπὸ 400 κατοίκων. Τζιτζιφιὰ πρὸς Ν. μικρὰ κώμη νοτιοδυτικῶς δὲ κεῖται ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος Χρυσοσκαλίτισσα μὲ ναὸν ἔχοντα λαμπρὰς τοιχογραφίας. Περιβόλια πρὸς Β. τῆς Τζιτζιφιᾶς παραποτάμιος καὶ τερπνὴ κώμη πατρὶς τοῦ Σκαλιῆ. Ἐνταῦθα τῷ 1823 κατεσφάγησαν 50 Χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Σφηγάρι παράλιος καὶ παραποτάμιος κώμη, ἔνθα τῷ 1824 ἠχμαλωτίσθησαν 500 χριστιανῶν γυναικόπεδα, τῷ δὲ 1866 ἀπεβιβάζοντο τροφαὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Βλάτος, Λίμνη, Κάμπος, Ἀμυγδαλοκεφάλι, Κεραμωτή, Ἀερινός, Ῥωγδιὰ κλπ.

ΔΗΜΟΣ ΒΟΥΚΟΛΙΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορος εἰς οἶνον, ἀλλὰ νοσώδης

ἔνεκα τῶν λιμναζόντων ποταμίων ὑδάτων κεῖται νοτιανατολικῶς τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς τὴν Κυθωνίαν, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι.

Βουκολιές ἔδρα τοῦ δήμου· εἰς ταύτην συγκροτεῖται ἀγορὰ κατὰ πᾶσαν ἐβδομάδα, εἰς ἣν μεταβαίνουν ἐκ τῶν παρακειμένων ἐπαρχιῶν πολλοὶ χάριν ἐμπορίου. Ἔχει δὲ εἰρηνοδικεῖον, πλατεῖαν εὐρύχωρον, τζαμίον καὶ περὶ τοὺς 300 κατοίκους. Παλιὰ-Ρούματα πατρὶς τοῦ Ρενιέρη με 800 περίπου κατοίκους.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Γαβαλομούρι, Μούλετε, Βούβες, Σκαφιῶτω, Καλόπετρος, Ἀνώσκελα κλπ.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ Κισάμος ἐκ τῶν μεγάλων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν, πεδινή κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ κατάφυτος ἐκ ποικίλων δένδρων, ἔχουσα δὲ πολλοὺς συνδένδρους λόφους καὶ ὄροπέδια κατοικεῖται ὑπὸ 19000 κατοίκων ἐν 99 χωρίοις φιλοπατριδῶν καὶ γενναίων.

Τὸ κλίμα τῆς Κισάμου εἶναι ὑγιεινὸν πανταχοῦ ἐκτὸς παραποταμίων τινῶν ἐλωδῶν μερῶν· παράγει δὲ οἶνον καὶ κάστανα ἐξαίρετα, ἔλαιον, ἀμύγδαλα, ἐσπεριδοειδῆ καὶ τυρόν.

Ἀκρωτήρια Κισάμου	σελ. 3	Ὅρη Κισάμου	σελ. 14
Κόλποι	»	» 5	Πεδιάδες » » 19
Ποταμοὶ	»	» 10	

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κισάμου καὶ Σελύνου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖα τὰ ὄρια καὶ ἡ διαίρεσις τῆς ἐπαρχίας; Ποῖαι αἱ πρωτεύουσαι τῶν δήμων καὶ αἱ ἀξιολογώτεραι κῶμαι; Τίνες ἀρχαῖαι πόλεις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ; Ποῖον τὸ κλίμα; κλπ.

Ἀσκήσεις

Σχεδιαγραφία τῆς ἐπαρχίας.

ΣΕΛΥΝΟΝ

Ἡ ἐπαρχία Σελύνου ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Κισάμου καὶ Κυδωνίας πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθυκοῦ πελάγους πρὸς Α. ὑπὸ τῶν Σφακίων καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Κισάμου καὶ τοῦ λιθυκοῦ πελάγους παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κρίον.

Αὕτη διαιρεῖται εἰς 3 δήμους· τοῦ Καμπανοῦ, τῆς Καντάνου καὶ τῆς Παλιοχώρας.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΜΠΑΝΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος δασώδης, ποιμενικός, ὑγιεινός, εὐ-
άνδρος καὶ ῥωμαντικός κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς ἐπαρ-
χίας συνορεύων πρὸς τὰ Σφακία. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 20
χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Καμπανοῦ ἔδρα τοῦ δήμου ἐν ὀρεινῇ καὶ γραφικῇ θέσει
μὲ ἀγγειοπλαστεῖα καὶ 300 κατ. ΒΑ. εἶναι τὸ ὄροπέδιον Ὀ-
μαλὸς ἐνθα ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866. Ῥοδοβάνι
πρὸς Ν. τοῦ Καμπανοῦ μικρὰ κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο
ἡ παλαιὰ Ἐλυρος πατρὶς τοῦ Θαλήτα, ἐξ ἧς τὸ ὄνομα τῆς
ἐπαρχίας (εἰς Ἐλυρον-Σέλυνον). Τεμένια πρὸς Ν. τοῦ Ῥο-
δοβανίου μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία
Ἵρτακίνα. Μονὴ μικρὰ κώμη, παρὰ τὸ Ῥοδοβάνι, ἐνθα ἀν-
δραγαθήσας τὸ πρῶτον ὁ Κριάρης τῷ 1821 ἀνεδέιχθη κα-
πετάνιος τοῦ Κουστογεράκου. Ἀγία Εἰρήνη πρὸς Β. τοῦ
Καμπανοῦ, ἔθεν τῷ 1866 πλοῖα τῶν μεγάλων δυνά-
μεων παρέλαβον γυναικόπαιδα Χριστιανῶν τῆς Κρήτης.
Κουστογέρακο πρὸς Ν. τῆς Μονῆς εὐάνδρος κώμη πα-
τρὶς τοῦ Καντανολέου, τοῦ Κορκίδη καὶ ἄλλων. Μπενι-
διανὰ πατρὶς τῶν Μπενιδῶν προγόνων τοῦ Κριάρη.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Ἀγριλές, Καμάρια, Σκάφη,
Λειθαδᾶς, Ἀπανοχώρι, Πρινές, Ἀργαστήρι κτλ.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΝΤΑΝΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος βραχώδης, δασώδης, ποιμενικός, ὑγιεινός καὶ εὐφορος κεῖται πρὸς Δ. τοῦ δήμου Καμπανοῦ συνορεύων ΒΔ. πρὸς τὴν Κίσαμον. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 16 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Κάντανος πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου περιλαμβάνουσα 12 μικρὰς κώμας ἐπὶ πεδινῆς θέσεως περικυκλουμένης ὑπὸ ὄρεων καταφύτων, ἔχουσα δὲ 4 ὄχυρους πύργους πέριξ, ἐπαρχεῖον, εἰρηνοδικεῖον, τζαμίον, πλατεῖαν, ἔνθα ἐνεργεῖται ἀγορὰ ἀνά πᾶσαν ἑβδομάδα καὶ 800 κατ. Τούρκους ἐξομόσαντας τὸν χριστιανισμόν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Δασκαλογιάννη. Ἐνταῦθα τῷ 1823 οἱ ἐπαναστάται ἔσφαξαν 40 Τούρκους· τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει διὰ πολιορκίας ἐκυρίευσαν αὐτήν. Εἰς τὴν περιφέρειαν Καντάνου ὑπάρχουσι πελώρια ἐλαιόδενδρα δεκοχτούρες λεγόμενα παράγοντα ἕκαστον 18 μίστατα (180 ὄκ.) ἐλαίου. Κακοδίκι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Στροβιλιῆς εὐάνδρος κώμη· ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι τμήμα 15 περίπου χωρίων.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Δρυς, Στροβλιές, Φλώρια, Τζανιανά, Κοντουδιανά κλπ. ἅπασαι μικραὶ κῶμαι.

ΔΗΜΟΣ ΠΑΛΙΟΧΩΡΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος ὑγιεινός, ῥωμαντικός καὶ εὐφορος εἶναι ὁ νοτιώτερος τῆς ἐπαρχίας περιβρεχόμενος τὸ πλεῖστον πρὸς Ν. ὑπὸ θαλάσσης. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 31 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι.

Παλιόχωρα ἔδρα τοῦ δήμου μὲ ὑγιονομεῖον, ἀποθήκας ἐλαίου καὶ δύο ὀρμίσκους παρὰ τὸν ἕνα τῶν ὁποίων πρὸς Δ. ἐκάη τὸ πλοῖον Ἀρκάδι τῷ 1868. Ἐνταῦθα συνεκροτήθησαν φοινικαὶ μάχαι τῷ 1822 καὶ 1868. Σπανιάκος μικρὰ κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ Κάντανος. Κάλαμος μικρὰ κώμη, πρὸς Ν. τῆς ὁποίας πρὸς τὴν παραλίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ

Λισσὸς ἐπίνειον τῆς Ἐλύρου, σφύζονται δὲ νῦν ἰχνη ἐνε-
τικῷ φρουρίου, ἐφ' οὗ τῷ 1866 εἶχεν ἀνεγερθῆ στρα-
τιωτικὸς πύργος ἠρειπωμένος ἤδη. Πελεκᾶνος πρὸς Β.
τῆς Παλιοχώρας παραποτάμιος καὶ ὄρεινὴ κώμη περι-
λαμβάνουσα 19 μικρὰς κώμας γνωστὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ
ὄνομα· ἐνταῦθα πολιορκηθεὶς ὁ Κριάρης τῷ 1869 ἀπέ-
δρα, εἶτα καταφυγὼν εἰς Μουστάκον παρεδόθη τραυμα-
τίας εἰς τὸν Σελῆμ Ἀγᾶ Φούσκη.

Ἄλλαι κώμαι εἶναι. Ἀζογυρές, Ἀσφεντυλές καὶ
ἄλλαι πολλαὶ μετ' ὀλιγωτέρους τῶν 100 κατοίκων ἐκάστη.

*Ἐδάφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια,
κόλποι, πεδιάδες, ὄρη, ποταμοί, διοικήσεις.*

Τὸ Σέλυνον ὄρεινὴ καὶ ῥωμαντικὴ ἐπαρχία περικυ-
κλοῦται πανταχόθεν ὑπὸ ἀποτόμων, καταφύτων καὶ
γραφικῶν ὀρέων, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 8000 κατοίκων γε-
ωργῶν καὶ ποιμένων, ἀλλ' ἀνδρείων καὶ φιλοπολέμων
ἐν 67 χωρίοις.

Τὸ κλίμα τοῦ Σελύνου εἶναι ἐνιαχοῦ μὲν ψυχρόν, ἀλλ'
εἰς τὰ περισσότερα μέρη θερπνόν καὶ εὐκραές, παράγει
δὲ ἔλαιον, τυρόν, μέταξαν, κάστανα, κάρια, μέλι, ἀμύγ-
δαλα κλπ.

Ἀκρωτήρια Σελύνου	σελ. 4	Ὅρη Σελύνου	σελ. 14
Κόλποι	»	» 5 Πεδιάδες	» 19
Ποταμοί	»	» 13	

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτω-
μένου ἐκ τοῦ γεν. Διοικητοῦ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ
τοῦ ἐπισκόπου Κισάμου καὶ Σελύνου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, τίνες οἱ δῆμοι καὶ αἱ πρωτεύουσαι τού-
των ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ; Τίνες ἀρχαῖαι πόλεις ἔκειντο ἐν
αὐτῇ; Ποῖα τὰ προϊόντα ταύτης; κλπ.

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία.

ΤΜΗΜΑ ΣΦΑΚΙΩΝ

Τὸ τμήμα Σφακίων περιλαμβάνει τρεῖς ἐπαρχίας, τὸν Ἀποκόρωναν, τὰ Σφακία καὶ τὸν Ἅγιον Βασιλείον.

Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιβυκοῦ πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ρεθύμνης καὶ Ἁγίου Βασιλείου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Κυδωνίας καὶ Σελύνου.

ΑΠΟΚΟΡΩΝΑΣ

Ὁ Ἀποκόρωνας ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν κόλπων Σούδας καὶ Ἀρμυροῦ πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν Σφακίων καὶ μέρους τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Κυδωνίας.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους· τῶν Ἀρμένων, τοῦ Βάμου, τοῦ Μαθῆ καὶ τοῦ Φρέ.

ΔΗΜΟΣ ΑΡΜΕΝΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος μὲ μαγευτικὰς ἐξοχάς, ἀλλὰ νοσώδης τὸ θέρος κείται πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὸ ἀκρωτήριο Δρέπανον βρεχόμενος ὑπὸ τῶν κόλπων Σούδας καὶ Ἀρμυροῦ. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἀρμένιοι πρωτ. τοῦ δήμου κτισθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Ἀρμενίων ἐλθόντων ἐκ τοῦ Βυζαντίου τὸν 9^ο αἰῶνα ἐπὶ ἀνωμάλου ἀλλὰ τερπνῆς θέσεως μὲ 700 κατ. Παρὰ τὴν κώμην ὑπάρχει μεγάλη πλάτανος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπεγράφη τὸ 1822 τὸ ἑλλην. πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου ὑπὸ τῆς κρητικῆς συνελύσεως παρὰ ταύτην ῥέει ἀφθονον ὕδωρ κινῶν πολλοὺς μύλους. Παλιόκαστρο πρὸς Β. τῶν Ἀρμένων μικρὰ κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Ἄπτερα, ἧτις ἦτο ἡ ἐμπορικωτάτη τῶν κρητικῶν πόλεων ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἡττης τῶν Σειρήνων ὑπὸ τῶν Μουσῶν ἐν ἀγῶνι καὶ ἀποβολῆς τῶν πτερῶν αὐτῶν ἐκ λύπης. Μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς Κυδωνίας ἔκειτο ἡ Πολίχνα. Ἴτζεδὸν φρούριον πλησίον τοῦ Πα-

λαιοκάστρου κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ρεούφ-Πασσᾶ τῷ 1872. Στύλος ΒΔ. μικρὰ κώμη, εἰς ἣν ἐσώθη ὁ ἀποδράς ἐκ Σούδας ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων αἰχμάλωτος μοναχὸς Πικράκις, πατὴρ τοῦ Γογονῆ. Τσιβαρᾶς ΒΑ. τῶν Ἀρμένων μικρὰ κώμη ἐπίσημος διὰ τὴν παρ' αὐτὴν φονικὴν μάχην τοῦ 1878. Πρόβαρμα ΝΔ. τῶν Ἀρμένων μικρὰ κώμη, ἔνθα τῷ 1841 συνεκροτήθη ἡ πρώτη κατὰ τῶν Τούρκων μάχη ὑπὸ τὸν Χαιρέτην. Καλυβὲς παρὰ τὴν θάλασσαν πρὸς Β. τῶν Ἀρμένων με 500 κατοίκους· ἐνταῦθα τῷ 1821 ὁ Ὄσμάν πασσᾶς ἐφόνευσε 200 αἰχμαλώτους, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἐνίκησαν τὸν Τσουρούνην. Ἐκεῖτο δὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς ἡ Κίσαμος ἐπίνειον τῶν Ἀπτέρων. Πρὸς Α. τῶν Καλυβῶν σφίζονται ἐρείπια ἐνετικῆς φρουρίου.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Νιό-χωριό, Μαχαιροί, Πλάκα, Κόκκινο-χωριό κλπ. ἅπασαι εὐάνδροι.

ΔΗΜΟΣ ΒΑΜΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος τὸ μέσον τῆς ἐπαρχίας ἀποτελῶν ἐπὶ ἀνωμάλου ἄλλ' ὑψηλῆς θέσεως καὶ στερούμενος πηγαίων ὑδάτων κεῖται πρὸς Ν. τοῦ δήμου Ἀρμένων βρεχόμενος πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ κόλπου Ἀρμυροῦ. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 15 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Βάμος μεσόγειος κώμη πρωτεύουσα τοῦ δήμου, τῆς ἐπαρχίας καὶ ὅλου τοῦ τμήματος καὶ ἔδρα τοῦ διοικητοῦ. Ἐχει δὲ πρωτοδικεῖον, εἰρηνοδικεῖον, πληρεξέλλητικὸν σχολεῖον, δημοτικὴν σχολὴν καὶ 800 κατ. Πρὸ τοῦ 1878 εἶχε λαμπρὸν διοικητῆριον καπεδαφισθὲν τότε καὶ παρθENAΓΩΓΕῖON. Πλησίον τοῦ Βάμου κεῖται ἡ θέσις Βρύσες, ἔνθα παρὰ τὸν ποταμὸν τῷ 1866 ἠττήθη κατὰ κράτος ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν 4 χιλιάδες. Κεφαλᾶς μεγάλη καὶ ὑψηλὴ κώμη ἐπὶ ὄροπεδίου (Ἀπάνω καὶ Κάτω) με 1000 κατ. Περιλαμβάνει δὲ τὰ χωριά Δράπανον, Παλαιλῶνι, Λυκοτιναρέ, Σελλιά, Σούρη ὑπὸ τὸ

ὄνομα Κεφαλάδες. Παρὰ τὴν κώμην ὑπάρχουσι τὰ σπήλαια Καταίβατὴ καὶ Ὀρνέρου, ἔνθα ἐσφάγησαν τῷ 1821 δι' ἐπιπορίας 36 Κεφαλιανοί, ἐπολιορκήθη δὲ ὁ Δαμιανὸς ὑπὸ τὸν Ὄσμαν Πασσᾶ.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Γαβαλοχώρι μετὰ 8 ἄλλων σχηματίζον μίαν περιφέρειαν μετὰ 1000 κατοίκους καὶ 30 ὕδρευτικὰς δεξαμενὰς (Γαβαλιανὰ πηγὰδια) πατρὶς τοῦ Μαλλينوῦ· ἐνταῦθα ἤδρευεν ὁ Ράινεκ καὶ ὁ Τομπάζης τῷ 1821. Εἰσὸς, Καλαμίτσι (πέρα-πόδε) Λιτσάρδα, Δουλιανὰ, Ξεροστέρνι.

ΔΗΜΟΣ ΜΑΘΕ

Ὁ Δῆμος οὗτος εὐφορὸς ἀλλὰ νοσώδης εἶναι τὸ νοτιανατολικὸν σύνορον τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὴν Ρεθύμνην, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Μουρσέλλα.

Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 15 χωρίων τῶν ὁποίων ἐπίσημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς. Μαθὲς ἔδρα τοῦ δήμου παράλιος κώμη εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους ἔνθα ὑψώθη τὸ πρῶτον ἡ ἐπαναστατικὴ σημαία τοῦ 1878. Χάμπαθα ΒΔ. τοῦ Μαθὲ μικρὰ κώμη πρὸς Β. τῆς ὁποίας εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Ἀρμυροῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἀμφίμαλλα. Κουρνᾶς πρὸς Ν. τοῦ Μαθὲ ἐπίσημος διὰ τὴν παρ' αὐτὸν λίμνην Κορρησιάν. Πρόσνερος ΒΔ. τοῦ Κουρνᾶ, ἐπίσημος διὰ τὸν ἐν αὐτῇ περιώνυμον πύργον τοῦ Ἀληθάκι, ὅστις ἐπυρπολήθη τῷ 1775 μετὰ τὸν Δασκαλογιάννην μετὰ 900 κατ. Ἀλίκαικος πρὸς Ν. τοῦ Προσνέρου εὐάνδρος κώμη μετὰ 700 κατ. Φλακὴ πρὸς Β. τοῦ Κουρνᾶ νοσηρὰ κώμη χρησιμεύσασα ὡς ἔδρα τοῦ τμήματος Σφακίων, ἀπὸ τοῦ 1878—1885. Δράμια μικρὰ κώμη ἔνθα τοποθετεῖται ἡ παλαιὰ Ὑδραμία. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ ἀπέραντα κτήματα, ἅτινα ἐδήμευσαν οἱ Γιαννίτσαροι καὶ ἐσφάζαν τοὺς καλογήρους τῷ 1770.

ὑπὸ τὸ ὄνομα Κουρνοπατήματα εἶναι γνωστὰ τὰ χωρία Δημητρουλιανὰ, Μουρί, Μπαλαρίνα, Ξυλαδιανὰ,

Κάβαλος, Κουρνάς, Πάτημα, Κάστέλλος, Φλακή, Δράμια.

Υπό δὲ τὸ ὄνομα Ἀλήκαμπος, εἶναι γνωστά τὰ χωρία Μαθές, Ἀλήκαμπος, Φιλίππου, Μάζα, Φονές, Χάμπαθα, Ἀσπροσυκιά καὶ Μαρουλόγκρεμος.

ΔΗΜΟΣ ΦΡΕ

Ὁ δῆμος οὗτος ὄρεινός καὶ ὑγιεινός εἶναι τὸ νοτιο-δυτικώτερον μέρος τῆς ἐπαρχίας καὶ συνορεύει πρὸς τὰ Σφακιά (Ν.) καὶ τὴν Κυδωνίαν (Δ.). Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Φρὲς ἔδρα τοῦ δήμου μὲ 6 μικρὰς κώμας ἠνωμένας ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῶν Λευκῶν ὄρέων καὶ ὑπεράνω καταφύτου πεδιάδος. Ἐνταῦθα ὑψώθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1841, τῷ δὲ 1824 ὁ Χουσεῖν Βέης ἠχμαλώτισε 400 Χριστιανούς. Τῷ 1878 ἐχρησίμειυσεν ὡς ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως. Βαφές μὲ 750 κατ. κώμη ἐπίσημος διὰ τὴν φοινικὴν μάχην τοῦ 1867, καθ' ἣν ἔπεσον οἱ ἐθελονταὶ Ἐσπλεν καὶ Βαφειάδης. Εἶναι δὲ πατρίς τοῦ Παινέση καὶ Κωσταροῦ, εἰς δὲ τὸ παρ' αὐτὴν σπήλαιον ἀπέπνιξαν οἱ Τούρκοι τῷ 1821 περὶ τοὺς 150 Χριστιανούς. Ῥαμνὴ ὄρεινὴ καὶ ποιμενικὴ κώμη κατάφυτος παράγουσα ὠραία ἄπια. Μελιδόνη πατρίς τοῦ Σήφακα. Κάινα ὄρεινὴ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ὄσμάν Πασσᾶς κατέστρεψε τὸν Μεχμέτ Γιαννίσαρον τῷ 1811 μὲ 400 τούρκους. Νίππος πρὸς Ν. τοῦ Φρὲ μὲ 600 κατ. Ἐνταῦθα τῷ 1822 οἱ ἐπαναστάται ἐφόνευσαν 300 τούρκους.

Ἄλλαι κώμαι εἶναι Τζιτζιφές, Καρές, Νεροχώρι, Παιδοχώρι, Πεμόνια κλπ.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, διοικήσεις.

Ὁ Ἀποκόρωνας εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν πεδινός καὶ ὄρεινός συγχρόνως, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 17000 κατ. ἀνδρείων καὶ φιλοπολέμων γεωργῶν καὶ ποιμένων ἐν 60 χωρίοις.

Τὸ δὲ κλίμα εἶναι ὑγιεινὸν εἰς τοὺς δήμους Βάμου καὶ Φρὲ νοσῶδες δὲ εἰς τοὺς δήμους Μαθὲ καὶ Ἀρμένων. Παράγει δὲ ἔλαιον, ξυλοκέρατα, μέλι, οἶνον καὶ δημητριακοὺς καρπούς.

Ἀκρωτήρια Ἀποκορ. σελ. 3 Ποταμοὶ Ἀποκορ. σελ. 10
Κόλποι » » Ὡρη » » 13

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ διοικητοῦ χριστιανοῦ ἐξαρτωμένου ἀπὸ τῆς γεν. Διοικήσεως, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ Ἀποκωρώνου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δήμοι, αἱ πρωτεύουσαι τούτων, τὰ ὄρη καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς ἐπαρχίας; Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις τοποθετοῦνται ἐν αὐτῇ;

Ἀσκήσεις

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία.

ΣΦΑΚΙΑ

Τὰ Σφακία ὀρίζονται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Κυδωνίας καὶ Ἀποκωρώνου πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθουκοῦ πελάγους πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Σελίνου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 6 δήμους τῆς Χώρας Σφακίων, τοῦ Ἀσκύφου, τοῦ Καλλικράτους, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τῆς Ἀνωπόλεως καὶ τῆς Νίμπρου.

ΔΗΜΟΣ ΧΩΡΑΣ ΣΦΑΚΙΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἐπαρχίας συκροτεῖται δὲ ἐκ δύο χωρίων, ἅτινα εἶναι τὰ ἐξῆς. Χώρα-Σφακίων (Μπρόσγιαλος) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μουριοῦ καὶ Πλάκας μὲ λιμένα τὸ Λουτρόν πρῶτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου πατρὶς τοῦ Βουρδουμπᾶ καὶ Πωλογεωργάκι μὲ ἐπαρχεῖον, εἰρηνοδικεῖον καὶ 500 κατ. ἀσχολομένους εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ταύτην ἔκασαν οἱ Τούρκοι τῷ 1770 καὶ 1821. Μουρὶ πρὸς Β. παρὰ

τὸ δάσος Γούργουθα μὲ 200 κατ. Ἐνταῦθα ὁ Ὄσμάν πασσᾶς ἐφόνευσεν 20 χριστιανούς τῷ 1821.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ Γαυδὸς (σελ. 27).

ΔΗΜΟΣ ΝΙΜΠΡΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Χώρας Σφακίων συγκροτεῖται δὲ ἐκ τριῶν χωριῶν, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Νίμπρος, ἔδρα τοῦ δήμου, ὄρεινὴ καὶ κατάφυτος πατρίς τῶν Μανουσγιαννάκιδων καὶ τοῦ εὐεργέτου τῆς ἐπαρχίας Ξενουδάκι ἐπυρπολήθη τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ Ὄσμάν Πασσᾶ, ἀπέθανε δὲ ἐν αὐτῇ ὁ Ἰωάν. Χάλης τῷ 1828. Παρὰ ταύτην εἶναι ἡ περιώνυμος φάραγξ τῆς Νίμπρου. Βρασιᾶς πρὸς Ν. συναποτελοῦσα μετὰ τῆς Νίμπρου μίαν κώμην μὲ 400 κατ. Ἀσφέντου ΝΑ. τῆς Νίμπρου (μετὰ τοῦ Βουβᾶ, Κολοκασίων καὶ Νομικιανῶν συνηνωμένη) μὲ 500 κατ. κώμη ὄρεινὴ πατρίς τῶν Δεληγιαννάκιδων. Κομητάδες πρὸς Ν. τοῦ Βρασιᾶ παράλιος καὶ παραποτάμιος κώμη μὲ 350 κατ. Παρὰ ταύτην κεῖται σπήλαιον ἔνθα ἐνοσηλεύετο ὁ Χάλης τῷ 1828 καὶ ἡ Βούσις τοῦ Σολωμοῦ, ἔνθα ὁ Ὄσμάν πασσᾶς ἠχμαλώτισε 40 χριστιανούς τῷ 1821.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι τὸ νοτιανατολικώτερον μέρος τῆς ἐπαρχίας, κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Νίμπρου καὶ συνορεύει πρὸς τὸν Ἅγιον Βασίλειον.

Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 5 χωριῶν, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Καλλικράτης ἔδρα τοῦ δήμου πατρίς τῶν Κανυκλάδων καὶ Μανουσέλιδων ὄρεινὴ, εὐάνδρος καὶ ποιμενικὴ κώμη διαρρεομένη ὑπὸ ποταμοῦ ἔχουσα δὲ 500 κατ. διακρινόμενος μεταξὺ τῶν Σφακιωτῶν διὰ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα. Ἐνταῦθα τῷ 1821 καὶ 1866 ἐγένοντο φονικαὶ μάχαι. Πρὸς Ν. τοῦ Καλλικράτους κεῖται ὁ Πατσανὸς μικρὰ κώμη ἐπίσημος διὰ τὴν κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ-πασσᾶ μάχην τοῦ 1828. Καψοδάσος, Σκαλωτὴ καὶ

Ἄργουλές κῶμαι ἀνήκουσαι ἄλλοτε εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργίου Βασιλείου. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει τὸ Φραγκοκάστελλον, ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου παρὰ τὴν θάλασσαν. Πλησίον τοῦτου ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἁγίας Μαρίνας ἐφονεύθη τῷ 1828 ὁ Χατζή-Μιγάλης με 350 ἄνδρας.

ΔΗΜΟΣ ΑΣΚΥΦΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι ὁ ὀρεινότερος τῆς ἐπαρχίας με ψυχρότατον κλίμα κατὰ τὸν χειμῶνα, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 7 χωριδίων τὰ ὁποῖα κείνται ἐπὶ λεκανοπέδιου τῶν Λευκῶν ὄρεων.

Ἔδρα τοῦ δήμου εἶναι Ἄσκυφου, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι Καρές, Κωστό, Ἀμουδάρι, Στραβόραχι, Πετρέες, Ὄζω Γωνί καὶ Μέσα Γωνί ἔχοντα ὄμοῦ 800 κατ. Τὸ χωρίον Ἄσκυφου εἶναι τὸ πολυανθρωπότερον τῆς ἐπαρχίας Σφακίων καὶ πατρίς τοῦ Πρωτοππαπαδάκι. Ἐνταῦθα συνεκροτήθησαν τῷ 1824 μάχαι κατὰ τοῦ Ὁμῆρ Ἐφένδη καὶ Καούνη, ὅστις ἀπώλεσε 350 Τούρκους· ἐπυρπόλησε δὲ αὐτὴν ὁ Ὁσμὰν πασσᾶς. Παρὰ τὸ χωρίον κείται ἡ Φάραγξ τοῦ Κατρέ καὶ τὸ δάσος Ἄζιλακιά.

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος με κλίμα ψυχρότατον κείται πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας συνορεύων διὰ τῶν ὄρεων τοῦ Κουστογεράκου πρὸς τὸ Σέλυνον. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 4 χωριῶν, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἅγιος Ἰωάννης ἔδρα τοῦ δήμου κάτωθεν ὀασιώδους καὶ ὑψηλοῦ ὄροπέδιου, ἔνθα ὁ Δασκαλογιάννης παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους διὰ τὴν νῆσάν τῶν Σφακίων· παρὰ τὸ ὄροπέδιον τοῦτο ἐνίκησεν ὁ Μπουνατογιάννης τοὺς Γιαννιτσάρους τῷ 1770. Σαμαριά παρὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ φάραγκα τῆς Σαμαριάς, ἔνθα οἱ τελευταῖοι ἐπαναστάται τῷ 1869 κατέθηκαν τὰ ὄπλα. Ἁγία Ρουμέλη μικρὰ κώμη. Παρὰ ταύτην κείται ἡ ὁμώνυμος φάραγξ εἰς τὴν ἕξοδον τῆς ὁποίας ἐκειτο ἡ ἀρχαία Γάρρα. Ἀράδαινα μικρὰ

κώμη ἔνθα τῷ 1824 ἐφρονεύθη ὁ Ἄναγ. Μανουσέλης, τῷ δὲ 1866 ἠνδραγάθησεν ὁ Κριάρης· παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἀραδὴν. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ ἀρχαία Ποικιλασὸς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τρυπητὴν ἐν θέσει Βουκιλάσι.

ΔΗΜΟΣ ΑΝΩΠΟΛΕΩΣ

Ὁ δῆμος οὗτος ὀρεινὸς καὶ δασυδὴς κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ δήμου Ἁγίου Ἰωάννου συγκροτούμενος ἐξ ἑνδεκα χωριδίων.

Τοῦ δήμου πρωτεύουσα εἶναι ἡ Ἀνώπολις πατρὶς τοῦ Δασκαλογιάννη, ὅστις ὕψωσεν ἐνταῦθα τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1669· πολλάκις ἐπευπολήθη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐφρονεύθη δὲ εἰς τὴν παρ' αὐτὴν φάραγκα τῷ 1866 ὁ Ντέλλῃ Χουσεῖνης. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ παλαιὰ Ἀνώπολις. Δευτέρα κώμη εἶναι τὸ Λουτρὸν πρὸς Ν. μικρά, παράλιος καὶ νοσώδης παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκινδύνευσεν ἐκ τρικυμίας ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μὲ ὕγιονουεῖον καὶ ναὸν τῆς Παναγίας. Αἱ δὲ λοιπαὶ κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Κάμπος, Μαρριανά, Καμπιά, Σκάλα, Γύρος, Ἅγιος Δημήτριος, Λιμνιά, Παυλιανὰ, καὶ Λιβανιανὰ.

Ὅλος δ' ὁ δῆμος ἔχει περὶ τοὺς 800 κατ.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, ὄροπέδια, διοικήσεις.

Τὰ Σφακία εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν μὲ ὀρεινότητα ἔδαφος καὶ λίαν ἄγονον· κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 6,000 κατ. γεναίων καὶ φιλοπολέμων ἀσχολουμένων εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν ἐν 17 χωρίοις.

Τὸ δὲ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ψυχρότατον· παρὰ γὰρ εἰς τυρὸν ἐξαιρετον, μέλι, οἶνον καὶ ἄφθονον ξυλείαν.

Ἀκρωτήρια Σφακίων	σελ. 5	Ὅρη Σφακίων	σελ. 14
Κόλποι	» » 8	Ὅροπέδια	» » 20
Ποταμοί	» » 13		

Διοικείται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Σφακίων, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι μετὰ τῶν πρωτευουσῶν, τὰ ὄρη, αἱ ἀρχαῖαι πόλεις κλπ. τῆς ἐπαρχίας;

Ἀσκήσεις

Νὰ σχεδιαγραφῆθῃ ἡ ἐπαρχία.

ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀποκορώνου, Ῥεθύμνης καὶ Ἀμαρίου πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθυκοῦ πελάγους, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀμαρίου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν Σφακίων.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους τῶν Μελάμπων, Ἁγίου Πνεύματος, Λάμπης καὶ Φοίνικος.

ΔΗΜΟΣ ΜΕΛΑΜΠΩΝ

Ὁ δῆμος Μελάμπων εἶναι τὸ νοτιοανατολικώτερον τῆς ἐπαρχίας μέρος συγκροτεῖται δὲ ἐκ 4 χωρίων ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους κειμένων εὐφόρων εἰς ἔλαιον, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μελάμπες (Μέσα-Λάμπα) ἔδρα τοῦ δήμου, πατρίς τῶν τεσσάρων νεομαρτύρων, οἵτινες ἐμαρτύρησαν τῷ 1824 ἐν Ῥεθύμνῃ ἡ μεγαλυτέρα κώμη τῆς ἐπαρχίας μὲ πολλοὺς ναοὺς καὶ 1200 κατ. Παρὰ ταύτην, εἰς θέσιν Κακὸ-βυάκι κατεστράφη τῷ 1822 ὁ Χάνιαλης μετὰ 1400 Τούρκων. Σαχτούρια ΝΔ. τῶν Μελάμπων εἰς τὰς ὑπαιρέας τοῦ ὄρους Βουβάλας μετὰ 400 κατ. Κρυά-Βρύσις πρὸς Β. τῶν Μελάμπων ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπαιρειῶν τοῦ Κέδρου ὄρεινὴ κώμη πατρίς τοῦ Ἀσουμανῆ, ὅστις ἐφόρευσε τὸν Χάνιαλην. Ὅρνὲ μικρὸν χωριδίον ἐπὶ τοῦ Κέδρου ἄλλοτε ἀκμαία κώμη. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ὁ ὀρμίσκος Ἁγιος-Γαλήνης παρὰ τὸν ὁποῖον συνοι-

κίζεται μικρά πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρημόπολις κατοικουμένη νῦν ὑπὸ τινων μεταπρατῶν, ἀνῆκε δ' ἄλλοτε εἰς τὸ Ἀμάρι. Ἐπ' ἴσης ἢ παλαιὰ πόλις Ψύχιον παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Μέλισσαν.

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ὁ δῆμος οὗτος ὑγιεινὸς καὶ εὐφορὸς κεῖται πρὸς Δ. τοῦ δήμου Μελάμπων συγκροτεῖται δὲ ἐξ 11 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἀρδακτος ἔδρα τοῦ δήμου μικρά, ἀλλὰ τερπνὴ καὶ ὑγιεινὴ κώμη. Κούμια ἢ μεγαλυτέρα τοῦ δήμου κώμη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀσιδέρωτα πατρὶς τοῦ Μαρίνου καὶ Τσελεπάκι μὲ 700 κατ. εἰς τὸ μέσον ταύτης ὑπάρχει μεγάλη καὶ παχύσκιος πλάτανος. Παρὰ ταύτην πρὸς Ν. κεῖνται αἱ Βρύσες κώμη σύνδενδρος καὶ κατάρρυτος. Πλατανές, Δουμαεργιὸ καὶ Κισσὸς ὄρειναι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κέδρου κώμαι πρὸς Β. τῶν Κουμίων. Παρὰ ταύτας κεῖται τὸ μονοῦριον Ἅγιον Πνεῦμα, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα τοῦ δήμου ἐξάρτημα τοῦ Πρέβελη, ἔνθα ἐλειτούργει τὸ ἄλλοτε ἐν καὶ μόνον σχολεῖον τῆς ἐπαρχίας. Ὑπὲρ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ Τράχηλας βουνόν, ἔνθα τῷ 1867 ἠττήθησαν οἱ Τούρκοι κατὰ κράτος ἀπολέσαντες καὶ τὰς ἀποσκευὰς αὐτῶν.

Ἄλλαι κώμαι εἶναι. Κεραμὲ μεγάλη κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται ἐρείπια ἀγνώστου πόλεως, Ἀχτούντα, Βάτος καὶ Δρύμισκος.

ΔΗΜΟΣ ΛΑΜΠΗΣ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορὸς καὶ ὑγιεινὸς εἶναι ὁ κεντρικώτερος τῆς ἐπαρχίας καὶ ὁ μεσογειότερος· συγκροτεῖται δὲ ἐκ 16 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Σπήλι πρωτ. τῆς ἐπαρχίας κώμη κατάφυτος καὶ κατάρρυτος ἐκ λαμπρῶν πηγαίων ὑδάτων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σωροῦ κάτωθεν τῆς φάραγγος Λάμπας μὲ ἐπαρχεῖον καὶ εἰρηνοδικεῖον. Λαμπηνὴ μικρὰ

κώμη ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων. Ἡ ἐπισκοπὴ κατείχετο πρότερον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠλευθερώθη δὲ ὑπὸ τοῦ νῦν ἐπισκόπου κ. Εὐμενίου. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία Λάμπα. Κοζαρέ, πρωτ. τοῦ δήμου παρὰ φάραγκα ὁμώνυμον, ἔνθα ἐσφάγησαν πολλοὶ Χριστιανοὶ τῷ 1878 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἅγιος Βασίλειος μικρὰ κώμη, ἐξ ἧς τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας. Λάκκος μικρὰ κώμη ἔνθα ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἀνώρυξε γαιάνθρακας τῷ 1830. Ἀτσιπάδες ὀθωμανικὴ κώμη κατοικουμένη ὑπὸ ἐξωμοστῶν τῷ 1770.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Μουρνέ, Ντιπλοχώρι, Φρατί, Ἁγία Πελαγία, Μιζόρουμα, Νταριβιανά, Τσικαλαριά, Γκουσελλιανά, Παλιόλουτρα, Ἅγιος Ἰωάννης, Καλὴ Συκιά καὶ Ἀγαλλιανού.

ΔΗΜΟΣ ΦΟΙΝΙΚΟΣ

Ὁ δῆμος οὗτος ὀρεινὸς ποιμενικὸς καὶ εὐφορὸς εἰς ἔλαιον καὶ δημητριακὰ εἶναι τὸ νοτιοδυτικώτερον μέρος τῆς ἐπαρχίας, συνορεύει πρὸς τὰ Σφακία, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 8 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Σελλιὰ ἔδρα τοῦ δήμου ἐφ' ὑψηλῆς θέσεως παρὰ τὰς φάραγκας Κοτσουφοῦ καὶ Κουρταλιώτικο ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς συνελύσεως τῷ 1866. Ἀσώματος πατρὸς τοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν ἀκμάσαντος Γ. Τσουδεροῦ. Γιαννιοῦ μικρὰ κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται ἡ εὐαγῆς μονὴ Πρέβελης, σταυροπήγιος. Μύρθιος πατρὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ἀδελφῶν Χατζιδάκιδων, καθηγητῶν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Φοινικίης ἄσημος κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν τινὲς τοποθετοῦσιν ἑτέραν πόλιν Φοινίκα ἐκτὸς τῆς ἐν Σφακίοις. Ροδάκινον εὐάνδρος κώμη εἰς τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὰ Σφακία, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐν θέσει « Ἀγίου Ἀντωνίου γάλαρα » ὑπέστη πανωλεθρίαν ὁ Μουσταφᾶ-πασσᾶς τῷ 1828.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Μαριοῦ καὶ Λευκόγεια.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος εἶναι ὄρεινός τὸ πλεῖστον, πλὴν τοῦ δήμου Λάμπης, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 10000 περίπου κατοίκων, φιλομούσων, φιλοξένων, γενναίων καὶ φιλοπατριδῶν ἐν 40 χωρίοις ἀγρολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὑγιεινὸν παράγει δὲ ἔλαιον, οἶνον, τυρὸν καὶ ὀρηθριακοὺς καρπούς.

Ἀκρωτήρια Ἁγ. Βασιλείου σελ. 4	Ὅρη	»	»	15
Ποταμοὶ	»	»	»	13
			Πεδιάδες	»
				19

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτωμένου ἀπὸ τῆς διοικήσεως Σφακίων, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δήμοι μετὰ τῶν πρωτευουσῶν, τὰ ὄρη, οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ τοποθετούμεναι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀρχαῖαι πόλεις.

Ἀσκήσεις.

Σχεδιαγράψις τῆς ἐπαρχίας.

ΤΜΗΜΑ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Τὸ τμήμα Ῥεθύμνης περιλαμβάνει τὴν πόλιν Ῥεθύμνης καὶ τὰς ἐπαρχίας Ῥεθύμνην, Μυλοπόταμον καὶ Ἀμάρι.

Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ λιθουκοῦ πελάγους πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μαλεβυζίου, Καινουρίου, καὶ Πυργωτίσσης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀποκορώνου καὶ Ἁγίου Βασιλείου.

ΔΗΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ (πόλις)

Ἡ Ῥέθυμνα κειμένη μεταξύ τῶν ἀκρωτηριῶν Μαύρου-Μουριου πρὸς Α. καὶ Χονδρου πρὸς Α. ἐν τῷ εὐρεῖ κόλπῳ τοῦ Ἀρμυροῦ ἀποτελεῖ μετὰ τῶν Περιβολίων καὶ τινῶν ἐκτὸς τῶν τειχῶν μετοχιῶν μίαν ἐπαρχίαν καὶ ἓνα δῆμον· εἶναι δὲ πρωτεύουσα τοῦ ὅλου τμήματος, ἔδρα τοῦ διοικητοῦ, τοῦ ἐπισκόπου Ῥεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου καὶ ὑποπροξένων τῶν δυνάμεων.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 15 ἐντὸς τῶν τειχῶν συνοικίας, αἵτινες εἶναι αἱ ἐξῆς· Φορτέτζα, Καινούρια-πόρτα, Καστέλλι Μεγάλῃ-πόρτα, Μακρὸν-στενὸν, Ἅγιος-Λάζαρος, Ἁγία-Σοφία, Ἀκ-Σεράι, Τσίτσος, Ἀρβανιθιά, Γιαλί, Γαζῆ-Χουσεῖν-Πασσά, Μουσαλά, Τσικουρ-μποστάν καὶ Ἀράπ-μαχαλάς. Ἐκτὸς δὲ τῆς πόλεως κεῖνται τὰ Καστελλάκια, τὰ μετόχια Γουργουθιανοῦ, Ῥισβάνι καὶ Μουσα, ὁ Μασταμπάς, τὸ Λωδοχώρι καὶ τὰ Περιβόλια.

Ἔχει δὲ οἰκοδομήματα· τὸ διοικητήριον κτισθὲν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 εὐρυχωρότατον περιλαμβάνον τὰ γραφεῖα τῆς διοικήσεως καὶ πάντα τὰ δικαστικὰ γραφεῖα πρωτοδικείου καὶ εἰρηνοδικείου· τὸ ὑποθηκοφυλακεῖον· τὰ γραφεῖα τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου· τὸ γραφεῖον τοῦ λογιστηρίου καὶ ταμείου, τὰ ἀστυνομικὰ γραφεῖα μεθ' ἱκανῶν δωματίων διὰ τὰ ὄργανα τῆς ἀστυνομίας, τὰς φυλακὰς τῶν ὑποδίκων καὶ ἐν μέρισμα διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἐκάστοτε διοικητοῦ. Δύο στρατῶνας τὸν ἓνα παλαιόν, τὸν δ' ἕτερον κτισθέντα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν χωροῦντα δύο ὅλα τάγματα· τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον καὶ τὸ ὑγιονομεῖον. Ἔτερα οἰκοδομήματα ὑπάρχουσι τῆς μὲν χριστιανικῆς κοινότητος ἢ νεόδμητος δημογεροντία, ἢ ἐπισκοπὴ, τὰ ἐκπαιδευτήρια τῶν ἀρρένων, περικαλλῆς παρθεναγωγεῖον καὶ τέσσαρες ναοὶ τῶν ὀρθόδοξων, τὰ Εἰσόδια (μητρόπολις) ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος, ἢ Ἁγία Βαρβάρα καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος· τῆς δὲ θωμανικῆς ἐξ τεμένη, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν μὲν, τὸ Χατζῆ-Τζαμισὶ ἦτο κατάστημα τελωνειακῶν ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν, τὰ

δὲ λοιπὰ πέντε τῆς Μεγάλης-πόρτας, τῆς Νερατζές, τῆς Πόρτας τῆς Ἄμμου, τοῦ Μακροῦ - στενοῦ, καὶ τῆς Φορτζας ἦσαν πρότερον χριστιανικαὶ ἐκκλησιαί· τεκέδες δὲ εἶναι ἐξ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ δύο ἐκτὸς· ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν δὲ ἐν τῷ κήπῳ (περβόλα) τοῦ Ἰμάμ-πασσᾶ ὑπάρχει βωμὸς (μεμπέρ), ἐφ' οὗ ἀλωθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνεπέμφθη ὁ πρῶτος ὕμνος (ἰζάνι) πρὸς τὸν θεὸν ὑπὸ τοῦ ἰμάμη. Τὰ δὲ ἐκπαιδευτήρια ἅπαντα εἶναι συγκεντρωμένα ἐν θέσει Μαρέτι εἰς τὸ παλαιὸν ἐνετικὸν διοικητήριον, ἐντὸς δὲ τούτου εἶναι καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ Ἐβκαφίου.

Λειτουργοῦσι δ' ἐν τῇ πόλει ἑλληνικὰ μὲν ἐκπαιδευτήρια· ἡμιτελές Γυμνάσιον, πλήρες ἑλλην. σχολεῖον, δημοτικὴ σχολή, παρθυναγωγεῖον (δημοτικὴ σχολή, νηπιαγωγεῖον καὶ δύο τάξεις ἑλληνικαί)· τουρκικὰ δὲ προπαιδευτικὸν (σιμπιάν) καὶ ἀνώτερον ἢ ἑλληνικὸν (δρουσιγιέ). Κτίζεται δὲ ἤδη καὶ μεγαλοπρεπὲς τουρκικὸν παρθυναγωγεῖον, λειτουργοῦν νῦν ἐν ἰδιωτικῇ οἰκοδομῇ.

Ἀπὸ τριετίας λειτουργεῖ καὶ ἑλλην. σύλλογος ἔχων ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκην, συντηρῶν δὲ κατ' ἔτος ἐπὶ τινὰς μῆνας λαϊκὴν σχολὴν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων.

Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι κανωνικώτεραι καὶ εὐρύτεραι τῶν ὁδῶν τῶν ἄλλων κρητικῶν πόλεων καὶ μάλιστα ἡ τῆς πόρτας τῆς Ἄμμου, ἐν ἧ κεῖνται τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα τῶν Χριστιανῶν ἀπολήγουσα εἰς τὸ ΧατζηΤζαμισί, ἔνθα ἐπὶ Ἐνετῶν ἦτο ἰδρυμένον δημοτικὸν ὠρολόγιον, οὗ ἡ βᾶσις σώζεται.

Ἡ πόλις περικλείεται ὑπὸ τείχους ἐνετικῆς ἀσθενεστεροῦ τῶν τειχῶν τῶν ἄλλων πόλεων, συγκοινωνοῦσα πρὸς τὰ περίχωρα διὰ τριῶν πυλῶν τῆς Μεγάλης-Πόρτας, τῆς Πόρτας τῆς Ἄμμου καὶ τῆς τοῦ στρατῶνος (κισλά). ΒΔ. δὲ καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν ὑψοῦται ἡ ἀκρόπολις (φορτέτζα) ὀχυρὰ καὶ ὠπλισμένη διὰ τηλεβόλων, κατοικοῦμένη δὲ μόνον ὑπὸ Τούρκων. Ἐν ταύτῃ ὑπάρχουσιν αἱ στρατιωτικαὶ πυριτιδαποθήκαι.

Ἡ πόλις ἔχει καὶ μικρὸν τεχνητὸν λιμένα κα-

τασκευασθέντα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐπισκευασθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλή καὶ ἐσχάτως ἐπὶ Φωτιάδου διὰ τοῦ μηχανικοῦ Ραβᾶ, ἀλλὰ μόνον μικρὰ ἱστιοφόρα χωροῦντα. Δεξιὰ δὲ πρὸς τὸν εἰσερχόμενον εἶναι καὶ φάρος ἰδρυμένος.

Ἱστορία. Ἡ πόλις Ῥέθυμνα κεῖται ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Ῥιθυμνίας, ἐπινείου πιθανῶς τοῦ Ἀγρίου, τῆς ὁποίας νομίσματα εὑρίσκονται. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μὲν χρόνων δὲν ἤχμασεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου παρήγαγε διαπρεπεῖς ἄνδρας ὡς τὸν Μουσοῦρον, τὸν Πόρτιον Φραγκίσκον, τοὺς Χορτάτσας, τοὺς Καλλονάδες τοὺς Βλαστοὺς τὸν ποιητὴν Μαρίνον Μπουνιαλῆν, τὸν Δριμυτικὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους. Τῷ 1645 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων· τῷ 1801 ἐγένετο σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ πόλει· τῷ 1822 ἐσχίσθη τὸ στήθος τοῦ ἐπισκόπου Περγικάρη ζῶντος εἰς τὴν Μεγάλην-Βρύσιν ὑπὸ τὴν πλάτανον. Τῷ δὲ 1824 ἐμαρτύρησαν οἱ ἐκ Μελάμπων τέσσαρες νεομάρτυρες ἐορταζόμενοι τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου.

Ἐκτὸς δὲ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως εἶναι τὰ κρεοπωλεῖα, ἐλεεινὰ ξύλινα παραπήγματα, παρὰ τὰ ὁποῖα ἦτο ἡ Πλάτανος, ἀφ' ἧς ἐκρέμων τοὺς Χριστιανούς, τὸ Λωδοχώρι ΝΔ. ἐν ᾧ κατοικοῦσιν οἱ λωδοὶ μὲ ναὸν τῆς Ζωοδόχου-Πηγῆς (Μεσαμπελίτισσα), πρὸς Ν! δὲ ἡ συνοικία Μασταμπᾶς μὲ τεκὲν καὶ τζαμίον (πρῶτην ἐκκλησίαν ἀγίας Σοφίας). Εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου πρὸς Ν. εἶναι ἡ Μάννα τοῦ νεροῦ, πηγὴ ἀφ' ἧς διοχετεύεται εἰς τὴν πόλιν τὸ ὕδωρ, πρὸς Β. δὲ τὰ ὀθωμανικὰ νεκροταφεῖα. Ἀνωθεν δὲ ΝΑ. λόφος μὲ βωμὸν ὀθωμανικόν (Εὐλιγιάς). Πρὸς Α. τῆς πόλεως εἶναι ὁ τεκὲς τοῦ Χασάν Μπαμπᾶ ἀνήκων εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν μπεκτασιδῶν καὶ τὸ μετόχι τοῦ Φουρφουριανοῦ, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι βυρσοδεφεῖα. Πέραν τῶν Μετοχιῶν ὑπάρχει ἡ λοφώδης θέσις Μπιριντζί-κουλές ἐνθα τῷ 1822 ἐφορεύθησαν 100 Τούρκοι καὶ ἐζωγράφθη ὁ Μουζούρ-ἀγᾶς.

Ἀνατολικώτερον δὲ κεῖται ἡ κώμη Περιβόλια ὀνομα-

σθείσα οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς κήπων παράλιος, διασχιζομένη ὑπὸ ἐπιμήκους ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ, ἐν ἧ κείνται καταστήματα, σιδηρουργεῖα, καφεπωλεῖα, παντοπωλεῖα κλπ. Ἐχει δὲ ὄημοσ. σχολήν, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀνήκοντα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου, χρησιμεύοντα δὲ ὡς νεκροταφεῖον· ἐν τούτῳ ἐτάφησαν οἱ τέσσαρες ἐκ Μελάμπων νεομάρτυρες. Ἐνταῦθα τῷ 1821 οἱ τοῦρκοι ἐφόνευσαν 60 χριστιανούς.

Ἐχει δὲ ἡ Ρεθύμνα περὶ τὰς 10,000 κατ. ἀσχολουμένους εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας, ἐξ ὧν εἶναι προηγμένη ἡ σαπωνοποιία, φιλοπόνους, φιλομαύστους καὶ λίαν οἰκονόμους.

ΡΕΘΥΜΝΗ (ἐπαρχία)

Ἡ ἐπαρχία Ρεθύμνης ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς πόλεως Ρεθύμνης καὶ τοῦ κρητικοῦ πελάγους πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ἁγίου Βασιλείου καὶ Ἀμαρίου πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀποκορώνου.

Διαίρεται δὲ εἰς ἐξ ὀήμους· τῆς Ἀργυρουπόλεως, τῶν Ρουστίκων, τοῦ Ἀτσιποπούλου, τοῦ Χρωμαναστηρίου, τῆς Πηγῆς καὶ τῆς Ἀμνάτου.

ΔΗΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ὁ ὄημος οὗτος νοσῶδης εἰς τὰ βορειότερα, ἀλλ' εὐφορος κεῖται εἰς τὸ δυτικώτερον τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς τὸν Ἀποκόρωναν καὶ Σφακία, συγκροτεῖται δὲ ἐκ δέκα χωρίων, ὧν ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἀργυρούπολις ἔδρα τοῦ ὄημου, ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς παλαιᾶς Λάππας, ἧς σώζονται ἐρείπια κατὰ τὸ πλεῖστον ἐνετικά, εὐρέθησαν δὲ καὶ πλεῖστα νομίσματα. Ἐνταῦθα κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις πολλάκις συνεκροτήθησαν σύνοδοι τῶν ἀρχηγῶν τῆς Κρήτης, συνήφθησαν δὲ καὶ πολλαὶ μάχαι. Ἀσιγωνιὰ ἀρματωλική, ὄρεινὴ καὶ ποιμενικὴ κώμη. Παρὰ ταύτην κεῖται τὸ Χαϊνόσπηλιον ἀπὸ τῶν

βράχων τοῦ ὁποίου κατεκρημνίσθησαν τῷ 1866 ὁ Μάρκος Σκουλούδης καὶ Ἄντ. Μπουμπουλάκις μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ἵνα μὴ συλληφθῶσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μυριοκέφαλα ὄρεινὴ κώμη ΝΑ. τῆς Ἀσιγωνιάς, παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται ἡ μονὴ Μυριοκεφάλων. Πισκοπὴ (μεγάλῃ) πρὸς Β. τῆς Ἀργυρουπόλεως μεγάλη σύνδενδρος καὶ λίαν εὐφορὸς κώμη. Ἀρκούδαινα κατάφυτος κώμη ἐπίσημος διὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Τομπάζη σύνοδον τῶν ἀρχηγῶν τῆς Κρήτης τῷ 1823 καὶ διὰ τὸν νόμον 90 χριστιανῶν τῷ 1828.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Κούφη, Καρωτῆ, Μαρουλοῦ, Ὀνουχος, Μπιλαντρέδω καὶ Κάτω-Πέρος.

ΔΗΜΟΣ ΡΟΥΣΤΙΚΩΝ

Ὁ δῆμος αὗτος ὑγιεινός, ὄρεινός, ποιμενικός καὶ διαρρεόμενος ὑπὸ πολλῶν ὑδάτων κεῖται ΝΑ τοῦ δήμου Ἀργυρουπόλεως συνορεύων πρὸς Ν. μετὰ τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου· συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ρούστικα πρωτ. τοῦ δήμου καὶ ἔδρα εἰρηνοδικείου, τερπνὴ καὶ ὑγιεινὴ κώμη. Παρὰ ταύτην κεῖται ἡ πλουσία μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Ἅγιος Κωνσταντῖνος πρὸς Β. τῶν Ρουστικῶν παρὰ τὸν ποταμὸν Νεραντζῆν ὑγιεινὴ κώμη μὲ ἐρείπια παλαιοῦ νομισματοκοπείου ἀγνώστου πόλεως. Ἅγιος Γεώργιος ΝΔ. τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου μικρὰ κώμη ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένη πυρποληθεῖσα ὑπὸ ἐπαναστατῶν τῷ 1889. Ζουρίδι ΝΔ. τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπὶ γρασιχωτάτης θέσεως. Διὰ ταύτης διέρχεται ὁ Νεραντζῆς σχηματίζων τὴν παραγκώδῃ θέσιν Ἁγιασμάτσι μεγαλοπρεπῆ φυσικῶς, ἀλλὰ καὶ καταλληλοτάτην εἰς ἐνεδρευτάς.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Μοῦντρος, Νησί, Παλαιίμινος Καλονύκτης, Μαλλάκι, Σαϊτούρες, Βελωνάδω, Ἀλώνες, Ρουμπάδου καὶ Ἀριλίθι.

ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΠΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος λίαν ὑγιεινός, ἀνώμαλος καὶ ὁ μόνος ἐξάγων ἐν Κρήτῃ βελανίδι κεῖται ΝΔ. τῆς πόλεως Ῥεθύμνης συγκροτούμενος ἐκ 13 χωρίων εὐφορωτάτων τὸ πλεῖστον εἰς βελανίδια καὶ ἔλαιον.

Τούτων ἐπισημότερα εἶναι Ἀτσιπόπουλον πρωτ. τοῦ δήμου πατρίς τοῦ Μ. Λιαντρῆ μεγάλη καὶ εὐάνδρος κώμη με καφενεῖα καὶ παντοπωλεῖα, πρότυπον δημοτικὴν σχολὴν καὶ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου πυρποληθέντα τῷ 1889. Ἐπὶ τοῦ παρά τὴν κώμην ὁμωνύμου ποταμοῦ ὑπάρχει γέφυρα, ἐπὶ δύο σειρῶν ἀψίδων, ἥτις διαλυομένη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις κωλύει τὴν διάβασιν τῶν Τούρκων. Πρινὲς ΝΔ. τοῦ Ἀτσιποπούλου πατρίς τοῦ Καλούδη ιερολοχίτου ἐκ τῶν ἐν Δραγατσάνι πολεμησάντων κληροδοτήσαντος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ῥεθύμνης τὴν περιουσίαν του πρὸς μόρφωσιν δημοδιδασκάλων. Κάστελλος πατρίς τοῦ τὸν ὄλον βίον ἀφιερῶσαντος ὑπὲρ πατρίδος Βιθυλάκι. Γεράνι ἐπὶ ἀκρωτηρίου ὀνομαζομένου Κόρακος ὑγιεινὴ κώμη με πολλὰ ἐνετικὰ κτίρια πατρίς τοῦ δολοφονηθέντος τῷ 1891 ἀνδρείου Ἀποστόλη.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι Βεδέροι, Φραντζεσκιανά (πατρίς τοῦ Ἰωάν. Δρουλίσκου), Βαρσαμόνερο (Ἀπάνω καὶ κάτω), Γάλλου, Γωνιά, Μονοπάρι καὶ Σωματᾶς.

ΔΗΜΟΣ ΧΡΩΜΑΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ὑγιεινός καὶ εὐφορός κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Ἀτσιποπούλου καὶ πρὸς Ν. τοῦ δήμου Ῥεθύμνης. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 23 χωρίων κειμένων εἰς τὰς ὑπαιρείας τοῦ Βρύσινα, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Χρωμαναστήρι (χωριὸ μαναστήρι) ἔδρα τοῦ δήμου με ναὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος νεόδμητον. Παρὰ τὸ Χρωμαναστήρι κεῖται ἡ μονὴ Χαλεβῆ. Ἀρμένιοι (βλέπε σελ. 48) ἡ μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα τοῦ δήμου

κώμη ὑπεράνω καταφύτου ἐξ ἀμπελων πεδίου μὲ 500 κατ. Ἐνταῦθα τῷ 1822 ἐφονεύθη ὁ Δεληγιαννάκης, τῷ δὲ 1828 ἐφονεύθησαν 200 Τούρκοι καὶ ἠχμαλωτίσθησαν πολλαὶ ὀθωμανίδες. Πρασσὲς κώμη κατάφυτος πατρίς τοῦ περιβοήτου Χάτζιζαλλῆ καὶ Δερβίς ἐφέντη. Παρὰ ταύτην εἶναι τὸ ἀπότομον Πρασσανὸ φαράγκι. Μύλοι μικρὰ κώμη ἀξιόλογος διὰ τὰ κίτρα της. Μύρθιο, Σελλί, Γουλεδιανιά, Καρὲ μικραὶ κῶμαι ἐπίσημοι διὰ τὰς συγκροτουμένας παρὰ ταύτας ἐν καιρῷ τῶν ἐπαναστάσεων ἀψιμαχίας. Παρὰ ταύτας πρὸς Α. κεῖται τὸ ὄροπέδιον Ὀνιθὲ ἐν τῷ ὁποίῳ τῷ 1867 ἐφονεύθη ὁ Διογένης Μοσχοβίτης ἀρχηγὸς Ἀμαρίου καὶ ὁ Κωστῆς Τσελεπάκης ἀρχηγὸς Ἀγ. Βασιλείου. Ἀμπελάκι ἐπὶ λοφίσκου ἐπίσημον διὰ τὴν μάχην τοῦ 1878, ἀξιολογωτέραν ἐν τῷ τμήματι Ρεθύμνης. Ὅρος ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ παλαιοῦ Ἀγρίου (ἢ Ὀρίου), τοῦ ὁποίου ἐπίνειον ἦτο ἡ Ρέθυμνα. Κοῦμοι εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀγριμοκεφάλας, ἔνθα ἐσώθησαν τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Βαλέστρα τῷ 1822 μετὰ δεινὴν ἥτταν.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Ρουσοσπίτι, Καπεδιανιά, Φωτεινοῦ καὶ ἐννέα μετόχια μὲ ὀλιγωτέρους τῶν 100 κατοίκους ἕκαστον.

ΔΗΜΟΣ ΠΗΓΗΣ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Ρεθύμνης καὶ ΒΑ. τοῦ δήμου Χρωμναστηρίου συγκροτεῖται δὲ ἐκ 10 χωριῶν τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Πηγὴ πρωτεύουσα τοῦ δήμου ὠραία κώμη μὲ σχετικῶς εὐρείας ὁδοὺς καὶ εὐπρεπεῖς οἰκίας. Παρὰ ταύτην ὑπάρχει ἡ θέσις Βουλισμένη, ἔνθα ὑπῆρχε πηγὴ ἐλλιπούσα διὰ σεισμοῦ, ὅθεν τὸ ὄνομα. Ἀδελὲ πρὸς Δ. τῆς Πηγῆς μὲ ναὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐπίσημος διὰ τὸν ἐνταῦθα θάνατον τοῦ Γεωργίου Δασκαλάκι (1866) πατρίς τοῦ ἐμβαλόντος τῷ 1866 τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τοῦ Ἀρκαδίου Γιαπουμδάκι καὶ ἀνατινάξαντος αὐτό. Ἁγιά Παρασκευὴ τερπνὴ κώμη μὲ ἐρείπια βυζαντινοῦ ναοῦ. Μαρουλῆς ἐπὶ ὀμωνύμου Κεφάλας κώμη πε-

ρίφημος διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων της. Ἐνταῦθα ὑπάρχει πύργος χρησιμεύων ὡς ὀρμητήριον τῶν Τούρκων κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Ἅγιος Δημήτριος μὲ ὁμώνυμον ναὸν ῥυθμοῦ βυζαντιακοῦ.

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι ὁ εἰς ἔλαιον πλουσιώτερος τοῦ τμήματος Ῥεθύμνης εἶναι δ' ὀλίγον νοσηρὸς εἰς τὰ πεδινὰ σημεῖα.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι: Ἁγία Τριάς, Λούτρα (εὐφορος κώμη), Παγκαλοχώρι, παρὰ τὸ ὅποιον κεῖται ἡ μονὴ Ἀρσάνι, Χυμαλεύρι καὶ Ἀστέρι.

ΔΗΜΟΣ ΑΜΝΑΤΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ὑγιεινὸς καὶ βραχῶδης εἶναι τὸ ἀνατολικώτερον σημεῖον τῆς ἐπαρχίας Ῥεθύμνης συνορεύων πρὸς τὸ Μυλοπόταμον καὶ Ἀμάρι. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 7 χωρίων τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἀμνάτος πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως μὲ ἐρείπια ἐνετικοῦ πύργου. Πρὸς Α. ταύτης κεῖται ἡ εὐκλεῆς μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου ἀναφερομένη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀρκαδίον (395 μ. Χ.) ἐπίσημος δὲ διὰ τὴν ἐν ἔτει 1866 ὀλοκαύτωσιν χιλίων περίπου Ἑλλήνων, ἀνδρῶν καὶ γυναικοπαίδων. Καβούσι ἀπὸ τῶν λόφων τοῦ ὁποίου ἐκανονοβολεῖτο τὸ Ἀρκαδίον τῷ 1866. Χάρκια πατρίς τοῦ Βενιανάκι. Κυριάνα μὲ βυζαντιακὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως. Μέση τερπνὴ καὶ σύνδενδρος κώμη πατρίς τῶν Χορτάτσιδων. Ἐνταῦθα ἐτουφέκισεν ὁ Μουσταφᾶ-πασσᾶς τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ Ἀρκαδίου.

Αἱ λοιπαὶ κῶμαι εἶναι Πίχρη καὶ Καφαλιανά.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια κόλποι, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ ἐπαρχία Ῥεθύμνης εἶναι τὸ πλεῖστον πεδινὴ μὲ ἔδαφος γονιμώτατον καὶ εἰς τοὺς ὄρεινους δήμους Ἀτσιποπούλου, Ρουστίκων καὶ Χρωμαναστηρίου κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 15000 κατ. γενναίων φιλοπατριδῶν καὶ φιλοπο-

λέμων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἔχει περὶ τὰ 80 χωρία.

Τὸ κλίμα τῆς Ῥεθύμνης εἶναι ἐν γένει ὑγιεινὸν ἐκτὸς μερῶν τινῶν παραποταμιῶν καὶ ἐλωδῶν, παράγει δὲ ἔλαιον πλεῖστον, βελανίδι (ἐν τῷ δήμῳ Ἀτσιποπούλου) οἶνον, κεράτια, λεμόνια, κίτρα, μέταξαν, γεώμηλα καὶ πάντα τὰ εἶδη τῶν δημητριακῶν ἐκλεκτὰ (Βρύσινας).

Ἀκρωτήρια Ῥεθύμνης σελ. 3 Ὄρη Ῥεθύμνης σελ. 14
Ποταμοὶ » » 10 Πεδιάδες » » 19

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ διοικητοῦ ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς γεν. Διοικήσεως, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ῥεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις

Τί ἀξιόλογον ἔχει ἡ πόλις Ῥέθυμνα; Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, τὰ ὄρη, οἱ ποταμοί, αἱ μοναὶ καὶ αἱ ἀρχαῖαι πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ῥεθύμνης;

Ἀσκήσεις

Νὰ σχεδιαγραφῆθῇ ἡ πόλις Ῥέθυμνα καὶ ἡ ἐπαρχία Ῥεθύμνης.

ΑΜΑΡΙΟΝ (ΠΑΝΑΚΡΟΝ)

Ἡ ἐπαρχία Ἀμαρίου ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Μυλοποτάμου διὰ τῆς Ἰδης καὶ μέρος τῆς Ῥεθύμνης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Βασιλείου διὰ τοῦ Κέδρου καὶ τοῦ λιβυκοῦ πελάγους, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Πυργιωτίσσης καὶ τῆς Ἰδης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Βασιλείου καὶ τῆς Ῥεθύμνης.

Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς δήμους: τοῦ Μέρωνος, τοῦ Μοναστηρακίου καὶ τοῦ Ἀποδοῦλου.

ΔΗΜΟΣ ΜΕΡΩΝΟΣ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι τὸ δυτικώτερον τῆς ἐπαρχίας διαμέρισμα καὶ τὸ ὀρεινότερον καὶ ὑγιεινότερον, συγχρο-

τείται δὲ ἐκ 14 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μέρωνας πρωτ. τοῦ δήμου ἔδρα τοῦ ἐπαρχείου καὶ εἰρηνοδικείου· ἀπὸ δὲ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1878 ἐχρησίμευσεν ὡς ἔδρα τῶν δύο ἐπαρχιῶν Ἀμαρίου καὶ Ἀγ. Βασιλείου. Εἶναι κώμη ἱκανῶς μεγάλη, κατάρυτος καὶ κατάρρυτος μὲ νεόδμητον ναὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ δημοτ. σχολήν, μὲ ναὸν παλαιὸν τριμάρτυρον τῆς Κοιμήσεως καὶ ἀρκούντως εὐπροσώπους οἰκίας. Γερακάρι μὲ τὰς κώμας Ἑλένης καὶ Μεσονήσια πρὸς Ν. μεγάλη κώμη καὶ ὄρεινοτάτη παράγουσα κεράσια καὶ βύσινα, τὰ ἄριστα ἐν Κρήτῃ. Ἔχει δὲ πλῆθος πηγαίων ὑδάτων καὶ ὀπωροφόρα δένδρα πλεῖστα καθιστῶντα τὴν κώμην τερπνοτάτην καὶ ὑγιηροτάτην. Πρὸς Δ. ταύτης μεταξύ Κέδρου καὶ Σωροῦ ἐκτείνονται δύο πεδιάδες (Αἰγιδῶς κάμπος καὶ Χώνης) εὐφορώταται εἰς δημητριακά. Ἐνταῦθα συνεκροτήθησαν δύο φονικαὶ μαχαὶ τῷ 1867 καὶ 1868. Ἐνταῦθα ἐν τῇ θέσει Παλογλησές ἐξορύττεται γύψος. Καρίνες πρὸς Δ. τοῦ Γερακάρι ἀξιόλογος κώμη διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων τῆς. Γενή ΒΔ. τῶν Καρινῶν εὐφορος κώμη. Πατσὸς πρὸς Α. τῶν Καρινῶν κώμη κατάρυτος· παρὰ ταύτην ἀνεκαλύφθη τὸ ἄντρον τοῦ Κραναίου Ἑρμοῦ, ἀνευρίσκονται δὲ ἐν αὐτῷ παντοειδεῖς ἀρχαιότητες. Ἀντάνασσος πρὸς Α. τῆς Πατσοῦ μὲ ναὸν τῆς Παντανάσσης, ἐξ οὗ κατὰ παραφθοράν τὸ ὄνομα πρὸς Α. ταύτης ὑψοῦται τὸ ὄρος Βένη, παρὰ τὸ ὅποιον ἔκειτο ἡ ἀρχαία Βήνη, ἐξ ἧς ὁ Ῥιανός· ἐνταῦθα ἀνευρίσκονται ἀρχαιολογήματα. Ἅγιοι Ἀπόστολοι ὑγεινὴ κώμη μὲ λαμπρὸν ὕδωρ, παρὰ τοὺς ὁποίους εἰς τι δάσος συνελήφθησαν οἱ Ἅγιοι Δέκα ἐπὶ Δακίου (249 μ. Χ.). Θρόνος ΒΑ. τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἔδρα τοῦ ἐπαρχείου ἐπὶ τινα χρόνον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, τερπνὴ κώμη· παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία Συβρυτία. ΒΔ. κεῖται τὸ Κλησιδί (ἐκκλησιδόν), πρὸς Β. τοῦ ὁποίου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ῥέει τῆς Πέτρας τὸ νερό, πηγὴ ἧς τὸ ὕδωρ διαλύει τὴν λιθίασιν.

Ἄλλαι κώμαι εἶναι· Βολιωῖνες (ἧς οἱ κάτοικοι εἶναι ἀνθρακῆς), Γέννα (πλήρης κήπων) καὶ Καλογέρου.

ΔΗΜΟΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι ὁ κεντρικώτερος τῆς ἐπαρχίας, ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ εὐφορώτερος εἰς ἔλαιον ἐκτεινόμενος εἰς τὰς ὑπηρείας τῆς Ἰδης καὶ τῆς Σαμίτου. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 13 χωρίων ὑγιεινῶν πάντων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μοναστηράκι πρωτ. τοῦ δήμου εὐφορος κώμη με νεόδμητον ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως· εἶναι δὲ παλαιόθεν ἔδρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς ἐπαρχίας. Ἐνταῦθα ὁ Βουρδουμπᾶς ἐδολοφόνησε τὸν Μελιδόνην τῷ 1822. Ἀμάρι (Νέφς-Ἀμάρι) πρωτ. ἕλης τῆς ἐπαρχίας με λαμπρὸν νεόδμητον ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὡραίας ἰδιωτικᾶς οἰκίας καὶ δημοτ. σχολήν. Συνήθως εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ ἐπαρχείου καὶ τοῦ εἰρηνοδικοῦ τῆς ἐπαρχίας. Βρύσες ΒΔ. τοῦ Ἀμαρίου κατάρρυτος κώμη με λαμπρὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ τέμενος ὀθωμανοῦ ἁγίου (Εὐλιγιᾶς), εἰς ὃν συρρέουσιν ὀθωμανοὶ πανταχόθεν τῆς Κρήτης πρὸς προσκύνησιν. Ἐνταῦθα τῷ 1823 ἤδρευεν ὁ κυβερνήτης Τομπάζης, τῷ δὲ 1866 ἡ Συνέλευσις. Γουργούθι ὑπεράνω τῶν Βρυσῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Κέδρου μικρὰ κώμη ἀλλ' ἡ ῥωμαντικωτάτη τῆς ἐπαρχίας, σύνδενδρος καὶ κατάρρυτος. Πετροχώρι (Ἀποσέτι) πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Μοναστηρακίου πατρίς τοῦ Διογένοϋς Μοσχοβίτου. Παρὰ ταύτην ῥέει ὁ Ἡλέκτρας ποταμὸς, ὑπὲρ τὸν ὁποῖον κεῖται ἡ ὡραία κώμη Βυζάρι με λαμπρὰς οἰκοδομὰς. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἀρχαία πόλις, ἧς τὸ ὄνομα ἀγνωστον με ναὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν τῇ θέσει Ἑλληνικά. Εἶναι δὲ πατρίς τοῦ Γεωργίου Σαουνάτσου τοῦ ἀποθανόντος ἐν Ἀρκαδίῳ. Φουρφουρᾶς πρὸς Α. τοῦ Βυζαρίου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εὐανδρὸς κώμη καὶ ἡ μεγαλύτερα τῆς ἐπαρχίας πρὸς Δ. ταύτης κεῖνται τὰ Πλατάνια ἐντὸς φάραγκος τῆς Ἰδης μικρὰ κώμη. Δυτικώτερον δὲ ἡ Βισταγὴ μεγάλη καὶ εὐανδρὸς κώμη ἐφ' ὑψηλοῦ κειμένη με δύο

ναούς. Πρὸς Ν. τῆς Βισταγῆς κείται ἡ μονὴ Ἀσωμάτων εὐαγῆς καὶ πλουσία μὲ ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν ἀρχαῖον καὶ μεγαλοπρεπῆ. Ἐνταῦθα ἐτάφη ὁ μαρτυρήσας τῷ 1793 Μεθόδιος Λάμπης καὶ ὁ Παΐσιος. Παρὰ ταύτην κείται ὁ λυτρωθεὶς πρὸ τινῶν ἐτῶν ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐπὶ τερπνοτάτης θέσεως.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι. Ὀφηγιᾶς μετὰξὺ Ἀμαρίου καὶ Μοναστηρακίου μὲ νεόδμητον ναόν· Λαμπιώτες μετὰξὺ Μοναστηρακίου καὶ Πετροχωρίου, Σηηλῆς καὶ Καρδάκι.

ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΔΟΥΛΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι τὸ ἀνατολικώτατον σημεῖον τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς τὴν Πυργιώτισσαν. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 14 χωρίων, τῶν ὑποῖων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἀποδοῦλου πρωτ. τοῦ δήμου ὑγιεινὴ κώμη εἰς τὰς μεσημβρινὰς κλιτύας τῆς Ἰῶης μὲ λαμπρὸν οἰκοδόμημα (Κονάκι) κτισθὲν ὑπὸ τινος Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ, ὅστις ἔλαβε σύζυγον ἐκεῖθεν. Παρὰ ταύτην πιθανῶς ἔκειτο ἡ ἀρχαία Δουλόπολις. Νίθαυρις καὶ Κουροῦτες ΒΔ. τοῦ Ἀποδοῦλου ποιμενικαὶ κῶμαι. Ἅγιος Ἰωάννης Χλιαρὸς πρὸς Α. τούτων ὑπὸ τοὺς πρόποδας ὑψηλοῦ λόφου μικρὰ κώμη καὶ ὀλίγον νοσώδης παράγουσα ὠραία ἀμύγδαλα. Ἅγία Παρασκευὴ ΝΑ. μικρὰ καὶ νοσηρὰ κώμη. Βαθειακὸ ἐπὶ Λεκανοπεδίου εἰς τὰς μεσημβρινὰς ὑπῳρειὰς τῆς Ἰῶης μεγάλη ὀθωμανικὴ κώμη. Ἐνταῦθα ὁ Μελιδόνης λάθρα εἰσελθὼν εἰς τὸ τζαμίον ὡς Τούρκος ἐφόνευσε τῷ 1822 ἐντὸς τούτου 18 Τούρκους, τῷ δὲ 1821 ἐφονεύθη ἐν μάχῃ ὁ Δελῆ-Μουσταφᾶς. Αὗται αἱ κῶμαι μετὰ τοῦ Πλατάνου, Ἀρδάκτου, Σάτας, (πατρίδος τοῦ Τζιβιτζῆ), Ρίζικα καὶ Κλίμα (ἕπερ τῷ 1889 προσετέθη εἰς τὴν Πυργιώτισσαν) ὀνομάζονται Ἀμπαδιά.

Ἐνω Μέρος πρὸς Δ. τοῦ Ἀποδοῦλου ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπῳρειῶν τοῦ Κέδρου κώμη ὑγιεινὴ ἀλλὰ λεπτόγειος ἢ μεγαλυτέρα καὶ εὐανδρότερα τοῦ δήμου πα-

τρεις τῶν Περάκιδων καὶ Κατσαντωναίων. Γεννᾶ δὲ ὠραίους καὶ ὑψηλοὺς ἀνδρας. Παρὰ ταύτην σφύζονται τὰ ἐρείπια εὐαγοῦς ἄλλοτε μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως (Καλόιδαινα) καταστραφείσης πρὸ τοῦ 1821 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐκεῖθεν πηγάζουσι τὰ διαυγῆ ὕδατα, ἀφ' ὧν ὕδρευονται καὶ ποτίζουσι τοὺς κήπους τῶν οἰκῶν. Χορδάκι πρὸς Α. μικρὰ κώμη κατωτέρω τῆς ὁποίας ῥεεὶ ὁ Ἡλέκτρας ποταμὸς ὑπὸ γέφυραν ἐκ τριῶν ἀψίδων (τοῦ Μερουστᾶ). Παρὰ τὸν ποταμὸν εἶναι τὸ μετόχι Φανερωμένη ἀνήκουσα εἰς Τούρκους, ἄλλοτε μονή. Γομαρᾶς ἀνατολικώτερον. Δρυγές πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Ἄνω-μέρους μικρὰ κώμη. Πρὸς Α. ταύτης εἶναι τὰ ἐρείπια τοῦ χωρίου Κεντουκλᾶ ἐρημωθέντος μετὰ τὸ 1821.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ποταμοί,

ὄρη, ὄροπέδια, σπήλαια, διοικήσεις.

Ἡ ἐπαρχία Ἀμαρίου καίπερ ἐκ τῶν μικροτέρων τῆς Κρήτης εἶναι ἡ περπνοτέρα καὶ ὠραιότερα, ὄρεινὴ τὸ πλεῖστον σχηματίζουσα μόνον μικρὰ ὄροπέδια, μετ' ἔδαφος δὲ λίαν γόνιμον ἔχει δὲ περὶ τὰ 40 χωρία κατοικούμενα ὑπὸ 9000 κατοίκων γενναίων, φιλοτίμων, ἀνδρείων, φιλοπολέμων καὶ φιλοπόνων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τοῦ Ἀμαρίου εἶναι ψυχρὸν, ἀλλ' ὑγιεινότερον ἐπιτήδειον διὰ τοὺς ἀναλαμβάνοντας ἐκ νόσων. Παράγει δὲ ἔλαιον ἱκανόν, τυρὸν ἄριστον (Κέδρος), μέλι, μέταξαν, ἀμύγδαλα, κερᾶσια, βύσινα, μῆλα, ἄπια, οἶνον καὶ πολλοὺς ὀρηκτοὺς καρποὺς πάντα ἀρίστης ποιότητος.

Ποταμοὶ Ἀμαρίου σελ. 12 Ὄροπέδια Ἀμαρίου σελ. 21
 Ὄρη » » 13 Σπήλαια » » 23

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Ρεθύμνης, ἐκκλησιαστικῶς δὲ τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων.

Συγκεντρωτικά ἔρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, οἱ ποταμοί, τὰ ὄρη κλπ. τῆς ἐπαρχίας; Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις ἔκειντο ἐν αὐτῇ;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ τὸ Ἀμάρι.

ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΝ

Τὸ Μυλοπόταμον ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀμαρίου, Πυργιωτίσσης καὶ Καινουρίου διὰ τῆς Ἰδῆς πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μαλεβυζίου διὰ τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ρεθύμνης.

Διαιρεῖται δὲ εἰς ἕξ δῆμους. Μαργαριτῶν, Μελιδονίου, Αὐδανιτῶν, Ἀνωγείων καὶ Δαμάστας.

ΔΗΜΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος κατάρρυτος, εὐφορος καὶ κατάφυτος ἀλλὰ νοσηρὸς συνορεύει πρὸς Δ. μετὴν ἐπαρχίαν Ῥεθύμνης συγκροτεῖται δὲ ἐκ 16 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μαργαρίτες πρωτ. τοῦ δήμου μεγάλη κώμη καὶ ἐπαναστατικὴ κατὰ τὸ 1821 ἔδρα. Οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν. Παρὰ ταύτην σώζονται τὰ εἱρεῖπια τοῦ ἐνετικοῦ πύργου τοῦ Δανδόλου. Ὅρθες ΝΑ. ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως. Τριπόδος (Ἄνω Τ. Κάτω Τ.) πρὸς Ν. τοῦ Ὁρθῆ μετ' ἀγγειοπλαστεῖα· παρὰ ταύτην τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Τριπόδος. Πρινές πρὸς Ν. τοῦ Ἀπάνω-Τριπόδου ἐπὶ τῶν εἱρεῖπιῶν τῆς ἐπισημοῦ παλαιᾶς Ἐλευθέρνης προδοθείσης τῷ 68 π. Χ. εἰς τὸν Μέτελλον. Ἐπίνειον ταύτης ἦτο τὸ Παντομάτριον κείμενον παρὰ τὸν Μπαλλῆ. Λαγκά μικρὰ κώμη, ἀλλὰ τερπνὴ πρὸς Β. τῶν Μαργαριτῶν μετ' βυζαντιακὸν ναόν. Βιράν-Ἐπισκοπὴ ΒΔ. ταύτης μετ' βυζαντιακὸν ὠσαύτως ναόν.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι Καλανταρέ, Πηγγυ-
νιανά, Πρίνος, Βεργιανά, Πλευριανά, Σχορδίλλω, Καλ-
λέργω, Ἀλφά, Σκουλούφια, Αναχουρδομέτοχα, Ἐρ-
φοὶ καὶ Καίναρτζές.

ΔΗΜΟΣ ΜΕΛΙΔΟΝΙΟΥ

Πρὸς Α. τοῦ δήμου Μαργαριτῶν ἐκτείνεται ὁ δήμος
Μελιδονίου ὑγιεινὸς μὲν εἰς τὰ βόρεια, νοσηρὸς δὲ εἰς τὰ
νότια μέρη συγκροτούμενος ἐκ 18 χωρίων τῶν ὁποίων
ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μελιδόνι πρωτ. τοῦ δήμου εὐάνδρος κώμη πατρὶς
τοῦ Μελιδόνη. Παρὰ ταύτην ΒΑ. κείται τὸ ἱστορικὸν
σπήλαιον ἐν ᾧ ἐπνίγησαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τῷ 1823
ἀποκλεισθέντες ὑπὸ τοῦ Χουσεῖν Βέη 370 Χριστιανοί.
Καστέλλι πρὸς Β. πρωτ. τῆς ἐπαρχίας νεοσύστατος
παράλιος πόλις παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Χονδρὸ ἔδρα τοῦ
ἐπαρχείου καὶ εἰρηνοδικείου μὲ μικρὸν ὄρμον ἀσκούσα
ἐμπόριον δι' ἀκτοπλοίας μὲ τὴν Ῥέθυμναν. Ἐχει καὶ
ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐγεθθέντα ἐπὶ παλαιοῦ.
Παρὰ τοῦτο τοποθετοῦνται αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Πάνορμος
πρὸς Δ. καὶ Παντομάτριον πρὸς Α. ἐπίκεινται τῆς Ἐλευ-
θέρνης. Σώζονται δὲ ἐπ' αὐτῶν ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου
(Ῥονίλι-Κάστρο) κυριευθέντος τῷ 1646 ὑπὸ τῶν Τούρ-
κων. Πέραμα πρὸς Ν. τοῦ Μελιδονίου νοσώδης κώ-
μη παρὰ τὸν Μυλοπόταμον χρησιμεύσασα ἀπὸ τοῦ
1878—1889 ὡς πρωτ. τῆς ἐπαρχίας. Ταύτης τὸ πζαμίον
καὶ τὸ ἐπαρχεῖον ἐπυρπολήθη τῷ 1889. Χουμέρι πρὸς
Ν. τοῦ Περάματος ἄλλοτε πρωτ. τῆς ἐπαρχίας (1869
—1878) νοσηρὰ κώμη. Βλυχάδα μικρὰ κώμη πρὸς Β.
τοῦ Μελιδονίου μὲ ὑφάλμυρον καὶ χωνευτικὸν ὕδωρ.
Παρὰ ταύτην πρὸς Β. κείται ἡ μονὴ Μπαλῆ ἐπὶ τοῦ
ἐπινείου τῆς Ἀξοῦ Ἀστάλης. Ἐν ταύτῃ μονάζει ὁ ἱερο-
μόναχος Πικράκις θαυμασίως διαφυγὼν τὴν αἰχμαλω-
σίαν κατὰ τὸ 1866 ἀπὸ τῆς Σούδας. Εἰς τὸν ὄρμον τοῦ
Μπαλῆ ἀπεβιβάζοντο τῷ 1866 πολεμεφῶδια εἰς τὰς ἐπα-
ναστάσεις.

Αί λοιπαὶ τοῦ δήμου κώμαι εἶναι. Καλαμάς, Ἐξάντι, Σιριπιδιανά, Σκεπαστή, Ρουμελῆς, Ἀγλαδόκαμπος, Πραχύμου, Νταλαμπέλλο, Μετόγια, Ἀγγελιανὰ, Πασσαλίτες, Κρασοῦνα, Ἀγιά καὶ Μελιτουργάκι.

ΔΗΜΟΣ ΑΥΔΑΝΙΤΩΝ

Ὁ δῆμος Αὐδανιτῶν εὐφορός, ἀλλὰ νοσηρὸς κεῖται πρὸς Ν. τοῦ δήμου Μελιδονίου καὶ πρὸς Α. τοῦ δήμου Μαργαριτῶν. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 15 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Αὐδανίτες ἔδρα τοῦ δήμου κώμη πεδινή καὶ τερπνή. Καστρί ΝΑ. μικρὰ κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν σώζονται μεσαιωνικὰ ἐρείπια ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαιόκαστρον. Ἐνταῦθα τῷ 1826 ἐγένετο μάχη μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων. Ἅγιος Μάμας πρὸς Ν. μεγάλη καὶ ὄρεινὴ κώμη πατρὶς Βασιλείου τοῦ Ἁγιομαμίτου ἀξιόλογος διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων τῆς. Ἅγιος Ἰωάννης πρὸς Α. τοῦ Ἁγ. Μάμαντος ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως ἔδρα πολλάκις τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τῷ 1866. Ἐπισκοπὴ πρὸς Β. τῶν Αὐδανιτῶν ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ὑπῆρχεν ὁ πύργος τῶν Κερίμιδων κυριεθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τῷ 1822. Ἀλιάκες πρὸς Β. τῆς Ἐπισκοπῆς ἐπὶ καταφύτου καὶ ποτιστικοῦ πεδίου.

Ἄλλαι κώμαι τοῦ δήμου εἶναι Μοῦντρος, Κεραμωτά, Ἀβδελλᾶς, Γαρίπας, Ἀργουλιό, Μούσες, Πισκοπή, Κεφάλι, Δαφνέδες καὶ Δαμαβόλου.

ΔΗΜΟΣ ΓΑΡΑΖΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Αὐδανιτῶν ὄρεινός τὸ πλεῖστον, ποιμενικός καὶ ὑγιεινός, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 13 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Γαράζος πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ ξηρᾶς, ἀλλὰ καταφύτου ἐκ ποικίλων δένδρων πεδιάδος εὐάνδρος κώμη. Χελιανὰ ΒΑ. τοῦ Γαράζου πατρὶς τοῦ Κούβου ἀρματωλοῦ.

φονευθέντος μετὰ τὴν ἐν Ἀρκαδίῳ αἰχμαλωσίαν ἐν χωρίῳ Μέσῃ τῆς ἐπαρχίας Ῥεθύμνης. Κράνα τὸ νοτιώτερον μέρος τοῦ δήμου πατρίς τοῦ διασήμεου Παππᾶ-Κρανωίτη, ὅστις πηδῆσας ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ Ἀρκαδίου ἔδωκε τὴν εἰδησιν τῆς πολιορκίας εἰς Μυλοπόταμον ἐπανελθὼν δ' εὔρε κυριευμένην τὴν Μονήν. Παρὰ ταύτην πρὸς Β. κεῖται ἡ μονὴ Δισκοῦρι (Ἐγ. Γεώργιος) μὲ θαυματουργὸν εἰκόνα.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Νησί, Μουρτζανά, Ὀμάλα, Κάλυθος, Λειβάδα, Βενί, Κλεψίμια, Ἀπλανδιανά, Φαράτζη καὶ Ἀνεμόμυλος.

ΔΗΜΟΣ ΑΝΩΓΕΙΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι ὁ ὀρεινότερος τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου μὲ κλίμα ψυχρὸν, ἀλλ' ὑγιεινὸν κείμενος πρὸς Α. τοῦ δήμου Γαράζου. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 8 χωρίων τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἀνώγεια πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ γραφικοῦ τῆς Ἰδῆς ὄροπεδίου ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Κρήτης κομῶν ἔχουσα 2000 κατ. ἀσχολουμένους εἰς τὴν ποιμνικήν. Εἶναι δὲ πατρίς τῶν Καλλεργῶν, Σκουλάδων, Σμπόκων, Νιώτιδων, Σπιθούριδων, Χαιρέτιδων καὶ ἄλλων. Διακρίνει δὲ τοὺς Ἀνωγειανούς φιλοξενία, καὶ ἀνδρική φιλοτιμία. Παρὰ τῶν Ἀνωγείων πρὸς Ν. κεῖται ἡ Νίδα ἐφ' ἧς ἀνεκαλύφθη τὸ Ἰδαῖον ἄντρον. ΒΑ. τῶν Ἀνωγείων κεῖνται τὰ Σισάρχα, τὸ Καμαράκι καὶ Ἀστυράκι προστεθέντα διὰ τὴν μακρὰν ἀπόστασιν εἰς Μαλεβύζιον διοικητικῶς καὶ δικαστικῶς. Ἄξος ΒΑ. τῶν Ἀνωγείων μικρὰ κώμη, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἡ παλαιὰ Ὀαξός (Ἄξος), ἐν ἧ ἔβασίλευεν ὁ Ἐτέαρχος. Ζοῦ - τὸ λάκκο (Διὸς - λάκκος πιθανῶς) μικρὰ κώμη. Καμαριώτης πρὸς Α. τῆς Ἄξου ἐπίσημος διὰ τὴν ἐνταῦθα νίκην τοῦ Ὁμῆρ - πασσᾶ ὑπὸ τοῦ Πετροπουλάκι τοῦ 1868. Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι τὰ Μετόγια.

ΔΗΜΟΣ ΔΑΜΑΣΤΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος βουνώδης τὸ πλεῖστον κεῖται πρὸς Β. τοῦ δήμου Ἀνωγειῶν καὶ πρὸς Α. τοῦ δήμου Γαράζου συνορεύων πρὸς Α. μετὰ τὸ Μαλεβύζιον. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 13 χωρίων τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Δαμάστα πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ ἐκτεταμένης καὶ εὐφόρου πεδιάδος, ἀξιόλογος διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοικῶν της. Πρὸς Β. τῆς Δαμάστας κεῖται ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν ὄρεων Στρούμπουλα καὶ Ἁγ. Παύλου. Φόδελος πρὸς Β. τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος παραποτάμιος κώμη μετὰ λαμπροὺς κήπους, ἀφ' ὧν ἐξάγονται τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα ἐν Κρήτῃ πορτοκάλια. Παρὰ ταύτην ἐν τῷ ὄρμῳ Μανδράκι ἀπεβιδάζοντο τῷ 1866 πολεμεφόδια. Χῶνος πρὸς Ν. τῆς Δαμάστας ἐπίσημος διὰ τὴν ἐνταῦθα σφαγὴν χριστιανῶν τῷ 1822. ΝΔ. τοῦ Χῶνου κεῖται ἡ μονὴ Χαλέπα. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Βοσάκου παρὰ τὴν κώμην Σίσιες.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι. Ἀλόιδες, Θεodώρα, Μάραθος, Μακρυγιάννη, Ἀγριδία, Κωστεφάνου, Τσαχιανά, Βεργιτσανά, Ἀσυρότοι καὶ Ἄιμονας.

Τὸ Φόδελε καὶ ὁ Μάραθος προσετέθησαν εἰς Μαλεβύζι διοικητικῶς καὶ δικαστικῶς.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Μυλοποτάμου ἐκ τῶν μεγαλύτερων τῆς Κρήτης εἶναι ἐνιαχοῦ μὲν ὄρεινὴ καὶ βραχυῶδης, τὸ πλεῖστον δὲ πεδινὴ διαρρεομένη ὑπὸ πολλῶν ποταμίων καθιστώντων αὐτὴν τερπνὴν ἔχει δὲ περὶ τὰ 90 χωρία καὶ 15000 κατ. γενναίους, φιλοξένους, φιλοπάτριδας καὶ φιλοπόνους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι εἰς τὰ χθαμαλὰ μέρη γοσηρὸν ἕνεκα τῶν λιμναζόντων ὑδάτων, ὑγιερὸν δὲ εἰς τὰ

ὑψηλότερα· παράγει δὲ κεράτια, ἔλαιον, τυρόν, οἶνον, ἔσπεριδοειδή, ὀημητριακά, λάδανον, δίκταμον καὶ ἄλλα.
 Ἀκρωτήρια Μυλοποτ. σελ. 3 Ὅρη Μυλοποτ. σελ. 15
 Ποταμοὶ » » 10 Πεδιάδες » » 19

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Ρεθύμνης, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, αἱ πρωτεύουσαι τούτων, οἱ ποταμοί, τὰ ὄροπέδια κλπ. τῆς ἐπαρχίας; Ποῖον ἄντρον ἐν τῇ Ἰδη.

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία Μυλοποτάμου.

ΤΜΗΜΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὸ τμήμα Ἡρακλείου περιλαμβάνει τὴν ὁμώνυμον πόλιν, καὶ τὰς ἐπαρχίας Μαλεβύζιον, Τέμενος, Πεδιάδα, Μονοφάτсион καὶ Μέρος Ῥίζου, Καινούργιον καὶ Πυργιώτισσαν.

Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιβυκοῦ καὶ μέρους τῆς Βιάννου πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Μεραμβέλλου, Λασηθίου καὶ Βιάννου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μυλοποτάμου, τοῦ Ἀμαρίου καὶ τοῦ λιβυκοῦ πελάγους.

ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (πόλις).

Τὸ Ἡράκλειον κείμενον μεταξὺ τῶν ἀκρωτηριῶν Ῥωγδιᾶς (Δίου) πρὸς Δ. καὶ Χερσονήσου πρὸς Α. ἐν ἀλιμένῳ φυσικῶς παραλία ἀποτελεῖ μετὰ τῶν ἐκτὸς τῶν τειχῶν συνοικισμῶν Ἀκ-Τάμπιας, Μεσκινηῆς, Κατσαμπᾶ

καὶ Μετοχιῶν μίαν ἐπαρχίαν καὶ ἓνα δῆμον εἶναι δὲ πρωτεύουσα ὄλου τοῦ τμήματος, ἔδρα τοῦ διοικητοῦ ἐκκλησιαστικῆ δὲ πρωτεύουσα τῆς ὅλης νήσου ἑδρεύοντος ἐν αὐτῇ τοῦ Μητροπολίτου. Ἦτο δὲ καὶ πολιτικῆ τῆς νήσου πρωτεύουσα μέχρι τοῦ 1850.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 16 ἐντὸς τῶν τειχῶν συνοικίας. Μπαλτά-Τζαμί, Σερή-Τουρνᾶ, Ἀνκεμπαύτ, Κιζιλ-Τάμπια, Σουλτάν-Ἰβραχίμ, Γεννί-Τζαμί, Σοφοῦ-Μεχμέτ-πασσᾶ, Μαχμούτ-ἀγά, Ἀβδουραχμάν-πασσᾶ, Τερτερντάρ, Ρετζέπ-ἀγά, Ἀραστᾶ, Ἀγία-Αἰκατερίνη, Χουγκιάρ, Βεζύρ-Σέρ-Τοπού, Φιντικ-πασσᾶ καὶ Βαλιδὲ-Τζαμί. Ἐκτὸς δὲ τῶν τειχῶν εἶναι ἡ Μεσκηνιά, Ἄκ-Τάμπια, Κατσαμπᾶς καὶ Μετόχια.

Ἐχει δὲ οἰκοδομήματα τὸ διοικητήριον κτισθὲν πρὸ 2ῷ ἐτῶν ἐπὶ παλαιοῦ ἐνετικῷ καταστήματος περιλαμβάνον τὰ διοικητικά, δικαστικά καὶ ἀστυνομικά γραφεῖα τῆς πόλεως μέγαν στρατῶνα κτισθέντα πρὸ πενταετίας ἐπὶ γεννιτσαρικῶν στρατῶνων χωροῦντα δὲ τέσσαρα ὀλόκληρα στρατιωτικὰ τάγματα· μέγα ἐνετικὸν οἰκοδόμημα χρησιμεῖον ὡς πυριταποθήκη (Τσεπχανέ)· ἕτερον ἐνετικὸν οἰκοδόμημα χρησιμεῖον ὡς ἀποθήκη (Αμπάρ)· τὸ τελωνεῖον, τὸ ὑγιονομεῖον καὶ ἄλλα μικρὰ στρατιωτικὰ οἰκοδομήματα καθ' ὄλον τὸ φρούριον διεσπαρμένα. Πρὸς τούτοις τὸ δημαρχεῖον καὶ θέατρον ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ συλλόγου.

Ἰδιαίτερα οἰκοδομήματα ἐν Ἡρακλείῳ ὑπάρχουσι ἡ Δημογεροντία, ἡ Μητρόπολις, τὸ Παρθεναγωγεῖον, τὸ Γυμνάσιον καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων. Ναοὶ δὲ ὁ μητροπολιτικὸς, Ἅγιος Μηνᾶς, οὐτινος ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισε τῷ 1860 εἶναι δ' ἀκόμη ἀτελής, ἡ σιναϊτικὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ματθαίου καὶ ἐτοιμόρροπος βυζαντιακὸς ναὸς. Πρὸς τούτοις ναοὶ τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων.

Τουρκικὰ δὲ τεμένη ὑπάρχουσι 19, ἐξ ὧν τὰ 17 ἦσαν πρότερον χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Ἐκ τούτων τρία εἶναι ἐκτὸς τῆς πόλεως. Ἐχει ὁμοίως 17 τεκέδες. Ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ οἰκοδομαὶ τῶν τουρκικῶν Σχολείων.

Λειτουργοῦσι δ' ἐν Ἡρακλείῳ ἑλληνικά ἐκπαιδευτήρια τὰ ἐξῆς. Γυμνάσιον πλήρες ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἑλληνικὸν Σχολεῖον, Πρότυπον δημοτικὸν καὶ Παρθηναγωγεῖον μετὰ νηπιαγωγείου· τουρκικὰ δὲ δημοτικὸν σχολεῖον (σιμπιάν) ἀνώτερον (βουστιγέ) καὶ γυμνάσιον (ινταντιγέ)· προσέτι δὲ Παρθηναγωγεῖον καὶ ὄρφανοτροφεῖον· ὑπάρχει δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ σχολεῖον τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐλέου (καθολικόν). Ἐν Ἡρακλείῳ ἐδρεύει καὶ φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος πρὸ 15 ἐτῶν ἔχων μουσεῖον πλουσιώτατον κρητικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ μάλιστα τοῦ ἰδαίου ἄντρου καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην.

Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι εὐθεαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ λιθόστρωτοι, κοσμοῦνται δὲ καὶ ὑπὸ 8 ἀναβρυτηρίων ἐν ἰσαριθμοῖς πλατείαις, ἐν μιᾷ τῶν ὁποίων (παρὰ τὴν συνοικίαν Βαλιδὲ-Τζαμί) εἶναι ἰδρυμένον ἀγάλμα κομισθὲν ἐκ Γόρτυνος ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν καὶ ἀποκεφαλίσθην ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ πόλις κατὰ τὴν ἑκτασιν καὶ κατὰ τὸν πληθυσμὸν ἡ μεγίστη τῆς Κρήτης περικλείεται ὑπὸ ὀχυρωτάτων καὶ ἀπορρήτων ἐνετικῶν τειχῶν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης περιβαλλομένων ἐκ τῆς ξηρᾶς δι' ἀλλεπαλλήλων προμαχώνων. Ἐχει δὲ τὸ φρούριον τέσσαρας πύλας, δι' ὧν γίνεται ἡ πρὸς τὰ ἔξω συγκοινωνία, τὴν τοῦ λιμένος καὶ τρεῖς τῆς ξηρᾶς· τοῦ Λαζαρέτου πρὸς Α. τὴν Καινούργιαν πρὸς Ν. καὶ τῶν Χανίων πρὸς Δ. Ἄλλαι δὲ μικρότεραι εἶναι προωρισμέναι ὡς στρατιωτικαὶ ἀποκεκλεισμέναι τῆς κοινῆς χρήσεως.

Ἡ πόλις ἔχει μικρὸν τεγνητὸν λιμένα κατασκευασθέντα ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν καὶ ἐπισκευασθέντα ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ἀσφαλῆ εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους καὶ φάρον δεξιὰ ὡς πρὸς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸν λιμένα ἐπὶ τοῦ ἐνετικοῦ πύργου τοῦ Λέοντος. Εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος ἐν τῷ ναυπηγείῳ ἐθανατώθη τῷ 1770 ὁ Δασκαλογιάννης.

Ἱστορία. Ἡ πόλις τοῦ Ἡρακλείου κεῖται πιθανῶς

ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ παλαιοῦ Ματίου ἢ Ἡρακλείου ἐπινεῖον ἀμφοτέρων τῆς Κνωσοῦ. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἐθεμελίωσαν αὐτὴν ὀνομάσθη Ραμπ-ἔλ-Κάντακ, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑνετῶν Κανδία, ὑπὸ δὲ τῶν Κρητῶν Χάνδαξ ἢ μεγάλο Κάστρο ἢ Κάστρο. Τὸ ὄνομα δὲ Ἡράκλειον ἀπεδόθη εἰς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1832. Ἐπὶ τῶν Ἀράβων, Ἑνετῶν καὶ Τούρκων ἦτο ἀκμαία. Καὶ ἐθεμελιώθη μὲν ὑπὸ τῶν Ἀράβων περὶ τὸ 824 μ. Χ. ἀνεκτίθη δὲ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τῷ 961, ἐκυριεύθη δὲ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν τῷ 1206, ἠλώθη δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1669 μετὰ 24 ἐτῶν πολιορκίαν. Πολλάκις ἡ πόλις ὑπέστη καταστροφὰς ἐκ σεισμοῦ, τῶν ὁποίων σφοδρότεροι καὶ καταστρεπτικώτεροι ἐγένοντο τῷ 1810 καὶ 1856, ὅτε κατηρειπώθη σχεδὸν ἡ πόλις καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπέθανον ὑπὸ τῆς ἐρείπια. Ἐπαθε δὲ καὶ ἐκ δύο σφαγῶν τοῦ 1821 καὶ τοῦ 1828.

Κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν ἐπειδὴ ἡ παιδεία ἤκμαζεν ἐν Ἡρακλείῳ ἀνεδείχθησαν ἐνταῦθα πολλοὶ σπουδαῖοι ἄνδρες, οἷον ὁ Μάξιμος Μαργούνιος, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Κύριλος Λούκαρις καὶ ἄλλοι.

Ἐκτὸς τῆς πόλεως εἶναι ὁ Κατσαμπᾶς μὲ ἀξιόλογον ὕδωρ ἢ Μεσκηγιὰ μὲ γὰν τοῦ Ἀγ. Νικολάου ἢ Ἀκ-Τάμπια καὶ τὰ Μετόγια τῆς Καινούργιας Πόρτας.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἡρακλείου συμποσοῦνται εἰς 25000, ἀσχολοῦνται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον.

ΜΑΛΕΒΥΖΙΟΝ

Ἡ ἐπαρχία Μαλεβυζίου ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικῆς πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Καινούργιου καὶ Μονοφατσίου πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Τεμένους καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μυλοποτάμου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς δήμους τοῦ Κρουσσῶνος, τῆς Τυλίσσου καὶ τοῦ Ἀγίου Μύρωνος.

ΔΗΜΟΣ ΚΡΟΥΣΣΩΝΟΣ

Ὁ δῆμος οὗτος ψυχρὸς τὸν χειμῶνα, ὀρσερὸς δὲ τὸ

θέρος, υγιεινός και ποιμενικός κείται εις τὰ ΝΔ. τῆς ἐπαρχίας ἐνούμενος μετὰ τοῦ Μυλοποτάμου καὶ τοῦ Καινούργιου. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 8 χωριῶν, ὧν ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Κρουσῶνας πρωτ. τοῦ δήμου μεγάλη, ὄρεινὴ καὶ εὐάνδρος κώμη ἀξιόλογος καὶ διὰ τὴν ἐνταῦθα καταστροφὴν 400 Τούρκων ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῷ 1822. Κιθαρίδα πρὸς Ν. κώμη καταστραφεῖσα τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ. Σάργος πρὸς Ν. τῆς Κιθαρίδας ἐπίσημος διὰ τὸ παρ' αὐτὸν σταλακτιτοφόρον σπήλαιον, ἐν ᾧ τῷ 1866 ἐθανατώθησαν 500 γυναικόπαιδα χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πρὸς Ν. τοῦ Σάργου κείται ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπιλεγομένη τοῦ Γοργολαΐνη ἐπὶ τῶν προπόδων τῆς Ἰδῆς. Ἐν τῷ αὐτῷ δήμῳ κείται καὶ ἑτέρα μονὴ ἡ Ἱερουσαλήμ.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι Λουτράκι, Κορφές, Πριניᾶς, Ἀπάνω Ἀσίτες καὶ Κάτω Ἀσίτες.

ΔΗΜΟΣ ΤΥΛΙΣΣΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος βραχυῶδης καὶ ποιμενικός ψυχρὸς δὲ καὶ υγιεινός κείται πρὸς Β. τοῦ Κρουσῶνος συνορεύει δὲ μετὸν Μυλοπόταμον πρὸς Δ. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 9 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Τύλισσος πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Τυλίσσου ὄρεινὴ καὶ εὐάνδρος κώμη πατρὶς τοῦ Ζερβουδάκι. Ἐνταῦθα τῷ 1866 ὁ Ρεσίτ-πασσᾶς ἠττήθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Καβροχώρι πρὸς Β. τῆς Τυλίσσου νοσηρὰ κώμη εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ. Ἐνταῦθα τῷ 1823 ἐφρονεύθη μαχόμενος ὁ Χουρδός. Γάζη πρὸς Β. τοῦ Καβροχωρίου παραποτάμιος κώμη, ἐνθα ὁ Κουρμούλης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους τῷ 1823, ἐφρονεύθη δὲ ὁ διάκονος Εὐμένιος τῷ 1866, καὶ ὁ Ἡρακλῆς Κοκκινίδης τῷ 1868 μετὰ προηγουμένην νίκην τῶν Τούρκων. Πρὸς Β. τοῦ Γαζιοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀρμυροῦ (σελ. 11) τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ἀπολλωνία, ἐξ ἧς ἦτο Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης γνωστὴ καὶ ἐπὶ τοῦ βυζαν-

τιακού Ἑλληνισμοῦ. Ῥωγδιὰ μικρὰ τερπνή καὶ ῥωμαν-
τική κώμη με ψυχρὰ καὶ διαυγῆ ὕδατα παρὰ τὸ ὁμώνυ-
μον ἀκρωτήριον. Πρὸς Ν. ταύτης τοποθετεῖται τὸ
ἀρχαῖον Κύταιον, ἐκεῖ ἔνθα σφύζονται ἐνετικά ἐρείπια
(Παλαιόκαστρον). ΒΑ. τούτων κεῖται ἡ μονὴ Σαβ-
βαθιανὰ. Πρὸς Ν. τῆς Τυλίσσου κεῖται ἡ Μονὴ καὶ τὸ
Καμᾶρι. Πρὸς Ν. δὲ τῆς Ῥωγδιᾶς ἡ Ἀγλάδα.

Ἄλλαι δὲ κῶμαι εἶναι Γωνιές καὶ Κεραμούτσι πα-
τρὶς τοῦ Ἡρακλέους Κοκκινίδου

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΥΡΩΝΟΣ

Πρὸς Ν. τοῦ δήμου Τυλίσσου καὶ πρὸς Α. τοῦ δή-
μου Κρουσῶνος ἐκτείνεται ὁ δῆμος Ἁγίου Μύρωνος συγ-
κροτούμενος ἐξ 11 χωρίων πεδινῶν, εὐφόρων καὶ ὑγιει-
νῶν τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἅγιος Μύρων πρωτ. τοῦ δήμου καὶ τῶν ἐπαρχιῶν
Μαλεβυζίου καὶ Τεμένους ἔδρα ἐπαρχείου, με 1000 κατ.
Κεῖται ἐπὶ ὕψηλῆς καὶ γραφικῆς θέσεως ἐπὶ λόφου εἰς
τοὺς πρόποδας τῆς Ἰδῆς ὠνομάσθη δ' ἐκ τοῦ Ἁγίου
Μύρωνος ἐπισκόπου μαρτυρήσαντος τῷ 1793 ἐν Ἡρα-
κλείῳ. Παρὰ ταύτην τοποθετεῖται ἡ παλαιὰ Ῥαυκος, ἐξ
ἧς κατήγετο ὁ Ἅγιος Μύρων τῷ 1856 κατεστράφη ὑπὸ
τοῦ σεισμοῦ, τῷ δὲ 1867 ἠττήθη ὁ Ρεσίτ-πασσᾶς ἐνταῦ-
θα, ἐκ τραύματος δ' ὅπερ ἔλαβεν ἀπέθανε. Σφύζονται παρὰ
τὸν Ἅγιον Μύρωνα καὶ ἐρείπια ἐνετικά. Πενταμῶδι πρὸς
Β. ἔνθα ὁ Νιώτης τῷ 1826 ἠνάγκασε 50 Τούρκους νὰ
παραδοθῶσι. Σταυράκια ΒΑ. ἐπὶ ὕψηλοῦ καὶ γραφικοῦ
λόφου Βούτες πρὸς Β. τῶν Σταυρακίων κώμη κατα-
στραφεῖσα τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Ἄλλαι κῶμαι
εἶναι Πετροκέφαλο, Καλέσα (Ἐπάνω καὶ Κάτω) Γιοφυ-
ράκια, Πυργοῦ, Σίβα, Κεράσα, Βλαχιανὰ, καὶ Αὐγενική.

*Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια,
ποταμοί, διοικήσεις.*

Τὸ Μαλεβύζιον εἶναι μικρὰ κατὰ τὴν ἕκτασιν ἐπαρχία,
πεδινή ἐν τῷ δήμῳ Ἁγίου Μύρωνος, ὀρεινὴ δὲ καὶ βραχῶ-

δης ἐν τοῖς λοιποῖς δύο, ἀλλ' εὐφορος καὶ τερπνή· ἔχει δὲ 28 χωρία καὶ περὶ τὰς 10000 κατ. ἀνδρείους, ζωηρούς, φιλοπολέμους καὶ φιλοπόνους ἀσχολουμένους εἰς τὴν καλλιέργιαν τῶν ἀμπελώνων, τῆς ἐλαίας καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ δὲ κλίμα αὐτῆς εἶναι ὑγιεινὸν καὶ ἥπιον, ψυχρὸν δὲ εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη καὶ κατάλληλον διὰ τοὺς ἀναρρωνύοντας· παράγει δὲ ἔλαιον, οἶνον, ξυλοκέρατα, σταφίδας, δημητριακοὺς καρπούς, τυρόν, παντοίας ὀπώρας κλπ. ἅπαντα ἐξαιρέτου ποιότητος.

Ἀκρωτήρια Μαλεβ. σελ. 3 Ποταμοὶ Μαλεβ. σελ. 11

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Ἡρακλείου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, αἱ πρωτεύουσαι τούτων, οἱ ποταμοὶ κλπ. ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ; Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις τοποθετοῦνται ἐν αὐτῇ;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία.

ΤΕΜΕΝΟΣ

Ἡ ἐπαρχία Τεμένους ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς πόλεως Ἡρακλείου καὶ τοῦ κρητικῆς πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Μονοφατσίου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Πεδιάδος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μαλεβυζίου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο δήμους, τῶν Δαφνῶν καὶ τῶν Ἀρχανῶν.

ΔΗΜΟΣ ΔΑΦΝΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος πεδινὸς καὶ εὐφορος, ὀλίγον δὲ νοσώδης εἶναι τὸ νότιον τῆς ἐπαρχίας συνορεύων μὲ τὸ Μονοφάτσι πρὸς Ν. καὶ μὲ τὸ Μαλεβύζιον πρὸς Β. Συγκρο-

τείται δὲ ἐκ 17 χωρίων, τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Δαφνές πρωτ. τοῦ δήμου μεταξὺ Μαλεβυζίου καὶ Τεμένους ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας παρεχούσης λαμπρὰν θέαν πρὸς τὴν Πεδιάδα καὶ τὸ Μαλεβύζιον· Κανί-Καστέλλι (αἱματηρὸν φρούριον) μεγάλη κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ ἀποτόμου λόφου, Ρόκας καλουμένου, ἴδρυσεν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς φρούριον, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα τῆς κώμης. Παρὰ ταύτην τοποθετοῦνται αἱ ἀρχαῖαι Θεναί. Βενεράτον πρὸς Δ. τῶν Δαφνῶν παραποτάμιος κώμη κατάφυτος ἐκ παντοειδῶν δένδρων. Κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν οἱ εὐγενεῖς Ἐνετοὶ εἶχον ἐνταῦθα θερινὰς ἐπαύσεις ἐλέγετο δὲ ἀρχοντοχώρι καὶ παρὰ κρομμυδόφυλλο Βενετία. Τῷ 1822 δὲ ἐφόνευσαν ἐνταῦθα οἱ Τούρκοι 28 χριστιανούς. ΝΑ. τοῦ Βενεράτου ἐν τῷ μέσῳ περικαλλῶν λόφων καὶ καταφύτων κεῖται ἡ γυναικεία μονὴ Μπαλιανή.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι. Καλοῦ, Σινᾶπι, Ξερολιά, Καρκαδιώτισσα, Γένα, Κόλαινα, Δρακουλιάρης, Ρουκάνι, Γαλένι καὶ Φοινικιά μετὰ ἐξ μετοχίων.

ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΝῶΝ

Ὁ δῆμος Ἀρχανῶν κεῖται πρὸς Β. τοῦ δήμου Δαφνῶν. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 15 χωρίων εὐφώρων καὶ ὑγιεινῶν, τῶν ὁποίων ἐπιστημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἐπάνω Ἀρχάνες πρωτ. τοῦ δήμου ὑπεράνω πεδίου σταφιδοαμπέλων παρὰ τὸ ὄρος Γιούκτα ἐπὶ τερπνῆς θέσεως λαμπρὰ κωμόπολις μὲ εὐρείας καὶ κανονικὰς ὁδοὺς, ὠραίας οἰκοδομὰς, τζαμιά, σχολεῖα, ἐξαιρέτους κήπους καὶ πλῆθος κληματίδων· ἔξοχος δ' εἶναι ἡ αὐτόθι ἐπαυλις τοῦ Μουσταφᾶ πασσᾶ μὲ ἀναβρυτήρια δεξαμενὰς, σκιάδας καὶ περικαλλῆ οἶκον. Ἐδρεύει δ' ἐνταῦθα εἰρηνοδικεῖον. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 2000 περίπου κατοίκων ἀσχολουμένων εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν οἰνοποιίαν. Ἐντεῦθεν διοχετεύεται εἰς Ἡράκλειον τὸ ὕδωρ τῆς πόλεως διὰ παλαιοῦ ὕδραγωγείου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Μοροζίνη καὶ ἐσχάτως ἐπιδιορθουμένου. Τῷ 1889 ἐγένετο

ἐνταῦθα συμπλοκὴ μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν. Κάτω Ἀρχάνες πρὸς Β. πυρποληθεῖσαι τῷ 1889. Μακρὸς τεῖχος πρὸς Β. τῶν Ἀρχανῶν μικρὰ κώμη κειμένη ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἡ ἀρχαία μητρόπολις τῆς Κρήτης Κνωσός, ἧς πλεῖστα εἰρείπια ἀνασκάπτονται.

Αἱ λοιπαὶ τοῦ δήμου κῶμαι, αἵτινες πᾶσαι σχεδὸν ἐπυρπολήθησαν καὶ ἐλεηλατήθησαν τῷ 1889 εἶναι. Βαθύπετρο, Ἅγιος Βλάσης, Χωριδοῦκι, Ἅγιος Σύλλας, Γενάρενας, Βασιλείες, Στεργιανῶ, Σύλαμος, Μαραθίτης, Φαρτέτζα, Προῦσα, Ἑλληνικά κλπ.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ποταμοί, ὄρη, διοικήσεις.

Τὸ Τέμενος εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν, τὸ δ' ἔδαφος αὐτῆς εἶναι πεδινὸν καὶ κατὰφυτον, ἔχει δὲ 32 χωρία καὶ 6000 κατ. φιλοπόνους καὶ εὐπροσηγόρους τὸν χαρακτῆρα ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἐνιαχοῦ μὲν ὀροσερὸν, ἥπιον καὶ γλυκύ, ἐνιαχοῦ δὲ νοσηρὸν. Παράγει δὲ ἔλαιον, οἶνον, σταφίδας, μέταξαν, δημητριακοὺς καρπούς, σύκα, κεράτια καὶ παντοίας ὀπώρας.

Ποταμοὶ Τεμένους σελ. 11 Ὄρη Τεμένους σελ. 16

Διοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐπάρχου ἐδρεύοντος ἐν Ἁγίῳ Μύρωνι, διότι Μαλεβύζιον καὶ Τέμενος ἀποτελοῦσι μίαν ἐπαρχιακὴν περιφέρειαν καὶ ἐξαρτωμένου ἀπὸ τῆς Διοικήσεως Ἡρακλείου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δήμοι, αἱ ἐπισημότεραι κῶμαι, τὰ ὄρη, οἱ ποταμοί, κλπ. τῆς ἐπαρχίας; Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις τοποθετοῦνται ἐν αὐτῇ.

Ἀσκήσεις

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία μετὰ τοῦ Ἡρακλείου καὶ ὁ λιμὴν τούτου.

ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Πεδιάς ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Μονοφρατσίου καὶ Λασηθίου πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μεραμβέλλου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Τεμένους.

Διαιρεῖται δὲ εἰς πέντε δήμους. Τῆς Ἐπισκοπῆς, τῶν Ἁγίων Παρασκευῶν, τοῦ Μοχοῦ, τοῦ Καστελλίου καὶ τῆς Παναγίας.

ΔΗΜΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

Ὁ δήμος οὗτος πεδινὸς καὶ λίαν εὐφορὸς κεῖται εἰς τὰ ΒΔ. τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς τὸ Τέμενος. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 22 χωρίων, τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἐπισκοπὴ ἔδρα τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ καταφύτου πεδίου πυρποληθεῖσα κατὰ τὸ 1889 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐνταῦθα ἐφονεύθη τῷ 1822 ὁ Χασάν πασσᾶς πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου του. Οἱ κάτοικοι ταύτης ἐκ φόβου ἐξισλαμισθέντες κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπανῆλθον τῷ 1856 εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Βάθεια πρὸς Β. εἰς δύο διηρημένη (ἐπάνω καὶ κάτω), παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται ἡ μικρὰ μονὴ Ἀνώπολις. Πρὸς Β. τῆς Βάθειας κεῖται ἡ Ἐλιά μεγάλη κώμη καὶ βορειότερον ὁ Καρτερός μικρὰ κώμη παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, ἔνθα ἠττήθη τῷ 823 ὁ ναύαρχος Καρτερός ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ παλαιὰ Ἀμνισός, ἐπίνειον τῆς Κνωσοῦ, με σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας. Πρὸς Β. τῆς Ἐπισκοπῆς κεῖνται τὰ χωρία Γαλύφα καὶ Χαρασὸ ΒΑ. δὲ τούτων τὸ Καλόχωριό χρησιμεῖον ὡς ἔδρα εἰρηνοδικείου. Σγουροκεφάλι πρὸς Ν. τῆς ἐπισκοπῆς εἰς τὰς ὑπωρείας ὁμώνυμου ὄρους πυρποληθὲν τῷ 1889. Πρὸς Ν. κεῖται ἡ μονὴ Ἀγκάραθος ἔδρα τῆς ἐπισκόπου Χερρονήσου. Ἐν ταύτῃ ἐχρημάτισε μοναχὸς ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, καὶ ἡγούμενος ὁ Γεώργιος Παλαιόκαπας.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Σκοτεινὸ, Ἁγ. Γεώργιος, Κόζαρη, Γούρνες, Καινούριο - χωριό, Γάλιπε,

Σκαλάνι, Γούβες, Αϊτάνια, παρά τὸ ὅποιον πιθανῶς ἔκειτο τὸ Διατόνιον, Σταμνή καὶ Σκόπελα.

ΔΗΜΟΣ ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορὸς ἀλλὰ νοσώδης κεῖται πρὸς Ν. τοῦ δήμου Ἐπισκοπῆς, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 20 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἅγιοι Παρασκευαὶ πρωτ. τοῦ δήμου πυρποληθεῖσα τῷ 1889. Πεζὰ πρὸς Β. Ἅγ. Βασίλειος καὶ Χουδέτσι πρὸς Ν. χωρία πυρποληθέντα τῷ 1889. Τὸ Χουδέτσι ἔχει πλῆθος υδάτων πηγαζόντων ἐκ παρακειμένου ὄρους. ΝΑ. τοῦ Χουδετσίου κεῖται τὸ χωρίον Ἀστρίτσι, παρά τὸ ὅποιον τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Λύκαστος.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι. Κελιά, Κολομούδης, Μελέσες, Φιλίσια, Σκοίλοι, Βόνη, Γαλατᾶς, Βαρβάρσι, Ἀστρακοὶ (ἄπάνω καὶ κάτω), Κουνάβοι, Κώμες, Ζαγουριάνοι, Καταλαγάρι καὶ Πατσίδες. Αἱ πλεῖσταί τῶν κωμῶν τούτων ἐπυρπολήθησαν τῷ 1889. Εἰς τὸν δῆμον δὲ τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ σιναιτικὴ μονὴ Σπηλιώτισσα, με λαμπρὰς βυζαντιακὰς τοιχογραφίας παρά τὸν Ἅγ. Βασίλειον.

ΔΗΜΟΣ ΜΟΧΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος τραχύς, ἄγονος καὶ ξηρὸς ὑδρευόμενος ἐκ φρεάτων κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Ἐπισκοπῆς, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 11 μεγάλων χωριῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 7 περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Λαγκάδα. Τούτων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μοχὸς παραποτάμιος ὄρεινὴ καὶ εὐάνδρος κώμη μετὰ 1300 κατ. Οὐ μακρὰν ταύτης ῥεεὶ ὁ Ἀποσελέμης ἔνθα τῷ 1827 παρεσύρθησαν καὶ ἐπνίγησαν 150 Χριστιανοὶ μετὰ προηγουμένην ἡτταν. Αὐδοῦ πρὸς Ν. τοῦ Μοχοῦ παραποτάμιος κώμη μετέλλην. σχολεῖον Κρᾶσι ΝΑ. τοῦ Αὐδοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὄρεων Λασηθίου παρά τὸ ὄ-

ποῦν διὰ τῆς θέσεως Κερᾶς ἀνέρχεται τις εἰς Λασηθιον. Μάλια ΒΑ. τοῦ Μοχοῦ παράλιος καὶ νοσιῶδης κώμη ἐπὶ πεδιάδος γονιμοτάτης ἀρδευομένης διὰ φρεάτων. Ἐνταῦθα συνεκροτήθησαν μάχαι τῷ 1822 καὶ 1826. Εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τῶν Μαλιῶν τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ἀρσινόη. ΒΔ. τοῦ Μοχοῦ κεῖνται τὰ χωρία Κουτουλουφάρι, Πισκοπιανὸ καὶ Χερσόνησος, ὧν τὸ τελευταῖον κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως ἐφ' ἧς ἔκειτο ἡ παλαιὰ Χερσόνησος, ἧς ἀνεσκάφη θέατρον, σφίζονται δ' ἐρείπια. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Καροῦιώτισσα.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι. Σφεντύλι, Ποταμιές, Γωνιές, καὶ Κερά.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ὄρεινός, ποιμενικός, δασώδης καὶ κατάρουτος κεῖται ΝΔ. τοῦ δήμου Μοχοῦ, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 23 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Καστέλλι πρωτ. τοῦ δήμου καὶ ὅλης τῆς ἐπαρχίας με ἐπαρχεῖον, εἰρηνοδικεῖον, τζαμίον καὶ ὠραιάς οἰκίας ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως ἐπὶ καταφύτου πεδιάδος ἀρδευομένης διὰ τοῦ ποταμοῦ Αὐδιώτου. Ξειδᾶς πρὸς Α. τοῦ Καστελλίου κώμη, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ Λύκτος, ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων τῆς Κρήτης πόλεων. Πρὸς Ν. τοῦ Ξειδᾶ κεῖνται αἱ κῶμαι Πηγαϊδούρι, Βαρβάραι καὶ Ἄγ. Παρασκευή, παρὰ τὴν ὁποίαν πρὸς Α. κεῖται ἡ Κασταμονίτσα ἐπίσημος διὰ τὴν ἐνταῦθα φονικὴν τοῦ 1868 πρὸς τὸν Ὁμέρ Πασσᾶν μάχην. ΝΔ. τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς κεῖται τὸ Θραφανὸ ἐπὶ εὐρείας πεδιάδος ἔχον 900 κατ., ὧν ἡ κυριωτέρα ἀσχολία εἶναι ἡ ἀγγειοπλαστική, τὴν ὁποίαν ἀσχοῦσι περιερχόμενοι τὴν Κρήτην.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Καρδουλιανῶ, Σκλαβεροχώρι, Γαλιανιανῶ, Λιλιανῶ, Σαμπᾶς, Ζωφόροι, Λαγοῦ, Μουχτάρι, Σμάρι, Ἄσχοι, Ἀμαριανῶ, Καρουζανῶ, Μπιτζαριανῶ, Σπυριδιανῶ, Μουχτάραι καὶ Ἀποστόλοι.

ΔΗΜΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος βουνώδης, ποιμενικός καὶ ὑγιεινός, εἶναι τὸ νοτιώτερον πρὸς τὸ Μονοφάτσιον καὶ Βιάννον μέρος τῆς ἐπαρχίας κείμενος πρὸς Ν. τοῦ δήμου Καστέλλου συγκροτεῖται δὲ ἐν 16 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Παναγιὰ πρωτ. τοῦ δήμου παραποτάμιος γεωργική καὶ εὐάνδρος κώμη μὲ 600 κατ. Ἐμπορος εἰς τὰς ὑπωρείας ὁμωνύμου ἔρους παρεκτάσεως τῆς Δίκτης. Τὸ σύνολον δὲ τῶν χωρίων Ἐμπορος, Θωμαδιανῶ, Μάρθα, Ξενιάκος, Μηλιαράδω, Κατωφύγι καὶ Φρατὶ ὀνομάζεται Ἐμπορος, εἰς τὴν εὐφορον τῆς ὁποίας πεδιάδα κείνται τὰ χωρία ταῦτα. Αὐτὴ ΒΔ. τῆς Ἐμπάρου τερπνὴ παραποτάμιος κώμη. Ρουσσοχώρι πρὸς Β. ἐπὶ θέσεως ὑγιεινῆς καὶ γόνιμου.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Κασσάνοι, Νιπηδῆ-
τός, Μαθιά, Ἀρμάχα, Γεράκι καὶ Καραβάδω.

*Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια
ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.*

Ἡ Πεδιάς εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινή, κατάρρυτος καὶ κατάφυτος εἰς τοὺς περισσοτέρους δήμους καὶ λίαν γόνιμος. Ἐχει δὲ περὶ τὰ 93 χωρία καὶ 24000 κατ. γενναίους καὶ φιλοπόνους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἐν γένει ὑγιεινὸν πλὴν τοῦ δήμου Ἀγίων Παρασκευῶν, οὗτινος εἶναι ὀλίγον νοσηρὸν παράγει δὲ ἔλαιον, δημητριακά, οἶνον, μέλι, βάμβακα, σήσαμον, λίνον κλπ.

Ἀκρωτήρια Πεδιάδος σελ. 3 Ὄρη Πεδιάδος σελ. 16
Ποταμοὶ » » 11 Πεδιάδες » » 19

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτωμέ-
νου ἐκ τῆς διοικήσεως Ἡρακλείου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ
ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Χερσονήσου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, αἱ πρωτεύουσαι, οἱ ποταμοὶ κλπ. τῆς ἐπαρχίας;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆθῃ ἡ ἐπαρχία.

ΜΟΝΟΦΑΤΣΙΟΝ ΚΑΙ ΜΕΡΟΣ ΡΙΖΟΥ

Ἡ ἐπαρχία Μονοφατσίου καὶ μέρος Ῥίζου συγκροτεῖται ἐκ τῆς κυρίως ἐπαρχίας Μονοφατσίου καὶ ἑνὸς μέρους ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ῥίζου, ἧτις ἀπὸ τοῦ 1868 διηρέθη εἰς δύο μέρη διοικητικῶς καὶ τὸ μὲν ἐν ἀπετέλεσε μετὰ τοῦ Μονοφατσίου μίαν ἐπαρχίαν, τὸ δ' ἕτερον τὴν Βιάννον.

Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Μαλεβυζίου, Τεμένους καὶ Πεδιάδος πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθυκοῦ πελάγους πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Βιάννου καὶ Πεδιάδος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Καινούργιου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς πέντε δῆμους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς, ὁ τοῦ Χάρακος, ὁ τῆς Μεγάλης Βρύσης καὶ ὁ τοῦ Τεφελίου ἀνήκουσιν εἰς τὸ Μονοφάτсион, οἱ δὲ λοιποὶ δύο, ὁ τοῦ Σκινᾶ καὶ ὁ τοῦ Ἀρχαλοχωρίου ἀνήκουσιν εἰς τὸ Ῥίζον.

ΔΗΜΟΣ ΧΑΡΑΚΟΣ

Ὁ δῆμος οὗτος κείμενος πρὸς Ν. τῆς ἐπαρχίας μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μαρτέλλου καὶ Ἀλικαπάριθα πρὸς τὸ ἐκ τοῦ Ῥίζου μέρος τῆς ἐπαρχίας εἶναι κατάρρυτος, εὐφορος καὶ ποιμενικός καὶ ὁ μέγιστος τῆς ἐπαρχίας συγκροτεῖται δὲ ἐκ 30 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Χάρακας πρωτ. τοῦ δήμου ὀνομασθεὶς ἐκ παρακειμένου ὑψηλοῦ βράχου (χάρακας), ἐπὶ τοῦ ὁποίου σῶζονται ἐνετικά ἐρείπια ἐνταῦθα αἰχμαλωτισθεὶς τῷ 1830 ὁ Μαλικούτης ἐφρονεῖθη ἐν Ἡρακλείῳ. Πύργος πρὸς Α.

τοῦ Χάρακος πρωτ. τῆς ἐπαρχίας ἔδρα ἐπαρχείου καὶ εἰρηνοδικείου. Ῥοτάσι πρὸς Α. τοῦ Πύργου ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ παλαιοῦ Ῥυτίου. Διονῦσι πρὸς Δ. τοῦ Πύργου μικρὰ τουρκικὴ κώμη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι χριστιανοὶ πρότερον ὄντες ἐξώμοσαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Δασκαλογιανῆ. Καπετανιανὰ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κόφιναι, παρὰ τὰ ὁποῖα μονάζουσι συνήθως ἀσκηταί.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι Μουρνιά, Ἐτιά, Πρινιάς, Πλατανιάς, Ἅγιος Νικόλαος, Μεσοχωριό, Ἄγγελτριάς, Ἀμυγδαλός, Κουμάσα, Φουρνοφάραγκο, Βαγιωνιά, Στέρνες, Ἁγιά Φωτιά κλπ.

ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΥΣΙΣ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορὸς καὶ ὑγιεινὸς κεῖται πρὸς Β. τοῦ δήμου Χάρακος. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 21 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Μεγάλῃ Βρύσι ὀνομασθεῖσα ἐκ μεγάλης πηγῆς κειμένης ἐπὶ τῶν προπόδων τῆς Ἰδῆς λίαν ὑγιεινὴ καὶ τερπνὴ κώμη. Ἁγία Βαρβάρα πρὸς Β. τῆς Μεγάλῃς Βρύσις ἀποτελουμένη ἐκ 10 χωριδίων ἐπὶ λίαν ὑψηλῆς θέσεως, ὑγιεινὴ κατάρρυτος καὶ πλήρης κήπων κώμη, παράγουσα κεράσια καὶ βύσινα. Οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι ὀθωμανοὶ ἐξομόσαντες τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τοῦ 1770. Ὁ παρ' αὐτὴν ναύσχος τοῦ Ἁγίου Ἡλίου ὑπολαμβάνεται ὡς τὸ μέσον τῆς Κρήτης. Ἅγιος Θωμᾶς πρὸς Α. τῆς Ἀγ. Βαρβάρας ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ἰδῆς διαρρευομένη ὑπὸ πλείστων ὑδάτων κατάρρυτος καὶ ὑγιεινοτάτη εἶναι δὲ πατρίς τοῦ Λογίου καὶ Μαρογεώργι. Ἡ κώμη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαίας πόλεως, τῆς Ἀρκαδίας ἢ τῆς Παννόνης ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων δὲ μεγαλοπρεπῶν βράχων εὐρέθῃ ἐπιγραφῇ ἐπὶ τούτων εἶναι καὶ ἐκκλησία, ἧς τοῖχοι εἶναι αὐτοὶ οἱ βράχοι καὶ πολλοὶ δὲ τάφοι εἶναι λελαξευμένοι ἐν αὐτοῖς.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι Δούλη, Ἀξέντι,

Πρεβελιανά, Ἀρδόχθια, Μωριᾶς, Λαύρες, Βαλί, Γράν-
τος, Γκαγκάλες καὶ ἄλλαι.

ΔΗΜΟΣ ΤΕΦΕΛΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορός, ποιμενικός καὶ εὐκραῆς
κεῖται ΝΑ. τοῦ δήμου Μεγάλης Βρύσις καὶ ΒΔ. τοῦ
δήμου Χάρακος, συγχροτεῖται δὲ ἐκ 19 χωρίων ὑπὸ
Τούρκων ἐξωμοτῶν κατακρημένων, τῶν ὁποίων ἐπισημό-
τερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Τεφέλι πρωτ. τοῦ δήμου εἰς τοὺς πρόποδας ὁμωνύ-
μου ὄρους ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως μὲ εὐπροσώπους οἰκίας,
τζαμίον καὶ ἡρειπωμένας ἐκκλησίας. Πρὸς Β. τοῦ Τε-
φελίου κείνται αἱ μικραὶ κῶμαι Βοριᾶς, Μελισσοχώρι,
Μαδές, Δαμάνια, Κεφάλια, Ἀρκάδι μεταξύ τῶν ὁποίων
τοποθετοῦσιν τινες τὴν ἀρχαίαν Ἀρκαδίαν, τῆς ὁποίας τὸ
ὄνομα ἐσώθη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν τίτλον «ὁ Ἀρκαδίας».
Παρὰ τὸ Ἀρκάδι κεῖται ἡ μονὴ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ
ἐπιλεγομένου Ἐπανωσήφῃ. Ἀποσελέμι πρὸς Α. τοῦ
Τεφελίου παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν μὲ τριῶν ἐκκλησιῶν
ἐρείπια. Ἀπυράθι πρὸς Α. τοῦ Ἀποσελεμίου ἐπὶ τῶν
ἐρείπιων τῆς παλαιᾶς Πυράνθου Τσιφουτ-Καστέλλι με-
σόγειος καὶ τερπνὴ κώμη. Ἐπὶ τοῦ λόφου δὲ, ἐφ' οὗ
κεῖται σώζεται φρούριον μεσαιωνικὸν μὲ πολλοὺς θό-
λους καὶ δεξαμενάς, ὧν μία ἔχει δώδεκα ὀργυιῶν μῆκος
καὶ μιᾶς πλάτους.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Λιγόρτινος, Πλα-
κιώτισσα, Κεφαλᾶδω, Καμάρε, Ἀρμανώγεια, Κακό-
χωριό, Χαράκι, Πετροκεφάλια καὶ Ἀμουριέλες.

ΔΗΜΟΣ ΣΚΙΝΙΑ

Ὁ δῆμος οὗτος πεδινός καὶ εὐφορός ἀλλὰ νοσώδης
κεῖται ΒΑ. τοῦ δήμου Τεφελίου καὶ πρὸς Α. τοῦ δήμου
Χάρακος· συγχροτεῖται δὲ ἐκ 18 χωρίων, τῶν ὁποίων
ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Σκινιάς πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ πεδιάδος διαρρευομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σκινιά καὶ καταφύτου. Πλησίον τοῦ Σκινιά εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀναποδάρη τοποθετοῦσι τὴν ἀρχαίαν Πριανσόν, τῆς ὁποίας ἡ θέσις δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Βασιώτερες πρὸς Β. τοῦ Σκινιά μικρὰ κώμη· βορειότερον τούτου εἶναι τὸ Μιτσιτσίρι μικρὰ κώμη, ἔτι δὲ βορειότερον τὸ Ἴνι μεγαλυτέρα κώμη, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Ἰνάτου, τῆς ὁποίας σώζονται ἐρείπια. Πρὸς Δ. τοῦ Σκινιά μεταξύ τῶν χωρίων Σωροκιανά, Δεμάτι, Φιλίππου καὶ Καλύβια κεῖνται τὰ ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου Μπελβέδερε, ἐπὶ ὑψηλῆς πανοραματικῆς θέσεως, εἰς ἣν ἀποδίδεται τὸ ὄνομα Ῥιζόκαστρον ἢ Ῥίζον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάζετο πρότερον ἡ ἐπαρχία.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Γαρίπα, Κατσικάλι, Δραπέτι, Τουρλωτή, Κακοῦ, Καστελλιανά, Φαβριανά, Μαχαιρά, Λαγούτα καὶ Μοναστηράκι.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει ἡ σιναιτικὴ μονὴ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, παρὰ τὴν ὑποίαν τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία πόλις Στήλαι.

ΔΗΜΟΣ ΑΡΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ποιμενικὸς καὶ κατάρρυτος, ἀλλ' ἐν ἀγοῦ νοσώδης κεῖται πρὸς Α. τοῦ δήμου Τεφελίου καὶ ΒΑ. τοῦ δήμου Σκινιά· συγκροτεῖται δὲ ἐξ 24 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἀρκαλοχώρι πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως ὄρεινῆ καὶ ποιμενικῆ κώμη ἔδρα δημαρχεῖου καὶ εἰρηνοδικεῖου. Ἀλιτζανή πρὸς Β. τοῦ Ἀρκαλοχωρίου, μέχρι τῆς ὁποίας ἐκτείνεται διακλάδωσις τῆς Ἰῶης.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι· Χουμέρι, Πατσιδέρος, Ἀλάγνι, Γούρνες, Στύρωνας, Ζίντα, Μιλιαρίσι, Βιτσιλιά, Ἀτσιπάδες, Ἁγιά Σεμνή, Καλό-χωριό, Μπαδιά, Γάσι, Πισκοπή κλπ.

Ἐδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, διοικήσεις.

Το Μονοφάτσιον ἀπὸ τοῦ 1868 παρέλαβεν ἐκ τοῦ Ῥίζου μέρος καὶ ηὐξήθη, εἶναι δὲ ἐπαρχία πεδινή διακοπτομένη ὑπὸ λόφων καταφύτων καὶ διαρροεμένη ὑπὸ πλείστων ὑδάτων· ἔχει δὲ περὶ τὰ 120 χωρία καὶ 15000 κατοίκους ἀνδρείους, φιλοπολέμους καὶ φιλοπόνους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Μέγα δὲ μέρος τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας εἶναι Τοῦρκοι ἐξομόσαντες τὸν χριστιανισμόν κατὰ τὸ 1770.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι νοσηρὸν μὲν εἰς τοὺς δῆμους Ἀρχαλοχωρίου καὶ Σκινιά, ὑγιεινὸν δὲ εἰς τοὺς λοιπούς· παράγει δὲ τυρόν, ἔλαιον, ἡμητριακοὺς καρπούς, βάμβακα, λίνον, οἶνον κλπ.

Ἀκρωτήρια Μονοφ. σελ. 4 Ποταμοὶ Μονοφ. σελ. 12
Κόλποι » » Ὡ Ὅρη » » 16

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Ἡρακλείου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου μὲν ἐν τοῖς τοῦ Μονοφατσίου, ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου δὲ Ἀρκαδίας ἐν τοῖς δῆμοις τοῦ Ῥίζου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, οἱ ποταμοί, αἱ πεδιάδες τῆς ἐπαρχίας; Πότε προσετέθη εἰς αὐτὴν τὸ μέρος Ῥίζου; Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις ἔκειντο ἐντὸς αὐτῆς;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία.

ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΝ

Ἡ ἐπαρχία Καινούργιου ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Μαλεβυζίου καὶ Μυλοποτάμου πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθουκοῦ πελάγους πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μονοφατσίου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Πυργιωτίσσης καὶ τοῦ λιθουκοῦ πελάγους.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 3 δῆμους, τοῦ Ζαροῦ, τοῦ Ἀμπελοῦζου καὶ τοῦ Πλατάνου.

ΔΗΜΟΣ ΖΑΡΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος τὸ βορειότερον τῆς ἐπαρχίας σημεῖον ἀποτελῶν συγχροτεῖται ἐκ 17 χωρίων, ὄρεινῶν καὶ ὑγεινῶν τῶν πλείστων κειμένων εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Ἰδῆς διαβρεχομένων δὲ ὑπὸ πολλῶν καὶ διαυγῶν ὑδάτων.

Τούτων ἐπιστημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς. Ζαρός πρωτ. τοῦ δήμου, ἀποτελῶν μεγάλην καὶ εὐάνδρον κώμην μετὰ 3 χωριδίων ἔχων 800 κατ. Διαρρέει δὲ αὐτὴν ποταμὸς δι' οὗ ἀλέθουσι πολλοὶ ἀλευρόμυλοι πηγάζων ἐκ τῆς Ἰδῆς καὶ χυνόμενος διὰ τοῦ Ληθαίου εἰς τὸ λιθυκὸν πέλαγος, καθιστῶν δ' αὐτὴν ῥωμαντικὴν διὰ τὴν ἀφ' ὑψηλοῦ καὶ διὰ μέσου συνδένδρων βράχων ροὴν τῶν ὑδάτων τοῦ ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ χωρίου τούτου (βότομος) δι' ὕδραγωγείου ὑδρεύετο ἡ ἀρχαία Γόρτυνα. Νύβρητος πρὸς Α. σύνδενδρος καὶ κατάρριτος κώμη. ΒΔ. τῆς Νυβρήτου κεῖνται τὰ χωρία Κούρτες, Δρόσος, Μούλια καὶ Απομαρμαρᾶς, ἅπαντα ὄρεινά καὶ ὑγεινά. Ἀνατολικώτερον κεῖται ὁ Πανασὸς κατάρριτος κώμη ὑπεράνω τῆς ὁποίας εἶναι τὰ ὄρια τοῦ Μονοφασιῦ καὶ τὸ χωρίον Ἁγιά Βαρβάρα. Παρὰ ταύτην ἐφονεύθη ὁ Ἀστρινὸς Χατζάκις τῷ 1827. Γέργερις ΒΔ. τῆς Νυβρήτου πατρίς τοῦ Μαστραχᾶ με ἀξιόλογον ναὸν μετὰ 3 χωριδίων συναποτελῶν μίαν κώμην. Πρὸς Α. ἐκτείνεται ὄροπέδιον γυμνὸν δένδρων γονιμώτατον γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διγενῆ τὸ μνημα. Βορίζα ΒΔ. τοῦ Ζαροῦ, ὄρεινὴ εὐάνδρος καὶ ποιμενικὴ κώμη πατρίς τοῦ Ῥωμάνου καὶ Ἀστρινουῦ. Μεταξὺ τῶν χωρίων τούτων κεῖται ἡ διαλελυμένη μονὴ Βροντίσι ἐπὶ γραφικῆς θέσεως τῶν προπόδων τῆς Ἰδῆς διαρρευομένης ὑπὸ ποταμοῦ ὑδάτων.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Σκούρβουλα, Λαλουμαῖς, Φαρί, Παναγιά, Παλιάμα, Καλαθιανὰ, Μάκρες καὶ Ῥάφτης.

ΔΗΜΟΣ ΑΜΠΕΛΟΥΖΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται πρὸς Ν. τοῦ δήμου Ζαροῦ

κατέχει δὲ τὸ μέσον τῆς ἐπαρχίας καὶ εἶναι νοσηρὸς μά-
λιστα καὶ τὰς παραποταμίους κώμας. Συγκροτεῖται δὲ
ἐκ 16 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἀμπελούζος πρωτ. τοῦ δήμου διαρρευομένη ὑπὸ πολ-
λῶν ὑδάτων καὶ κατάφυτος. Παρὰ ταύτην εἰς μικρὰν
ἀπόστασιν ΒΔ. ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου εἶναι τὸ λατομεῖον
τῆς Γόρτυνος τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ μυθολογούμενον ὄνομα
Λαθύρινθος. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις δὲ χρησιμεύει ὡς
ἀποθήκη τῶν πέριξ χωρίων καὶ καταφύγιον. ΒΔ. τοῦ
Ἀμπελούζου κείνται τὰ μικρὰ χωρία Ρουφᾶς, Γαλιὰ
καὶ Πλουτή, πρὸς Α. τῆς ὁποίας ῥέει ῥυαῖς ὀνομαζόμενος
ἀπειρόνερος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ποτιζόμενα τὰ φωραλέα πρό-
βατα θεραπεύονται. ΝΑ. δὲ ἡ Μητρόπολις μικρὰ κωμη
παραποτάμιος με ἐρείπια ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τιτου. Πρὸς Α.
τῆς Μητροπόλεως κείται ἡ κώμη Ἁγιοὶ δέκα, ἐνθα ἐμαρ-
τύρησαν ἐπὶ Δακίου οἱ ἅγιοι Δέκα τιμώμενοι με ναόν, εἰς
τὸν ὅποιον μαρμαρίνη πλάξ φέρει κοιλότητος θεωρου-
μένας ὡς σημεῖα τῶν γονάτων τῶν ἀποτμηθέντων Ἀ-
γίων. Ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν Ἁγίων Δέκα καὶ τῆς μητρο-
πόλεως ἔκειτο ἡ ἀρχαία Γόρτυνα ἔχουσα 50 σταδίων
περιφέρειαν ἢ ἐπισημοτάτη πόλις τῆς Κρήτης. Ἐνταῦθα
ἀνευρέθησαν καὶ ἀνευρίσκονται πλεῖστα ἀρχαιότητες, ἀνε-
σχάφη δὲ καὶ ἐπιγραφή, ἣτις εἶναι τὸ ἀρχαιότατον γρα-
πτὸν μνημεῖον τῆς ἑλλ. γλώσσης, ἀνεκαλύφθη δὲ καὶ
ναὸς τοῦ Πυθίου Απόλλωνος. Ἐπὶ τῆς βυζαντιακῆς
ἐποχῆς ἦτο πάλιν πρώτη καὶ ἐκκλησιαστικὴ μητρόπο-
λις τῆς Κρήτης. Μοῖρες ΝΔ. τοῦ Ἀμπελούζου παρα-
ποτάμιος καὶ νοσηρὰ κώμη πρωτ. τῶν ἠνωμένων ἐπαρ-
χιῶν Καινούργιου καὶ Κυργιωτίσσης, ἔδρα ἐπαρχείου
καὶ εἰρηνοδικείου.

Ἄλλαι κώμαι εἶναι. Καστέλλι, Σεφεριανά, Μονό-
χωρο, Ἀπόλυγος, Βρέλι, Χριστουλιανά, Βουρβουλίτης,
Κυρμουσὴ καὶ Μωρόνι.

ΔΗΜΟΣ ΠΛΑΤΑΝΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι τὸ νοτιώτερον τῆς ἐπαρχίας

μέρος πεδινὸς πρὸς Β. βραχυώδης δὲ πρὸς Ν. καὶ νοσηρὸς πολλαγοῦ· συγκροτεῖται δὲ ἐξ 21 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Πλάτανος παραποτάμιος κώμη καὶ νοσώδης. Φλακιάκες πρὸς Ν. τοῦ Πλατάνου μικρὰ κώμη. Πλώρη νοτιώτερον, παρὰ τὴν ὁποίαν τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Πυλωρὸς πρὸς Α. ταύτης κεῖται λόφος ἐκ γρανίτου Διχάλη ὀνομαζόμενος, ὅθεν ἐκόπτοντο στῦλοι διὰ τὴν Γόρτυναν. Ἀνώγεια πρὸς Α. τῆς Πλώρας ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως. Πρὸς Ν. δὲ καὶ ΝΑ. τῆς Πλώρας κεῖνται αἱ κῶμαι Καντήλα, Βασιλική, Μιαμοῦ, Κρότος καὶ Ἀντισκάρι. ΝΑ. δὲ τοῦ Ἀντισκαρίου ἔκειτο ἡ παλαιὰ Λεβήν, ἐπίνειον τῆς Γορτύνης μὲ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Μπόμπια ΝΔ. τοῦ Πλατάνου μεγάλη κώμη πατρὶς τοῦ Κόρακα ἔχουσα εὐπροσώπους οἰκίας, πολλοὺς ναοὺς καὶ 900 κατ. Παρὰ ταύτην τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Βοΐδη. Ἀληθινή, πρὸς Ν. τῆς ὁποίας κεῖται ἡ μονὴ Ἀπεζανές. Πέρι ΒΑ. καὶ Πετροκεφάλι ΒΔ. τῆς Πόμπιας αἱ γονιμώτεραι τῆς Μεσσαρᾶς κῶμαι.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Λίσταρος, Γαβαλιανά, Πηγαϊδάκια, Τρυπητά, Ἄγ. Κύριλλος Ἀποσοκάρι καὶ Κουσές πατρὶς τῶν Κουρμούλιδων.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, ἀκρωτήρια, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Τὸ Καινούριον εἶναι ἐπαρχία πεδινὴ μὲν εἰς δύο δήμους, ὄρεινὴ δὲ εἰς ἓνα ἀνήκουσα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς· ἔχει δὲ ἕ4 χωρία καὶ 10000 κατ. ἀνδρείους καὶ φιλοπολέμους διακρινομένους ὡς ἰππεῖς, ἀσχολουμένους δὲ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι νοσηρὸν εἰς τὰ πεδινὰ μέρη, ὑγιερὸν δὲ εἰς τὰ ὄρεινά· παράγει δὲ δημητριακοὺς καρποὺς ἐν ἀρθονίᾳ, βάμβακα, λίνον, ἔλαιον, σήσαμον, τυρὸν καὶ γύψον.

Ἀκρωτήρια Καινούργιου σελ. 4 Ὅρη Καιν. σελ. 16
Ποταμοὶ » » 12 Πεδιάδες » » 19

Διοικείται δὲ συναποτελοῦσα μετὰ τῆς Πυργιωτίσσης μίαν περιφέρειαν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Ἡρακλείου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ἄρια, οἱ δῆμοι, οἱ κόλποι, ἡ πολιτικὴ διοίκησις, αἱ ἐπισημότεραι κώμαι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ; Ποία ἡ ἐπισημότερα ἐν αὐτῇ ἀρχαία πόλις;

Ἀσκήσεις

Νὰ σχεδιαγραφθῇ ἡ ἐπαρχία.

ΠΥΡΓΙΩΤΙΣΣΑ

Ἡ ἐπαρχία Πυργιωτίσσης ἕρριζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Μυλοποτάμου διὰ τῆς Ἰδῆς, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθυκοῦ πελάγους, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Καινούργιου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀμαρίου καὶ τοῦ λιθυκοῦ πελάγους.

Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο δήμους· τοῦ Τυμπακίου καὶ τῶν Κισσῶν.

ΔΗΜΟΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς ἐπαρχίας μέρος, νοτιῶδες δὲ ἔνεκα τῶν λιμναζόντων τοῦ ποταμοῦ ὑδάτων καὶ τῶν ἐλῶν, συγχροτεῖται δὲ ἐξ ὅχθωριων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Τυμπάκι πρωτ. τοῦ δήμου πλουσία κώμη παραποτάμιος ἐκ τῶν μεγάλων κωμῶν τῆς Κρήτης μὲ 1200 κατ. ἔχει ὠραίας οἰκίας, ναοὺς καὶ δημοτικὴν σχολὴν ἐν τῷ μέσῳ ὑψοῦτο πύργος ἐρειπωθεὶς τῷ 1878. Τῷ 1822 ἐνίκηθη ἐνταῦθα ὁ Ἀγριολιδῆς, τῷ δὲ 1823 ἐπυρπολήθη ἡ κώμη. Ἁγία Τριάς πρὸς Ν. μικρὰ κώμη Ἁγιος Ἰωάννης ΝΑ. πατρίς τοῦ Ἀδαμάκι καὶ Ἀγριολιδῆ. Ἐνταῦθα ἐφονεύθη ὁ Λόγιος καὶ ὁ Ἀγριολιδῆς. Παρὰ τὸν Ἁγιον Ἰωάννην τοποθετεῖται ἡ παλαιὰ Φαιστός, πατρίς τοῦ Ἐπιμενίδου.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι. Καμηλάρι, Σίβας, Πιτσίδα, παρὰ τὰ ὅποια πρὸς Ν. ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Μάταλλα ἐν τῷ ὁμωνύμῳ λιμένι, ἔνθα ὑπὸ τὴν θάλασσαν ἀνακαλύπτονται ἐρείπια.

ΔΗΜΟΣ ΚΙΣΣΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται ΝΑ. τοῦ δήμου Τυμπακίου συγχροτούμενος ἐκ 10 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Κισσοὶ συναποτελοῦντες μετὰ ἐπτὰ χωριδίων μίαν κώμην πρωτ. τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλῆς, συνδένδρου καὶ τερπνῆς θέσεως. Πρὸς Β. τῶν Κισσῶν κεῖνται αἱ κῶμαι Μαχαρικὰρι καὶ Καλο-χωραφίτης (μὲ τρία μετόχια). Γληγοριά ἐπίσημος, διότι ἐχρησίμευσεν ὡς ἐπαναστατικὴ ἔδρα τῷ 1822, ἐνίκησε δὲ ὁ Κόρακας καὶ ὁ Ξεπατέρας τοὺς Τούρκους τῷ 1826. Λαγωλιὸ ΒΔ. τῶν Κισσῶν μικρὰ κώμη. Τεμενέλι πρὸς Β. τοῦ Λαγωλιου. Καμάρες βορειότερον ἐπὶ δασώδους τῆς Ἰδης ὑπωρείας ξηρὰ ἀλλ' ὑγιεινὴ κώμη καὶ ζωγραφικὴ ὡς ἐκ τῆς θέσεως πατρὶς τοῦ Λέκα. Βόροι πρὸς Ν. τῶν Κισσῶν μετὰ ὅ μετοχίων ἀποτελοῦντες τὴν μεγαλυτέραν τοῦ δήμου κώμην, τερπνὴ, πλουσία καὶ ὠραία κώμη μὲ εὐπροσώπους οἰκίας καὶ καφενεῖα καὶ τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους κατοίκους τῆς ἐπαρχίας, πατρὶς τοῦ Πολυχρονοκωσταντῆ. Παρὰ ταύτην ἔκειτο τὸ καταστραφέν ὑπὸ τῶν Τούρκων μονῆριον τῆς Παναγίας Πυργιωτίσσης. Καλύβια πρὸς Α. ἐπὶ λόφου ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένη, παρὰ ταύτην ἀνευρέθη θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐν ναύσκῳ, εἰς ὃν συρρέουσιν πλείστοι προσκυνηταὶ ἐξ ὅλης τῆς Κρήτης. Ἐτάφη δὲ παρ' αὐτὴν ὁ Λόγιος ἐν τῇ θέσει. Ἀγλάδα α τοῦ Λογίου.

Ἄλλαι κῶμαι εἶναι. Φανερωμένη μὲ 4 μετόχια νοσώδης κώμη. Εἰς τοῦτον τὸν δῆμον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Ὁδηγήτρια, ἔνθα μαχόμενος τῷ 1828 ὁ Ξεπατέρας μετὰ τῆς ἀδελφῆς του ἐφρονεύθη μετὰ τὸν φόνον πολλῶν Τούρκων.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία. κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ Πυργιώτισσα ἐκ τῶν μικροτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης εἶναι πεδινή μὲν εἰς τὸν δῆμον Τυμπακίου, βραχῶδης δὲ εἰς τὸν δῆμον Κισσῶν· ἔχει δὲ ἔδαφος γονιμώτατον· κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 3000 κατ. ἐν 16 χωρίοις φιλοπόνων καὶ φιλοξένων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι νοσῶδες μὲν εἰς τὰ χαμηλά, ὑγιεινὸν δὲ εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη· παράγει δὲ πολλοὺς δημητριακοὺς καρπούς, βάμβακα, λίνον, σήσαμον καὶ ἔλαιον.

Ἀκρωτήρια Πυργιωτ. σελ. 4 Ποταμοὶ Πυργιωτ. σελ. 12
Κόλποι » » 3 Πεδιάδες » » 19

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Καινουρίου, μεθ' οὗ συναποτελεῖ μίαν διοικητικὴν περιφέρειαν ἐξαρτωμένην ἀπὸ τῆς διοικήσεως Ἡρακλείου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα εἶναι τὰ ὅρια, οἱ δῆμοι, αἱ πρωτεύουσαι τούτων, καὶ τί ἀξιόλογον ἔχει ἡ ἐπαρχία;

Ἀσκήσεις

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία.

ΤΜΗΜΑ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

Τὸ τμήμα Λασηθίου περιλαμβάνει πέντε ἐπαρχίας· τὸ Μεραμβέλλον, τὸ Λασηθί, τὴν Βιάννον, τὴν Ἱεράπετρον καὶ τὴν Σητείαν.

Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους, πρὸς

Ν. ὑπὸ τοῦ λιθουκοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς μεσογείου θαλάσσης παρὰ τὴν Κάρπαθον καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Πεδιάδος καὶ Μονοφατισίου.

ΜΕΡΑΜΒΕΛΛΟΝ

Τὸ Μεραμβέλλον ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λασηθίου καὶ Ἱεραπέτρου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μεραμβέλλου καὶ μέρους τῆς Ἱεραπέτρου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Πεδιάδος καὶ Λασηθίου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 6 δήμους: τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Βραχασίου, τοῦ Χουμεριάκου, τῆς Φουρνῆς, τῆς Κρητσίας καὶ τῆς Σπιναλόγκας.

ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ

Ὁ δῆμος οὗτος μὲ λαμπρὸν κλίμα, κατάφυτος καὶ κατάρρυτος εἶναι τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ἐπαρχίας καὶ συγκροτεῖται ἐκ τῆς Νεαπόλεως καὶ Βουλισμένης. Καὶ ἡ μὲν Νεάπολις (πρῶην Καινούριο-χωριό) εἶναι πρωτ. τοῦ δήμου, τῶν ἡνωμένων ἐπαρχιῶν Μεραμβέλλου καὶ Λασηθίου καὶ τοῦ ὅλου τμήματος, ἔδρα τοῦ διοικητοῦ, εἰρηνοδικεῖου, πρωτοδικεῖου, καὶ τοῦ ἐπισκόπου Πέτρος. Ἔχει δὲ νεόδμητον διοικητήριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιλαμβάνονται τὰ διοικητικά, δικαστικά καὶ ἀστυνομικά γραφεῖα, κατάστημα πλήρους Γυμνασίου ἀνεγνωρισμένου ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, περιλαμβάνον καὶ πλήρες ἑλληνικὸν σχολεῖον, πρότυπον δημοτικὴν σχολὴν, παρθεναγωγεῖον, κατάστημα δημογεροντίας, πολλοὺς ναοὺς, ἐξ ὧν ὁ μητροπολιτικὸς ἤρξατο ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἀνοικοδομούμενος, εὐρείας καὶ κανονικῆς ὁδοῦς, εὐπροσώπους οἰκοδομᾶς καὶ λαμπρὰν πλατεῖαν ἐπονομαζομένην Πλατανάκια, πεφυτευμένην μὲ πλατάνους καὶ μὲ κρήνην ἐν μέσῳ. Ἔχει δὲ καὶ στρατῶνα νεόδμητον, τζαμίον ἐν τῷ ὁποίῳ τῷ 1827 ἐφόνευσαν οἱ ἐπαναστάται 280 Τούρκους, τουρκικὸν σχολεῖον καὶ νεκροταφεῖον εἰς μικρὰν

ἀπόστασιν μὲ νανὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Τὰ περίξ δὲ τῆς Νεαπόλεως εἶναι μαγευτικαὶ ἐξοχαὶ (Φραρό, Πασχαλέγο) μὲ κήπους, ἀμπελῶνας καὶ πλῆθος ὑδάτων. Μετὰ 12 μετοχίων (Ἀμυγδαλολάκκου, Πέτρου, Ἁγ. Ἀντωνίου, Σούβλου, Ἀμυγδαλιάς, Φινοκαλιάς, Ἀγαλιανοῦ, Παπιτσοπούλλου, Ἀγίας Σοφίας, Μακρυγένισσας, Ὀμφαλιάς, Περαιμπέλων) ἔχει 3000 περίπου κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν.

Παρὰ τὴν Νεάπολιν κεῖται ἡ γυναικεία μονὴ Κουφή-πέτρα ἐπὶ ῥωμαντικωτάτης θέσεως, ἐν τῇ ὁποία συνήθως διατρίβει ὁ ἐπίσκοπος Πέτρας.

Ἡ δὲ Βουλισμένη κεῖται ΒΔ. τῆς Νεαπόλεως μεγάλη κώμη ἔχουσα περὶ τοὺς 800 κατ. εἶναι δὲ πατρὶς τοῦ Ἑλλήνος Πάππα Ἀλεξάνδρου τοῦ Ε΄.

Εἰς τὸν δῆμον Νεαπόλεως ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ Περαιμπέλα.

ΔΗΜΟΣ ΒΡΑΧΑΣΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ὄρεινός, ποιμενικός, ψυχρὸς καὶ ὑγιεινὸς κεῖται ΒΔ. τοῦ δήμου Νεαπόλεως, συγχροστεῖται δὲ ἐκ τριῶν μεγάλων χωρίων, ἅτινα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Βραχάσι μεγάλη καὶ πλουσία κώμη ἔδρα τοῦ δήμου ἐπὶ τῆς ῥάχως ὑψηλοῦ βουνοῦ, ἐν ἀποτόμῳ καὶ κρημνώδει θέσει ἔχουσα 1300 κατ. γεωργοὺς καὶ ποιμένας. Λατσίδα πρὸς Ν. τοῦ Βραχασίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ Καλλαρίτου μὲ 800 κατ. Μίλατος πρὸς Β. τοῦ Βραχασίου παράλιος κώμη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Μιλήτου, ἧς σφίζονται ἐρείπια. Πρὸς Β. τῆς Μιλάτου ἐφ' ὑψηλοῦ βουνοῦ κεῖται τὸ ὄνομαστὸν σπήλαιον τῆς Μιλάτου, ἐνθα ὁ Χασάν πασσᾶς πείσας διὰ τοῦ καπνοῦ ὑπερδισχιλίους ἀνδρας καὶ γυναικόπαιδα χριστιανῶν τῷ 1823 ἠνάγκασε μετὰ τὸν ἀποπνιγμὸν πλειστον νὰ παραδοθῶσι. Πρὸς Δ. δὲ τῆς Μιλάτου κεῖται ὁ ὄρμος Σίσι, παρὰ τὸν ὁποῖον σφίζονται ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἐρείπια.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Ἁγίος Γεώργιος ὁ Βραχασιώτης.

ΔΗΜΟΣ ΧΟΥΜΕΡΙΑΚΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κατάφυτος καὶ πρὸς Ν. μὲν ὑγιεινός, πρὸς Β. δὲ νοσώδης κείται πρὸς Ν. τοῦ δήμου Νεαπόλεως ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τῆς ἀνατολικῆς κοιλάδος τοῦ Μεραμβέλλου, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 8 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπιστημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Χουμεριάκος ἐπὶ καταρρύτου καὶ συνδένδρου θέσεως μὲ ὠραίας οἰκίας, τζαμίον καὶ 800 κατ. Λίμνες πρὸς Β. τοῦ Χουμεριάκου μεγάλη κώμη μὲ 800 κατ. νοσώδης τὸ θέρος. Νικηθιανὸ ΒΔ. τῶν Λιμνῶν μικρὰ κώμη. Πλατυπόδι πρὸς Ν. τοῦ Χουμεριάκου καὶ Βρύστες μετὰ 4 μετοχιῶν πρὸς Δ. τερπνὴ κώμη ὑπὸ πλείστων ὑδάτων διαρροεμένη, ἐπίσημος διὰ τὸν αὐτόθι φόνον τοῦ Σκιζοράχου τῷ 1826 ὑπὸ Καζάνη. Παρὰ ταύτην ΒΔ. κείται ἡ μονὴ Κρεμαστὰ ἐπὶ μαγευτικῆς θέσεως.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι. Μετόχια Λιμνῶν(6), Ἀμυγδάλοι καὶ Ὄξω Λακκῶνια.

ΔΗΜΟΣ ΦΟΥΡΝΗΣ

Ὁ δῆμος οὗτος κείται ΒΑ. τοῦ δήμου Νεαπόλεως, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 10 χωριῶν στερουμένων πηγαιῶν ὑδάτων, ἅτινα ἀναπληροῦσι δι' ὀμβρίων συναγομένων ἐντὸς βαθυτάτων καὶ εὐρειῶν δεξαμενῶν· τούτων ἐπιστημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Φουρνὴ πρωτ. τοῦ δήμου ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν διαμερισμάτων Καστελλίου, Ἀπάνω Χωριοῦ καὶ Κάτω Χωριοῦ μεγάλη κώμη ἐντὸς κοιλάδος περικυκλουμένης ὑπὸ λόφων γραφικῶν καταφύτων ἐξ ἀμυγδαλεῶν μὲ 1200 κατ. Παρὰ τὴν Φουρνήν, ἐπὶ τοῦ λόφου Ἁγίου Ἀντωνίου ἐν τῇ θέσει Χῶρες ἔκειτο ἡ ἀρχαία Δρῆρος, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔτρεφον αἰδίου μίσος πρὸς τοὺς Λυκτίους. Πρὸς Β. τῆς Φουρνῆς κείνται αἱ κῶμαι Καρύδι, Σκινιάς, Βρουχᾶς καὶ Λούμας. Πρὸς Α. δὲ ἡ Ἐλούντα, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῷ ἰσθμῷ τῷ χωρίζοντι τὴν Σπιναλόγκαν ἀπὸ τοῦ Μεραμβέλλου ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ὀλοῦς,

ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς νήσου πόλεων· πρὸς Ν. δὲ ἡ Νάξος ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ λόφου Ἰξιά, ἐξ ἧς παρήγατο τὸ πάλαι καὶ σήμερον ἡ περίφημος Ναξία ἀκόνη.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι Δωριές καὶ Πινές.

Εἰς τὸν δῆμον δὲ τοῦτον ἀνήκουσι τὰ μονύδρια Κεράμου, Δωριές, Ἀρέτη καὶ Καρδαμούτσα.

ΔΗΜΟΣ ΚΡΗΤΣΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος ὀρεινός, ποιμενικός καὶ ψυχρὸς εἶναι ὁ νοτιανατολικώτερος τῆς ἐπαρχίας, κεῖται δὲ πρὸς Ν. τῶν δῆμων Χουμεριάκου καὶ Φουρνῆς καὶ συγκροτεῖται ἐξ 7 χωρίων, ὧν ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Κρητσά πρωτ. τοῦ δήμου, τὸ μέγιστον ἐκ τῶν χωρίων τῆς Κρήτης μὲ 2100 κατοίκους φιλοπολέμους καὶ ποιμένας τὸ πλεῖστον. Κρούστας πρὸς Ν. τῆς Κρητσαῖς ποιμενικὴ κώμη εἰς τὰς ὑπωρεῖας ὑψηλοῦ βουνοῦ (3600 π.). Πρίνα πρὸς Ν. τοῦ Κρούστα ἐπὶ ὠραίας θέσεως. Τάπες ΒΔ. τῆς Κρητσαῖς, μικρὰ κώμη. Μέσσα Λακκωνία μικρὰ κώμη πρὸς Β. τῆς Κρητσαῖς· ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τούτων λόφου Κονταράτου τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Λατώ, φαίνονται δ' ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἐρείπια. Ἅγιος Νικόλαος πρὸς Α. τῶν Λακκωνίων μικρὰ νεόδμητος πόλις, ἔδρα εἰρηνοῦ κείου, ἀσκούσα ἀξιόλογον ἐμπόριον ἕνεκα τοῦ λαμπροῦ λιμένος αὐτῆς. Ἐντὸς τοῦ λιμένος τούτου ἐναυμάχησεν ὁ Ψαριανὸς Κοτζιάς τῷ 1827 κατὰ 13 τουρκικῶν πλοίων δι' ἑνὸς μόνου πλοίου βυθίσας καὶ ἐν τουρκικόν. Τὸ παρ' αὐτὴν ἔλος ἀποξηρανθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀδοσίδου κατέστησεν ὑγιεινὴν τὴν πολίγνην. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία Καμάρα. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐνετικὸν φρούριον. Καλό-χωριὸ ΒΑ. τῆς Πρίνας νοτιώδης κώμη ἕνεκα τῶν λιμναζόντων παρ' αὐτὴν ὑδάτων, μὲ μικρὸν ὄρμον εὐφορον εἰς βαθμόν ἀπίστευτον. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία Μινῶα, καὶ ἡ Ἰστρών. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ τὸ μονύδριον Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος.

ΔΗΜΟΣ ΣΠΙΝΑΛΟΓΚΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος συγκροτεῖται ἐκ τῆς χερσονήσου

Σπιναλόγκας (Μακκρακάνθη) πρωτ. τοῦ δήμου, ἐπιμήκους καὶ στενῆς χωριζομένης διὰ στενωπάτου ἰσθμοῦ ἀπὸ τῆς Φουρνῆς παρὰ τὴν Ἐλούνταν, ὅστις καλυπτόμενος πολλάκις ὑπὸ τῆς θαλάσσης καθιστᾷ αὐτὴν νῆσον. Εἶναι δὲ ξηρὰ βραχώδης καὶ ἄγονος ἔχουσα ἐνετικά κτίρια, προμαχώνας καὶ τὰς φυλακὰς τῶν βαρυποίνων καταδίκων καὶ 1200 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ὁ παρ' αὐτὴν λιμὴν τοῦ Πόρου (σελ. 7) εἶναι μετὰ τὸν τῆς Σούδας ὁ ἀσφαλίστατος τῆς Κρήτης.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς μέχρι τοῦ 1715.

Ἔδαφος. κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Τὸ Μεραμβέλλον εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν μὲ ἀνώμαλον καὶ βραχώδες ἔδαφος, ξηρόν δὲ εἰς τινὰς δήμους δι' ὀμβρίων ὑδάτων ἀρδευομένους, κατὰφυτον δὲ καὶ κατάρρυτον εἰς ἄλλους καὶ λίαν γόνιμον. Ἔχει δὲ 35 χωρία καὶ 16000 κατ. γενναίους, φιλοπάτριάς, φιλομούσους καὶ φιλοπόνους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν τοιμενικήν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἀλιείαν (Σπιναλόγκηται).

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι εὐκραές καὶ ὑγιεινὸν ἐκτὸς χωρίων τινῶν τοῦ δήμου Χουμεριάκου· παράγει δὲ ἐξαιρέτα ἀμύγδαλα, ἔλαιον, κεράτια, μέλι, τυρόν, δημητριακοὺς καρπ. ὑς καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Ἀκρωτήρια Μεραμβέλλου σελ. 3 Ὅρη Μεραμβ. σελ. 16
Κόλποι » » 5 Πεδιάδες » 20
Ποταμοὶ » » 11

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ Χριστιανοῦ διοικητοῦ ἐξαρτωμένου ἀπὸ τῆς γεν. Διοικήσεως, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Πέτρας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρη, οἱ δήμοι, αἱ πρωτεύουσαι τούτων, οἱ ποταμοί, τὰ ὄρη, οἱ κόλποι καὶ τὰ ὀροπέδια τῆς ἐπαρ-

χίας: Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις τοποθετοῦνται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ; Πῶς ἐνοῦται ἡ Σπιναλόγκα πρὸς τὴν ἐπαρχίαν;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία· νὰ σχεδιασθῆ ὁ λιμὴν Πόρος.

ΔΑΣΗΘΙΟΝ

Τὸ Λασηθί ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Μεραμβέλλου καὶ τῆς Πεδιάδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Βιάννου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἱεραπέτρου καὶ Μεραμβέλλου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Πεδιάδος καὶ Βιάννου.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄροπέδιου περικυκλωμένου ὑπὸ τῶν ὄρέων τῆς Δίκτης, διαιρεῖται δὲ εἰς δύο δῆμους, Δζερμιάδων καὶ Ψυχροῦ.

ΔΗΜΟΣ ΔΖΕΡΜΙΑΔΩΝ

Ὁ δῆμος οὗτος ψυχρὸς καὶ ὑγιεινὸς εἶναι τὸ βόρειον τῆς ἐπαρχίας συνορεύων πρὸς Β. καὶ Α. πρὸς τὸ Μεραμβέλλον, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 7 χωρίων, ὧν ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Δζερμιάδω πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου ἡ μεγαλύτερα κώμη τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τερπνῆς θέσεως ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Σελήνης ἔχουσα εἰρηνοδικεῖον, ἑλλην. σχολεῖον καὶ 1000 περίπου κατ. Πινακιανῶ καὶ Λαγοῦ πρὸς Δ. μικραὶ κῶμαι. Φαρσάρω καὶ Μαρμακέτῳ πρὸς Ν. Ποτάμοι (Μέσα καὶ Ἐξω) πρὸς Α. τοῦ Ἰζερμιάδω ὠραία κώμη μὲ πολλοὺς κήπους. Μέσα-Λασηθί ΝΑ. τοῦ Μαρμακέτῳ πατρὶς τοῦ Καζάνη, ἡ ἀρχαιότερα κώμη τῆς ἐπαρχίας. Παρὰ ταύτην κεῖται ἡ μονὴ Κρουσταλλένια παρὰ τὸν ποταμὸν Σπαθί, ὅστις διχοτομεῖ τὴν ῥωμαντικὴν κοιλάδα τοῦ Λασηθίου. Ἅγιος Κωνσταντῖνος ΝΔ. τῆς μονῆς.

ΔΗΜΟΣ ΨΥΧΡΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ποιμενικὸς, κατάρρυτος καὶ μὲ ὑγι-

εινόν κλίμα κείται πρὸς Ν. τοῦ δήμου Δζερμιιάδων συνορεύων πρὸς τὴν Πεδιάδα καὶ τὴν Βιάννον· συγκροτεῖται δὲ ἐκ 10 χωριῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ψυχρὸν πρωτ. τοῦ δήμου πατρὶς τοῦ Ἄντ. Παππαδάκι εὐεργέτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἔχουσα ὠραίαν δημοτικὴν σχολὴν κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Παππαδάκι καὶ διατηρουμένην ὑπὸ κληροδοτήματος αὐτοῦ. Παρὰ τὸ Ψυχρὸν κείται τὸ Δικταῖον ἄντρον, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς, συνωμίλει δὲ ὁ Μίνως μετὰ τοῦ Διός, ὅτε συνέγραφε τοὺς νόμους. Ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι. Πλάτη, Γεροντομουρί, Μετόχι, Μαγουλάς, Καμινάκι, Ἀβρακόντες, Κουδουμαλιά, Πλαθιανοῦ καὶ Ἅγιος Γεώργιος.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Ζωοδόχος Πηγὴ Βιδιανοῦ.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωριά, κλίμα, προϊόντα, ποταμοί, ὄρη, ὄροπέδια, διοικήσεις.

Ἡ ἐπαρχία Λασηθίου ἐκ τῶν μικροτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν εἶναι ὄρεινὴ, ἐντὸς ἐκτεταμένου, καταφύτου καὶ καταρρύτου ὄροπέδιου κειμένη, διαρρεσμένη δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σπαθί· τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι γόνιμον, ἔχει δὲ 17 χωριά καὶ καὶ 5000 κατ. ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν γενναίους, φιλοξένους καὶ φιλοπάτριδας.

Τὸ κλίμα τοῦ Λασηθίου εἶναι ψυχρὸν, ἀλλ' ὑγιεινότερον, τὰ δὲ προϊόντα αὐτοῦ μῆλα λαμπρά, οἶνος, τυρός, μέλι καὶ δημητριακά.

Ποταμοὶ Λασηθίου σελ. 12 Ὄροπέδια Λασηθίου σελ. 20
"Ὄρη " " 16

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Λασηθίου ἐδρεύοντος ἐν Μεραμβέλλῳ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ μίαν διοικητικὴν περιφέρειαν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Πέτρας.

Συγκεντρωτικά ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, τὰ ὄρη, τὰ προϊόντα κλπ. τῆς ἐπαρχίας;

Ἄσκησις.

Νά σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία Λασηθίου.

ΒΙΑΝΝΟΣ

Ἡ ἐπαρχία Βιάννου εἶναι ἡ παλαιστερον ὀνομαζομένη Ἄρκαδια, τῆς ὑποίας τὸ ὄνομα σώζεται εἰς τὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου, ἦτοι τὸ μέρος τοῦ Ῥίζου, ὅπερ δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὸ Μονοφάσιον.

Ὅριζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Λασηθίου καὶ Πεδιάδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθικοῦ πελάγους, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἱεραπέτρου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μονοφατίου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς δήμους, τῆς Βιάννου, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τῶν Μουρνιῶν.

ΔΗΜΟΣ ΒΙΑΝΝΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εὐφορος, ψυχρὸς καὶ κατάρρυτος ἐκτείνεται πρὸς Δ. τῆς ἐπαρχίας συγκροτεῖται δὲ ἐκ 4 χωριῶν. Πρωτ. τούτου εἶναι Βιάννος (Ἀπάνω) εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ῥουσοκεφάλας μὲ πολλοὺς κήπους καὶ ὕδατα πρωτ. καὶ τῆς ἐπαρχίας, ἔδρα εἰρηνοδικείου, ἐπαρχείου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἄρκαδίας· ἔχει δὲ 1300 περίπου κατοίκους. Ἐπ' αὐτῆς ἔκειτο ἡ παλαιὰ Βιάννος, ἣς ἀναφαίνονται ἐρείπια καὶ ἐξ ἧς ἀπικρίσθη ἡ Βιεννα τῆς Ἀυστρίας. Κάτω Βιάννος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ΝΔ. ἐνθα συνεκροτήθη τῷ 1823 μάχη κατὰ τοῦ Χατάν πασσᾶ. Βαχρὸς πρὸς Ν. τῆς Βιάννου καὶ Χόνδρος ΝΔ. τοῦ Βαχου. Παρὰ τὸν Χόνδρον κεῖται ἡ Ἁγία Μονὴ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κεράτου, ἐνθα σώζονται ἐρείπια ἑλληνικά. ΝΑ. δὲ κεῖται τὸ Ἄρβιον ὄρος τῶν παλαιῶν, ἐνθα ἦτο ἱερόν τοῦ Διός.

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος ποιμενικός, βραχώδης, κατάρρυτος, ψυχρὸς καὶ ὑγιερὸς, πρὸς Α. τοῦ δήμου Βιάννου κείμενος

συγκροτείται ἐξ 7 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἅγιος Βασίλειος πρωτ. τοῦ δήμου παραποτάμιος, μεγάλη καὶ τερπνή κώμη μὲ 500 κατ. καὶ ὁμώνυμον ναόν. Πρὸς Β. τοῦτου κεῖται ἡ κώμη Πεῦχος εἰς τὰς ὑπηρείας ὄρους πλήρους πευκῶν. ΒΔ. δὲ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι Κρεβατᾶς, Ἀμιρᾶ καὶ Κεφαλοβρύσι, κῶμαι κατάρρυτοι καὶ ὑγιειναί. ΝΑ. τοῦ Ἁγ. Βασιλείου κεῖνται αἱ κῶμαι Καλάμι καὶ Συκολόγος παρά τὸν ποταμὸν Πλάθον, παρά τὸν ὅποιον τῷ 1823 ὁ Χασάν πασσᾶς ἐφόνευσεν 60 χριστιανούς.

ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΡΝΙΩΝ

Ὁ ἀνατολικώτερος δῆμος τῆς Βιάννου εἶναι τῶν Μουρνιαῶν ἀνήκων πρότερον εἰς τὴν Ἱεράπετρον, προστεθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ 1878 εἰς τὴν Βιάννον. Συγκροτείται δὲ ἐξ 8 χωρίων ὑγιεινῶν, ἀλλὰ ψυχρῶν, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Μουρνιαὲς πρωτ. τοῦ δήμου τερπνὴ καὶ ὑγιεινὴ κώμη, ἐπὶ γραφικῆς καὶ καταφύτου ἐκ μωρεῶν πεδιάδος. ΒΔ. ταύτης κεῖται ἡ Σύμη (ἀπάνω καὶ κάτω) ὄρεινὴ κώμη πατρὶς τοῦ Ἀναγνώστη Συμιανοῦ. Πρὸς Β. τῶν Μουρνιαῶν κεῖνται αἱ κῶμαι Παρσᾶς καὶ Χριστὸς εἰς τοὺς πρόποδας ὁμωνύμου ὄρους, ἡ ὄρεινότερα τῆς ἐπαρχίας κώμη. ΝΔ. κεῖται ἡ κώμη Γδόχια καὶ ΝΑ. ἡ Μύρτος παράλιος κώμη μὲ μικρὸν ὄρμον χρήσιμον ἐπὶ τῶν Ἐνετῶν.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι Μῦθοι καὶ Ῥίζα.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, διοικήσεις.

Ἡ Βιάννος εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν βουνώδης καὶ κατάρρυτος πανταχοῦ μὲ ἔδαφος γόνιμον καὶ ποικίλον ἔχει δὲ 20 περίπου χωρία καὶ 8000 κατ. φιλοξένους καὶ εἰρηνικούς, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ψυχρὸν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη, ἤπιον δὲ καὶ γλυκὺ εἰς τὰ νότια, ὑγιεινὸν δὲ πανταχοῦ· τὰ δὲ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας εἶναι δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, τυρός, ἔρια, μέταξα, μέλι, κεράτια καὶ παντοῖα ὀπωρικά.

Ἀκρωτήρια Βιάννου σελ. 4 Ποταμοὶ Βιάννου σελ. 12
Κόλποι » 5 Ὄρη » 16

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάρχου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς διοικήσεως Λασηθίου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀρκαδίας, διοικοῦντος καὶ τοὺς προσκολληθέντας εἰς τὸ Μονοφάσιον δύο δήμους τῆς ἐπαρχίας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα εἶναι τὰ ὄρια, οἱ ὄημοι, τὰ ὄρη, αἱ πεδιάδες, αἱ ἀρχαῖαι πόλεις κλπ. τῆς ἐπαρχίας;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆ ἡ ἐπαρχία;

ΙΕΡΑΠΕΤΡΟΣ

Ἡ Ἱεράπετρος ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθυκοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Σητείας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Βιάννου καὶ Λασηθίου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους· τῆς Ἱεραπέτρου, τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Κατωχωρίου καὶ τοῦ Καβουσίου.

ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος πεδινὸς καὶ γόνιμος, ἀλλὰ νοσώδης κεῖται πρὸς Ν. τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἐνώνοντος τὴν Σητείαν πρὸς τὴν λοιπὴν Κρήτην. Συγκροτεῖται δὲ ἐκ τῆς Ἱεραπέτρου καὶ 6 χωρίων.

Πρωτ. τοῦ δήμου εἶναι ἡ Ἱεράπετρος, μικρὰ πόλις πρωτ. καὶ τῆς ὅλης ἐπαρχίας, ἔδρα ἐπαρχείου καὶ εἰρηνοδικείου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἱερᾶς καὶ Σητείας. Ἐχει δὲ δημοτικὴν σχολὴν, πλῆρες ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ φιλεκαπαιδευτικὸν σύλλογον μὲ μουσεῖον πλουτιζόμενον

ἐκ τῶν περισυλλεγομένων ἐκεῖ ἀρχαιοτήτων. Ἔχει πρὸς τοῦτοις ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τζαμιά, μικρὸν τεχνητὸν ἀλλ' ἐπισφαλέστατον λιμένα καὶ τείχη σαθρὰ καὶ ἀνίσχυρα· πρὸς Α. δὲ ἐπὶ λόφου ὄχυρὸν πύργον (Καστέλλι) καὶ δεξαμενὴν μὲ πόσιμον ὕδωρ. Ἔνεκα δὲ τῆς παρακειμένης λιμνης, ἧτις ἤρχισεν ἀπὸ πολλοῦ ἀποξηρανομένη ἐπιπολάζουσι τὸ θέρος πυρετοί.

Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἱεραπέτρος (Πύτνα), ἧτις ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο ἄσημος, εἶτα ὅμως ἀνήλθεν εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν κρητικῶν πόλεων. Ἀνευρίσονται ἐν αὐτῇ πολλὰ ἀρχαῖα, σφίζονται δὲ καὶ πλεῖστα ἐρείπια. Τῷ 68 π. Χ. κατέφυγεν εἰς αὐτὴν ὁ Λασθένης διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Μετέλλου. Πολλάκις (1508 καὶ 1780) ἔπαθεν ἐκ σεισμοῦ. Τῷ δὲ 1647 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἔχει δὲ νῦν περὶ τὰς 3000 κατοίκους. Πρὸς Β. τῆς Ἱεραπέτρου κεῖνται αἱ κῶμαι Κεντροί, Καπίστρι, Μακρουλιὰ καὶ Μεσελέροι, παρὰ τοὺς ὁποίους τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ὠλερος, Γιανίτσι καὶ Κεφάλι ΒΑ.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Φανερωμένη.

ΔΗΜΟΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ὁ δῆμος οὗτος τραχὺς καὶ βραχὺδής, ἀλλ' ὄρεινός κεῖται ΒΔ. τῆς Ἱεραπέτρου, συγκροτεῖται δὲ ἐκ 5 χωρίων, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἀνατολὴ πρωτ. τοῦ δήμου μεγάλη καὶ ὄρεινὴ κώμη μὲ 600 περίπου κατ. Πρὸς Ν. τῆς Ἀνατολῆς κεῖται ἡ μικρὰ κώμη Καλογέροι· πρὸς Β. δὲ ὁ Ἁγιος Γεώργιος καὶ ἡ Καλαμαύκα παρὰ τὸν ποταμὸν Στόμιον, καὶ ΒΑ. οἱ Μάλες, εὐφόρος καὶ τερπνὴ κώμη ἐπὶ ὄρεινῆς κοιλάδος, παρὰ τὴν ὁποίαν τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Μάλλα.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ Ἐξακουστή.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΤΩΧΩΡΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται ΒΑ. τοῦ δήμου Ἱεραπέτρας εἶναι δὲ ὄρεινός, ποιμενικός καὶ σύνδενδρος. Ἀπαρτίζουσι δ' αὐτὸν τὰ ἑξῆς 4 χωρία.

Κάτω - Χωριό πρωτ. τοῦ δήμου παραποτάμιος κώμη, πεδινή καὶ τερπνή μὲ 600 κατοίκους. ΒΑ. τοῦτου κεῖται τὸ Ἀπάνω - Χωριό. Ἐνταῦθα ἐστρατοπέδευσεν ὁ Χασάν πασσᾶς τῷ 1823, ὅτε εἰσῆλασεν εἰς τὸ Λασιθί. Ἐπισκοπὴ πρὸς Β. τοῦ Κάτω - Χωρίου παραποτάμιος κώμη ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως ἐποπτευούσης τὴν ὑπ' αὐτὴν ὁμώνυμον πεδιάδα. Πρὸς Ν. τοῦ Κάτω - Χωρίου κεῖται ἡ ἄλλη κώμη τοῦ δήμου Ἅγιος Ἰωάννης.

Εἰς τὸν δῆμον δὲ τοῦτον ἀνήκει καὶ τὸ μονύδριον Παπλινού, ἐξάρτημα τῆς μονῆς Τοπλοῦ.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΒΟΥΣΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται πρὸς Β. τοῦ δήμου Κατοχωρίου ἐπὶ τοῦ Ἴσθμου τῆς Ἱεραπέτρου, εἶναι δὲ εὐφορος καὶ πεδινὸς μὲ κλίμα ὑγιεινὸν καὶ εὐκραές, συγκροτοῦσι δὲ αὐτὸν τὰ ἐξῆς τρία χωρία.

Καβούσι πρωτ. τοῦ δήμου εἰς τὰς ὑπῤωρείας τοῦ ὄρους Πέπονα, τερπνὴ καὶ ὑγιεινὴ κώμη μὲ 1000 περίπου κατοίκους. ΝΔ. τοῦ Καβουσίου κεῖνται τὰ χωρία Μοναστηράκι, μικρὰ κώμη ὀνομασθεῖσα ἐκ βυζαντιακοῦ ναῖσκου καὶ Βασιλική.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ Ἱεράπετρος εἶναι ἐπαρχία πεδινὴ κατὰ τὸ πλεῖστον, βουνώδης μόνον ἐν τῷ δήμῳ Ἀνατολῆς, κατάφυτος δὲ καὶ κατάρρυτος μὲ ἔδαφος γονιμώτατον ἔχει, δὲ 20 χωρία καὶ 9000 κατ. φιλοπόνους καὶ ἐργατικούς, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ κλίμα τῆς Ἱεραπέτρου εἶναι ψυχρὸν μὲν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ μέρη, μαλακὸν δὲ καὶ νοσῶδες ἐνιαγοῦ εἰς τὰ νότια, παράγει δὲ ἔλαιον, μέλι, μέταξαν, ξυλοκέρατα, τυρὸν καὶ ὀδημητριακοὺς καρπούς.

Ἄκρωτήρια Ἱεραπ. σελ. 4 Ὄρη Ἱεραπ. σελ. 16
Ποταμοὶ » » 12 Πεδιάδες » » 20

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτω-

μένου ἀπὸ τῆς διοικήσεως Λασηθίου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἱερᾶς καὶ Σητείας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, οἱ δῆμοι, αἱ ἐπισημότεραι κώμαι, οἱ ποταμοί, αἱ ἀρχαῖαι πόλεις κλπ. τῆς ἐπαρχίας; Τί ἀξιόλογον ἔχει ἡ κωμόπολις Ἱεράπετρος;

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆθῃ ἡ ἐπαρχία.

ΣΗΤΕΙΑ

Ἡ Σητεία εἶναι τὸ ἀνατολικιώτατον τῆς Κρήτης σημεῖον ἀποτελοῦσα χερσόνησον (σελ. 19) ἐνουμένην μετὰ τὴν λοιπὴν Κρήτην διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἱεραπέτρου. Εἶναι δὲ ἡ μεγαλύτερα κατ' ἔκτασιν ἐπαρχία τῆς Κρήτης.

Ὅριζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κρητ. πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ λιθυκοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ καρπαθίου, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἱεραπέτρου.

Διαιρεῖται δὲ εἰς 6 δήμους· τοῦ Λιμένος, τῆς Τουρλωτῆς, τῆς Ρουκάκας, τοῦ Χαντρᾶ καὶ τοῦ Καρυδίου.

ΔΗΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ

Ὁ δῆμος οὗτος μετὰ κλῆμα ὑγιεινόν, κείμενος εἰς τὴν ΒΑ. παραλίαν τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ εὐφορώτερος τῶν λοιπῶν ἕνεκα τῆς μεγάλης πεδιάδος, στειακῆς, ἧτις ἀνήκει εἰς αὐτόν. Συγκροτεῖται δὲ ἐξ 21 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Λιμὴν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Σητείας, νεόδμητος πολίχνυ, (Μαγαζεῖα), μετὰ ἀσφαλῆ φυσικὸν λιμένα, καλὰς οἰκοδομὰς, ὁδοὺς κανονικὰς καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα, νῆον τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης, τζαμίον καὶ 800 περίπου κατοικοῦς. Εἶναι δὲ πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου, ἔδρα εἰρηνοδικείου καὶ πλήρους ἐλληνικοῦ σχολείου καὶ δημοτικῆς σχολῆς προτύπου. Ἐν τῇ δυτικῇ

γωνία τοῦ κόλπου ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Ἡτεία ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς κώμης Πετρᾶ καὶ ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν ἡ Σητεία μετὰ φρουρίου ἐνετικού, ὅπερ ἐκυριεύθη τῷ 1651 ὑπὸ τῶν τούρκων καὶ οὐτινος ἐρείπια σώζονται· σώζονται δὲ ἐπ' ἴσης καὶ ἑλληνικά. Ὑπῆρξε δὲ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου Κορνάρου. Πρὸς Ν. τοῦ Πετρᾶ κεῖνται αἱ κῶμαι Ρούσσα-Ἐκκλησιά, παρὰ τὴν ὁποίαν πρὸς Β. σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἐνετ. φρουρίου Τρεβιζόντα. Πισκοπή μικρὰ κώμη. Πισκοκέφαλο μεγάλη κώμη ἄλλοτε πρωτ. τῆς ἐπαρχίας· νοτιότερον δὲ Σφακιά, Ζοῦ, Σαντάλι μικραὶ κῶμαι. ΝΔ. δὲ Ρίζα, Σκοπή, Χαμέζι, Ἀγλάδια, Παρασπόρι, Σωτεῖρα, Τουρτοῦλοι, Μαρνιά καὶ Ἀπάνω-Πισκοπή.

Αἱ λοιπαὶ κῶμαι εἶναι· Κάτω-Πισκοπή, Κυμουριώτου, Σκλαβεδιάκου, Ἀγιά Φωτιά, Σκοροδίλλω καὶ Πισκοκεφάλου Μετόχια.

ΔΗΜΟΣ ΤΟΥΡΛΩΤΗΣ

Ὁ δῆμος οὗτος κεῖται πρὸς Δ. τοῦ δήμου Λιμένος, εἶναι δὲ πεδινὸς καὶ κατὰφυτος μὲ κλίμα ψυχρὸν, ἀλλ' ὑγιεινόν. Ἀπαρτίζουσι δὲ αὐτὸν τὰ ἐξῆς 6 χωρία.

Τουρλωτὴ ἔδρα τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλῆς ἐποπτικῆς τῶν πέριξ μερῶν θέσεως (τούρλα) πατρὶς τοῦ γνωστοῦ ὡς ναυτικῶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 Μ. Βογιατζῆ. Σφάκα καὶ Λάστρος πρὸς Ν. μεγάλα κῶμαι καὶ τερπναὶ ἐπὶ τῶν προπόδων ὄρους παρὰ τὰ ὄρια τῆς Ἱεραπέτρου. ΒΑ. τῆς Τουρλωτῆς κεῖνται τὰ Μετόχια, τὰ Μέσα καὶ Ὁξω Μουλιανὰ εἰς τὴν δεξιάν καὶ ἀριστεράν ὄχλην ποταμοῦ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ παρὰ τὸ ὄρος Ὀρνὸν ἐν θέσει Κοπροκεφάλᾳ σώζονται ἐρείπια ἐνετικού οἰκοδομήματος, εἰς ὃ ὁ Τσουδερὸς περιέκλεισε 3000 Τούρκους τῷ 1828 ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσι.

ΔΗΜΟΣ ΡΟΥΚΑΚΑΣ

Ὁ δῆμος οὗτος πρὸς Ν. τοῦ δήμου Τουρλωτῆς κεί-

μενος είναι ὄρεινός με ἄφθονα ὕδατα, παράγων δημη-
τριακούς καρπούς, τρέφων πολλά ποίμνια καὶ με κλίμα
ἥπιον. Απαρτιζοῦσι δ' αὐτὸν τὰ ἐξῆς χωρία.

Ῥουκάκα ὄρεινὴ καὶ ποιμενικὴ κώμη εἰς τὰς ὑπω-
ρείας τοῦ Ὀρνοῦ με 600 κατ. Πρὸς Ν. τῆς Ῥουκάκας
κεῖται ἡ κώμη Στραβοδοξάρι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους
Ἀφέντη. Δάφνη ΒΑ. τῆς Ῥουκάκας. Κρυγιὰ πρὸς Ν.
τῆς Δάφνης.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κῶμαι εἶναι. Ὀρνό, Λάπιθος,
Γρῶς, Πεῦκον, καὶ Ἅγιος Μάμας.

ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΤΡΑ

Ὁ δῆμος οὗτός κείμενος πρὸς Ν. τοῦ δήμου Διμένος
εἶναι ὄρεινός, διακοπτόμενος ὑπὸ πολλῶν κοιλάδων εὐ-
φορωτάτων, καὶ ποιμενικός, συγκροτεῖται δὲ ἐξ 26 χω-
ρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Χαντρᾶς πρωτ. τοῦ δήμου εὐάνδρος κώμη ὑπὸ τοὺς
πρόποδας ὄρους, ὀχυρὰ ἐκ φύσεως ἔχουσα 500 κατοίκους.
Ἀρμένιοι ΝΔ. τοῦ Χανδρᾶ τερπνὴ κώμη ὀνομασθεῖσα καὶ
αὕτη ἐκ τῶν ἀποίκων Ἀρμενίων τῶν ἀπὸ τοῦ 961 μ. Χ.
πεμφθέντων ἐκ τοῦ Βυζαντίου εἰς Κρήτην. Ἐτιὰ πρὸς
Β. τῶν Ἀρμενίων μικρὰ κώμη. Λίθινες ΒΔ. τῆς Ἐτιᾶς,
ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τοῦ Λουκᾶ Λιθίνου ἐλθόντος εἰς Κρήτην
τῷ 1182. Πρὸς Β. τοῦ Χαντρᾶ κεῖνται αἱ κῶμαι Κα-
τελιώνας, Καλαμαύκι καὶ Βαβέλοι, παρὰ τοὺς ὁποίους
ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πραισός, ἐν θέσει ὁμωνύμῳ καὶ σήμερον,
ἐν ἣ κατώκουν τὸ πάλαι οἱ αὐτόχθονες Κρηῖτες (Ἐτεό-
κρητες). Μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς Ἰτάνου ἔκειτο ἡ πό-
λις Δραγγός. Ἀπίδι πρὸς Ν. τοῦ Χαντρᾶ νοτιώτερον δὲ
εἶναι ὁ κόλπος Μακρύγιαλος καὶ τὸ ἀκρωτήριον Ἐρυ-
θραῖον Ζῦρος πρὸς Ν. τοῦ Χαντρᾶ εἰς τὰς ὑπωρείας ὑψη-
λοῦ βουνοῦ, μεγάλη κώμη με 650 κατ.

Ἄλλαι κῶμαι τοῦ δήμου εἶναι. Ἀζάλι, Περβολάκια,
Συκιά, Κανένη, Καλὸ-χωριό, Τσῶ καὶ πλείστα ἄλλαι
μικραὶ ἔχουσαι ἐκάστη μέχρις 100 κατοίκων.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ τὸ μονῆριον Καψά.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΡΥΔΙΟΥ

Ὁ δῆμος οὗτος εἶναι παράλιος, ὄρεινός καὶ ποιμενικός με κλίμα εὐκραές καὶ θερπνόν· κείμενος δὲ ΒΑ. τοῦ τοῦ δήμου Χαντρᾶ καὶ ΝΑ τοῦ δήμου Λιμένος συγχροτεῖται ἐκ 15 χωρίων, τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Καρυδί πρωτ. τοῦ δήμου ποιμενική καὶ μεσόγειος κώμη ὑπεράνω πεδιάδος διαρροεμένης ὑπὸ πολλῶν ὑδάτων καὶ καταρύτου. Σίτανος ΝΔ. παρὰ τὴν ὁποίαν σφύζονται ἐρείπια. Ζάκρος ΝΑ. τοῦ Καρυδίου, παρὰ τὴν ὁποίαν πρὸς Δ. ἐκτείνεται τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριο, ἔνθα σφύζονται ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἀδράβαστον μικρὰ κώμη, ἔνθα ὁ Ἀφεντάκης ἐφόνησε πολλοὺς χριστιανοὺς ἐν ἰδιοκτῆτῳ πύργῳ. Ἀζοκέραμος ΒΑ. Κατσιδόνη, Κελλάρια, Μαγκασά, Μισιριοῦ. ΒΔ. τοῦ Καρυδίου μικρὰ κώμη ΒΑ. τοῦ Μισιριοῦ ἐκτείνεται τὸ ἀκρωτήριο Σαλμώνη, ΒΔ. δὲ τούτου κεῖται ἡ μικρὰ κώμη Παλιδικαστρο, ἔνθα τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ἴτανος. ΒΔ. τοῦ Παλιδικάστρου κεῖται ἡ Μονὴ Τοπλοῦ μετὰ ναὸν τοῦ Θεολόγου, ἡ μεγαλυτέρα καὶ ὀχυρωτέρα μονὴ τῆς Κρήτης.

Ἄλλαι τοῦ δήμου κώμαι εἶναι. Χῶνος, Παλιομιτᾶτο, Ἐερολίμνη, Χογλακῆς καὶ Κλησιδι.

Ἔδαφος, κάτοικοι, χωρία, κλίμα, προϊόντα, ἀκρωτήρια, κόλποι, ποταμοί, ὄρη, πεδιάδες, διοικήσεις.

Ἡ Σητεία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων κατὰ τὴν ἔκτασιν, δευτερεύουσα δὲ κατὰ τὸν πληθυσμὸν ἐπαρχία, εἶναι ὄρεινὴ καὶ πεδινὴ συγχρόνως διασχίζομένη ὑπὸ πολλῶν ὄρειων, ὄροπεδίων καὶ κοιλάδων καταρύτων καὶ καταρύτων τῶν πλείστων μετὰ ἔδαφος λίαν γόνιμον. Ἔχει δὲ 77 χωρία καὶ 16,000 κατοίκους εἰρηνικούς, φιλοπόνους καὶ φιλοξένους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τινὰς εἰς μικρὰν ἀκτοπλοικὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἐν γένει εὐκραές καὶ

ὕγιεινόν παράγει δὲ τυρόν, ἔλαιον, δημητριακοὺς καρπούς
καὶ κεράτια.

Ἄκρωτήρια Σητείας	σελ. 3	Ὅρη Σητείας	σελ. 16
Κόλποι	» » 5	Πεδιάδες	» » 20
Ποταμοὶ	» » 11		

Διοικεῖται δὲ πολιτικῶς μὲν ὑπὸ ἐπάργου ἐξαρτω-
μένου ἐκ τῆς διοικήσεως Λασηθίου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ
ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἰεράς καὶ Σητείας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ποῖα τὰ ὄρια, αἱ πρωτεύουσαι τῶν δήμων, αἱ ἀρχαῖαι
πόλεις, τὰ ὑψηλότερα ὄρη κλπ. τῆς ἐπαρχίας.

Ἀσκήσεις.

Νὰ σχεδιαγραφῆῃ ἡ ἐπαρχία :

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κάτοικοι, Χαρακτήρ, Θρησκευμα, Φυλὴ, Γλῶσσα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης συμποσούμενοι εἰς 300 περίπου
χιλιάδας εἶναι ἀγγίνοι, ἀνδρεῖοι, φίλοπλοι, φιλοπόλεμοι, φι-
λόξενοι, φιλοπάτριδες, εὐρωστοί, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἐφευ-
ρετικοί, ἀστεῖοι, χαριέντες καὶ ἐπιτήδειοι πρὸς σκληραγωγίαν·
πρὸς τούτοις δὲ φιλήδονοι, φιλόχοροι, εὐαπάτητοι, κενόδοξοι,
φιλαυτοὶ καὶ δεισιδαίμονες.

Ἐκ τούτων δὲ χριστιανοὶ μὲν ὀρθόδοξοι εἶναι περὶ τὰς 220
χιλ. ὀθωμανοὶ δὲ 78 χιλ. καὶ 2 χιλ. καθολικαί, διαμαρτυ-
ροῦμενοι καὶ ἑβραῖοι.

Κατὰ φυλὴν δὲ χριστιανοὶ καὶ ὀθωμανοὶ εἶναι Ἕλληνας
λαλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ταύτην δὲ καὶ μόνην γι-
νώσκουσι. Ἡ δὲ γλῶσσα τοῦ κρητικῆς λαοῦ εἶναι ἡ ἀμιγυστερὰ
ὄλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐλαχίστας ἰταλικὰς καὶ τουρ-
κικὰς λέξεις ἔχουσα, ἐγκολαρηθείσας ἐν τῇ δουλείᾳ. Εἶναι δὲ
ποιητικὴ, πλουσιωτάτη εἰς περιφράσεις, πλήρης εἰκόνων καὶ
μεστὴ μεταφορῶν. Ἡ δὲ προφορὰ εἰς τὰς ὀρεινὰς μάλιστα
ἐπαρχίας εἶναι πῶς τραχεῖα.

Βιομηχανία, Ἐμπόριον Ναυτιλία.

Βιομηχανία κυρίως ἐν Κρήτῃ, δὲν ὑπάρχει· μόνον εἰς ἀτμόμυλος ἐν Χανίοις καὶ ἐν μηχανικὸν σιδηρουργεῖον λειτουργοῦσι, κατασκευάζεται δὲ σάπων ἀρίστης ποιότητος, εἰσάχθησαν δ' ἀπὸ τινος καὶ πισσθήρια ἐλαιῶν, κατεργάζονται δὲ καὶ δέρματα ζῶων εἰς τὰς τρεῖς πόλεις, Χανία, Ρεθύμναν καὶ Ἡράκλειον.

Ἡ Κρήτη ἀναλόγως τῆς ἐπικαιροῦ αὐτῆς θέσεως δὲν ἀσκεῖ ἐκτεταμένον ἐμπόριον· ἐμπορικὰ δ' αὐτῆς κέντρα εἶναι αἱ τρεῖς ῥηθείσαι πόλεις, ἀπ' ὧν ἐξάγεται ἔλαιον, σάπων, βελανίδι, ἀμύγδαλα, οἶνος, μέταξα, ἔρια, κεράτια κλπ. εἰσάγονται δὲ πάντα τὰ βιομηχανικὰ εἶδη καὶ ἱκανὰ πρόβατα, βόες κλπ.

Ἡ ναυτιλία εἶναι λίαν περιορισμένη· ἡ ὅλη Κρήτη ἀριθμεῖ περὶ τὰ 80 ἱστιοφόρα μόλις καὶ ταῦτα λίαν μικρᾶς χωρητικότητος, ὥστε μικροὺς μόνον πλοῦς ἐκτελοῦσιν· ἔχει δὲ ἐν μικρὸν ἀτμόπλοιον περιπλέον τὴν νῆσον (Οὐστᾶ - Ρεσίτη).

**Παιδεία, Διοικήσεις, Δικαιοσύνη, Σύλλογοι,
Ἐκκλησία, Πολίτευμα.**

Ἡ παιδεία εἶναι διαδεδομένη καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον ἀρκούντως· διότι Γυμνάσια μὲν ἑλληνικὰ ὑπάρχουσι 4, τρεῖς πληρῆ καὶ ἀνεγνωρισμένα (Ἡρακλείου, Χανίων καὶ Νεαπόλεως), ἐν δὲ ἡμιτελές (Ρεθύμνης), Ἑλληνικὰ σχολεῖα 20, παρθεναγωγεῖα 5, πρότυποι δημοτικά σχολεῖα 6, καὶ περὶ τὰ 330 δημοτικά σχολεῖα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὧν τὰ περισσότερα εἶναι γραμματοδιδασκαλεῖα. Διοικεῖται δὲ ὑπὸ 5 τμηματικῶν ἐφορειῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς βουλῆς τῆς νήσου. Καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις δὲ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1878 ἐξ ἀμίλλης πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς διεδόθη ἡ παιδεία· οὕτω δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν εἶναι ἐκπαιδευτήρια μέχρι Γυμνασίου, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις εἰς ὅλα τὰ χωρία, ἅτινα ἀριθμοῦσι μέχρι 30 οἰκογενειῶν ὀθωμανικῶν ὑπάρχουσι δημοτικά.

Ἡ Κρήτη διοικεῖται ὑφ' ἐνὸς γεν. Διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, τεσσάρων ὑποδιοικητῶν, ὧν δύο χριστιανοὶ καὶ δύο ὀθωμανοί, 14 ἐπαρχῶν, ὧν 9 εἶναι χριστιανοὶ καὶ 5 ὀθωμανοὶ καὶ 88 δημάρχων ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἐξ ὧν 10 εἶναι ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ χριστιανοί.

Ἡ δικαιοσύνη ἀποδίδεται ἐν Κρήτῃ ὑφ' ἐνὸς Ἐφετείου, δι-

κάζοντος καὶ ὡς κακουργιοδικείου, 5 Πρωτοδικείων καὶ 25 Εἰρηνοδικείων.

Σύλλογοι φιλοπαιδευτικοί, ἀρχαιολογικὸν μάλιστα σκοπὸν ἔχοντες λειτουργοῦσιν ἐν Κρήτῃ τρεῖς, ἐν Ἡρακλείῳ, Ῥεθύμνῃ εἰς Ἱεραπέτρω.

Ἐκκλησιαστικῶς δὲ διοικεῖται ἡ Κρήτη ὑφ' ἐνὸς Μητροπολίτου ἐδρεύοντος ἐν Ἡρακλείῳ καὶ ὀκτώ Ἐπισκόπων.

Τὸ πολίτευμα τῆς Κρήτης ἦτο μέχρι τοῦ 1889 εἶδος αὐτονομίας με βουλήν 80 ἀντιπροσώπων, 49 χριστιανῶν καὶ 31 ὀθωμανῶν, ἐλεγχομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔκτοτε ἐτροποποιήθη καὶ σχεδὸν κατηργήθη τὸ ἡμιαυτόνομον τοῦ πολιτεύματος.

Μοναί.

Αἱ ἐν Κρήτῃ Μοναί εἶναι 51, ἐκ τῶν ὁποίων 48 εἶναι ἀνδρικοὶ καὶ 3 γυναικεῖαι. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν 7 μὲν ἀνήκουσιν εἰς ἑτέρα ἰδρύματα ἐκτὸς τῆς νήσου ὑπάρχοντα, αἱ δὲ λοιπαὶ 44 εἶναι ἐγχώριοι. Κατ' ἄλλην δὲ διάρῃσιν 16 εἶναι σταυροπηγικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ 28 ἐνοριακαί.

Μονάζουσι δὲ ἐν αὐταῖς 420 καλόγηροι. Ἐκ τῶν εἰσοδημάτων δὲ αὐτῶν ὑποστηρίζεται ἡ παιδεία ἐν Κρήτῃ.

Ἀνήκουσι δὲ κατὰ τμήματα καὶ ἐπαρχίας ὡς ἑξῆς.

6	Εἰς Κυθωνίαν Χανίων	1	Εἰς Τέμενος Ἡρακλείου
2	Εἰς Κίσσαμον »	2	Εἰς Μονοστάσιον »
1	Εἰς Ἀποκόρωναν Σφακιῶν	5	Εἰς Πεδιάδα »
1	Εἰς Ἅγιον Βασιλείον »	1	Εἰς Πυργιώτισσαν »
5	Εἰς Ἐπαρχίαν Ῥεθύμνης	1	Εἰς Καινούργιον »
1	Εἰς Ἀμάρι Ῥεθύμνης	9	Εἰς Μεραμβέλλον Λασηθ.
5	Εἰς Μυλοπόταμον. »	2	Εἰς Λασήθι »
1	Εἰς πόλιν Ἡρακλείου.	3	Εἰς Ἱεράπετρον »
3	Εἰς Μαλεβύζιον »	2	Εἰς Σήτειαν »

Τεκέδες.

Μοναὶ ὀθωμανῶν (τεκέδες) ἐν Κρήτῃ εἶναι 28, ἐκ τῶν ὁποίων 3 μὲν εἶναι ἐν Χανίοις, 8 δὲ ἐν Ῥεθύμνῃ, 17 ἐν Ἡρακλείῳ καὶ 1 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους· μονάζουσι δὲ ἐν αὐτοῖς περὶ τὰ 170 πρόσωπα.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

κατὰ τμήματα καὶ ἐπαρχίας.

ΚΡΗΤΗ 300 00 κατ.

ΤΜΗΜΑ ΧΑΝΙΩΝ

69000 κ.

Χανία (πόλις)	20000
Κυδωνία	22000
Κίσσαμος	19000
Σέλυον	8000

ΤΜΗΜΑ ΣΦΑΚΙΩΝ

33000 κ.

Ἀποκόρωνας	17000
Σφακία	6000
Ἅγιος Βασίλειος	10000

ΤΜΗΜΑ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

49000 κ.

Ῥέθυμνα (πόλις)	10000
Ῥεθύμνη (ἐπαρχία)	15000
Ἄμαρι	9000
Μυλοπόταμον	15000

ΤΜΗΜΑ ΠΡΑΚΛΕΙΟΥ

95000 κ.

Ἡράκλειον (πόλις)	25000
Μαλεβίζιον	10000
Τέμενος,	6000
Πεδιάς	24000
Μονοφάτсион	15000
Καινούριον	10000
Πυργιώτισσα	5000

ΤΜΗΜΑ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

54000 κ.

Μεραμβέλλον	16000
Λασήθι	5000
Βιάννος	8000
Ἱεράπετρος	9000
Σητεία	16000

τῶν ἀκρωτηρίων, κόλπων, λιμένων, ποταμῶν, ὀρέων

ΧΑΝΙΩΝ	Τμήμα Ἐπαρχ.	Ἀκρωτήρια Καραβούτας. Κούτρα, Βούζα. Σπάθα	Κόλποι Κισάμου, Ἄκρη	Λιμένες Τηγάνι, Καπέλλι, Ἄγ. Σώστης, Σταυ- ρός.	Ποταμοὶ Κολένης, Τυ- φλός, Κακόπε- τρος, Μέγας, Σπηλιανός, Ταυρωνίτης.	Ὄρη Βούζα, Ἄγ. Γεώργιος, Ἄγ. Παῦλος, Ἄγ. Ἥλιος.
	Κισαμίου	Φλωμές, Τρα- λήλι, Κριός.	Σούγια, Σταυρός.	Ἄγ. Κίρκος	Λάκκου Ζηου- σάφου. Λισσός, Φλωμές, Βλη- θιάς, Καχοδικι- ώτης, Πιλεκά- νου, Σαρακήνας	Στροβιλιές, Ἄγ. Θεόδωρος, Ἀποπηγάδι
	Σέλιων	Μελέξα, Μαῦ- ρο-Μουρί, Τρυ- πητή.	Χανίων, Καλαθῶ. Σούδας.	Χανίων, Σού- δας, παλαιῶς Σούδας.	Πλατανιάς, Κλαθισσός, Ψαθές, Στορ- σίτης.	Ἀποπηγάδι, Λακκιώτικο, Θεριστιανό, Μα- λάξα.
ΣΦΑΚΙΩΝ	Ἀποκόρφνας	Δράπανο	Ἄρμυρός	Σούδας Πλάκας	Κοιλίχρης, Ξει- δᾶς, Ἄρμυρός, Βρυσανός, Μουρσελάς.	Κραπη, Μαθέ, Κατρές, Κλη- μα, Δραπνο- κεφάλια, Δαρνο- μαδᾶρα
	Ἄγ. Βασιλ.	Μέλισσα. Κα- κό-Μουρί, Σταυρός	Πλάκα	Ἄγ. Γαλήνης, Δίμνη, Δαμνό- νι, Κεραμογια- λιά Ἄγ. Φω- τιά, Πλάκα	Μέγας Ποτα- μός, Ἄκρ. υμια- νός, Κοζα:ια- νός.	Καλή Σουιά, Σκαλωτ', Ἄα- τα παδιανό, Ξει- ρόν' Ὄρος, Βου- δάλα.
	Σφρακία	Μουρί, Πλάκα, Τρυπητή.	Φοινικιάς,	Φραγκοκάστελ- λον, Λουτρόν, Διαλισκάρι, Φοινικας Ἄγία -Ὶ Ρουμέλη.	Ἄ. Ὶ Ρουμέλης, Τρυπητής, Ἄ- ράδενας, Ξηρές, Ἀσκυριώτης.	Λευκα ὄρη (Θο- διωρῆ Ἄγιά- τόπι, Σαμαριά, Σωρός, Κά- στρο).
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	Ὶ Γεθύμνη	Μαῦρο-Μουρί, Μαλέτσι.	Ἄρμυρός	Ὶ Ρεθύμνης.	Πετρές, Πλα- τανές, Σταυρω- μένος, Ἄγια- σμάτσι.	Σουιά, Αγρι- μοκεφάλια. Κα- κόν-ὄρος, Βρύ- πνας
	Μυλοπό- ταμος	Λιανό, Χονδρό, Σταυρός.		Μπαλή, Φυ- δέλε	Μυλοποταμός Ἄξιώτης, Πρι- νιώτης, Φοδε- λιανός.	Ἴδη, Στρομ- πουλας, Κου- λούκονας, Ἄ- ξιώτικο.
	Ἄμάριον				Λιγιώτις, Ἄ- σωματιανός, Καμαρούνα.	Ἴδη, Σωρός, Κέβρος, Σάμι- τος, Ἄραβάνες

κλπ. τῆς Κρήτης κατὰ τμήματα καὶ ἐπαρχίας.

Δίμαι Κισάμου, Εννέα- Χωρίων.	Χερσόν. Τηγάνι.	Πεδιάδες Κισάμου.	᾽Οροπέδια	Φάραγγες	Σπήλαια Σπηλιᾶς 4	Νῆσοι Κωρύκαι (Ἀ- γρία Γραμβού- σα, Γραμβούσα) Πεταλίδα, Πον- τικὴ νῆσι.
	Παλιχοχώ- ρας, Τρα- χήλι.	Καντάνου.	᾽Ομαλός.	Κουσιγογε- ράκου.	Ἄζυγυρε.	Ἐλαφονήσι.
Τοῦ ᾽Ομα- λοῦ.	Ἀκρωτήρι	Κυθωνίας.	᾽Ομαλός.	Θερίσιο.	᾽Ακρωτη- ριανό.	Παλαιὰ Σούδα (Μαραθί), Σού- δα.
Κοροσιζ (Κουρνᾶ)				Στόλου (Μεγάλο- φαράγκι).	᾽Υμνήσι, Κοκκίνου Χωριοῦ, Κεφαλά.	᾽Ανώμιοι: ἐν τῷ κόλπῳ ᾽Αρ- μυροῦ.
		Λαγκός		Κοτσιφοῦ, Κουσταλι- ώτικο.		
᾽Ομαλοῦ			᾽Ομαλός. Λεκανοπέ- διον ᾽Ασκύ- φου.	᾽Αγ. ᾽Ρου- μέλης, Σα- μαριάς, Νίμ- φρου.		Γαῦδοι. Πρα- σονήσι. Γαῖθου- ρονήσι, Γαῦδο- πούλα
		᾽Ρεθυμνία	Ποταμοί	Πετρές	᾽Αρσανιοῦ, ᾽Αργυρου- πόλειος (2), Πρασῶν	
		Μυλοποτά- μου	Νῆδα		Μελιδονίου, Ἰδαίου ᾽Αγ- τρον.	
Γρέ-Δίμνη, Πατωσίτικη			᾽Ασωματι- ανός, Σμη- λιανός κάμ- πος.	Σπηλιᾶρα (Νῆθχυρις)	Κραναίου. ᾽Ερμοῦ, ᾽Α- ίλιᾶς, Δανί- λης, Σχισμα- τούρα, Πλα- τανανό.	

των ἄκρωτηρίων, κόλπων, λιμένων, ποταμῶν, ὄρεων

Τμήμα Ἐπαρχ.	Ἀκρωτήρια Διον (Ῥωγδιὰ)	Κόλποι	Λιμένες Ἄγ. Πελαγιά, Φρασκιά, Πα- λιώκαστρον	Ποταμοὶ Ἄλμυρός, Γα- ζανός, Ξεροπό- ταμος	Ὄρη	
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Μαλε- βός		Ἡρακλείου	Γιόφυρος, Πλα- τοπέραμι, Κα- τσαμπάς, Καρ- τερός	Γιούκτας	
	Τέμενος					
	Πεδιὰς	Χερσονήσου (Ζεφύριον)	Σίσι	Ἀποσελεμής, Ἀνάπηγος.	Σγουροκεφαλα, Λουδετσάνο, Λαγκάδες, Σει- λήνη.	
	Μονο- φάττιον	Ἄλτικαπορίθα, Μαρτέλλο, Κοκ- κινόβρο.		Ἀναποδάρης, Αὐλιώτης, Ἐμ- παρος, Τσου- τσουρος	Κόφινας, Τερέ- λι, Ἄγ. Γεώρ- γιος, Ὀμαλός.	
	Καινούρ- γιον	Τρίκαλα, Κε- φαλάς, Λίθινον		Καλοῖ-Λιμένες	Γεροποταμῆς, Μητροπολιπό- ταμος, Πανα- σοῦ, Ζαοριανός.	
ΔΕΛΣΗΘΙΟΥ	Πυργώ- τισσα		Μάταλλα	Μάταλλα	Γεροποταμῆς, Βοριζιανός, Πι- ταϊδιανός.	
	Μεραμ- βέλλον	Ἰτραπίνι, Ἄγ. Ἰωάννης (ἄφω- ρεσμένος).	Ἄγ. Νι- κόλαος	Σπιναλάγας, Κολοκύθας, Πί- ρος, Ἄγ. Νι- κόλαος.	Μιλάτου, Με- ραμπελλοπότα- μος, Καλοπότα- μος, Ἄρμυρός	Βρουγᾶς, Κα- βαλαρά, Κρη- τσᾶς, Κρούστα
	Δασή- φθι				Σπαθί, Κρου- ποταμῆς, Μύρ- τος.	Δίκητη, Ἀφέν- της Χριστός, Ἀφέντης.
	Βιάννος	Θεόφιλο	Κεράτου, Τσουτσού- ρου.	Τσουτσούρου, Κερατοκαμπου, Ἰαρή-Φοράδος, Ἄβη	Ἀναποδάρης Τσουτσουρος, Ἄρβης, Κρα- τοκάιπου.	Ἀρεντής, Ρου- σοκεφάλα, Κέ- ρατον.
	Σητεία	Ἐδερου, Πλά- κα, Ζάκρος, Ἀμπελο-, Γού- δουρα.	Σητείας, Γκράντες, Μακρός - γιαλός, Κα- λοῦ-νεροῦ.	Σητείας, Ἐρη- μουπόλεως, Κουρμένου, Καρούμπες, Ζά- κρου.	Παντέλης, ὁ Ζοῦ, Ἄγία- Φωτιά.	Ὀρνός Δαρνί, Καλά-Πλάγια, Μόδι, Ζάκρο, Ζυριανό, Δα- μνονί,
	Ἱεράπε- τρος	Περιστερα		Ἱεραπέτρου	Ψυχρός, Στό- μιος, Λιγιάς.	Ἄγ. Ἡλίας, Πίπινας, Ἀ- φέντης, Κοπρο- κεφαλα.

κλπ. τῆς Κρήτης κατὰ τμήματα καὶ ἐπαρχίας.

Λίμναι	Χερσόνησοι	Πεδιάδες Ἡρακλείου	Ὀροπέδια	Φάραγκες	Σπήλαια Σάρχου	Νῆσοι
		Ἡρακλείου			Ἄργανιώ- τικο, Κρα- τεροῦ (Βί- λειθυίας)	Δία, Πελαλίδαι, Παξιμάδι.
		Καστελ- λίου			Γούβες (2)	
			Μοχού	Ἄγιοφάρα- χο.		
		Μεσσαρά				Μεγαλονῆσι, Παππαδόπλανα
		Μεσσαρά.				Παξιμάδια
Τῶν Λα- κωνίων.	Σπιναλόγ- α	Μεραμβέ- λου	Φουρνῆς, Λακωνίων.		Μιλάτου	Αὐτό, Κολοκύ- θα, 2 ἀνένυμοι, Βρουνησί, Κό- νιδα, Ψείρα.
Ὀμαλοῦ			Λασηθίου Ὀμαλός.			
			Ὀμαλός.	Καθαροῦ, Ποροφά- ραγκον.	Βίγλα, Κε- ρατοκάμ- που.	
Τῆς Ζύρου.	Σητεία.	Σητείας.	Χανδρᾶ, Σιτάνου, Δαμνονισῶ, Ζύρου.	Κρυφτῆς, Ζάκρον.	Κατωφύγι.	Γ' αντισάδες (Γιαννισάδα, Δραγονάρα. Πα- ξιμάδα) Ἐλασσα Γράντες, Καβ- δάλο. Κουφο- νήσι. Τράχη- λος, Μακρουλό, Στρογγυλό, Νη- πί-Φωτιᾶ.
		Ἱεραπέ- τρου (15 μ. μῆκ.)				Γαῖδαρονήσι, Μικρονήσι.

τῶν πρωτευουσῶν κατὰ τμήματα, ἐπαρχίας καὶ δήμους.

Τμήμα	Πρωτ. τμ. Χανία	Επαρχία Χανίων	Πρωτ. ἐπαρχ. Χανίων	Δήμος Χανίων	Πρωτ. δήμον Χανία
ΧΑΝΙΩΝ		Κυδωνία	Αλικιανού	Ἀκρωτήρι	Ἀρόνι
		»		Περιδόλια	Περιδόλια
		»		Κεραμειὰ	Γέρω-Λάκκος
		»		Ἀλικιανού	Ἀλικιανού
		»		Πυργοψηλόνερο	Πυργοψηλόνερο
		»		Λάκκοι	Λάκκοι
		»		Ἀζιζιέ	Τούζλα
		Κίσαμος	Καστέλλι	Σπηλιά	Σπηλιά
		»		Πανέθμιος	Πανέθμιος
		»		Καστέλλι	Καστέλλι
		»		Μεσόγεια	Ἅγιοι Πάντες
		»		Ἐννέα-Χωρία	Βαράθω
		»		Βουκολιές	Βουκολιές
ΣΦΑΚΙΩΝ		Σέλυον	Κάντανος	Καμπανού	Καμπανού
		»		Κάντανος	Κάντανος
		»		Παλιό-Χωρα	Παλιό-Χωρα
	Βάμος	Ἀποκύρωνας	Βάμος	Ἀρμενίων	Ἀρμένιοι
		»		Βάμου	Βάμος
		»		Μαθές	Μαθές
		»		Φρέ	Φρές
	Σφακία		Μπρόσγιαλος	Χώρας Σφακίων	Μπρόσγιαλος
	»			Νίμπρου	Νίμπρος
	»			Καλλιπράτους	Καλλιπράτης
	»			Ἀσούρου	Ἀσούρου
	»			Ἁγίου Ἰωάννου	Ἅγιος Ἰωάννης
	»			Ἀνωπόλειος	Ἀνωπόλις
Ἅγ. Βασίλειος Σπήλι		Σπήλι	Μελάμπων	Μελαμπες	
»			Ἅγ. Πνεύματος	Ἄρδακτος	
»			Λάμπης	Κοζαρέ	
»			Φοίνικος	Σελλιά	

τῶν ἀρχαίων πόλεων, τῶν μονῶν καὶ τῶν σχολείων.

'Αξιόλογα χωρία	'Αρχαῖαι πόλεις Κυθωνία = Χανία	Μοναὶ	Σχολεῖα Γυμνάσιον, Ἑλλ. Σχολεῖον, Δημο- τικὴ Σχολή, Παρ- θенаγωγεῖον Δημοτικά 5
Στέρνες, Χαλέπα	Μινώζ = Στέρνες	'Αγία Τριάς, Καλογράδων, Γουδερνέτο Χρυσόπηγη, 'Α- γία Τριάς, 'Α- γία Μονή	Δημοτικά 5
Μουρνιές, Γαλατᾶς, Νε- σοκούρου, Τσικαλορία	'Ριζηνία = Μαλάξα Πέργαμος = Βρύσες Μωδαία = Μοῦδι		Δημοτικά 5
Δρακίονα, Κάμποι Βατόλακκος, Βρύσες Γεράνι, Κοιτομακρί Θήρισο, Μεσιλλά	Δίκτυνα = 'Ακρ. Σπάθα Πολυρρηγία = Παλιόκαστρον Κίσαμος = Καστέλι Φαλασαρνα = 'Αζογυρές 'Ινναχοίριον	Κυρία Γωνία Χρυσοσκαλι- τισσα	Δημοτικά 4 Δημοτικά 4 Δημοτικά 5
'Ροδοποῦ, Πολεμάρχι Σομφραχού, Μαλάθηρ Δραπανιάς, Παλιόκασ- τρο Καλυδιάνη, 'Α. Γεωργί- κάμπος, Κούνηνη Παλιχ 'Ρούματα, Βοῦδες	'Ελυρος, Ὑρτακίνα = 'Ροδο- δάνι, Τεμένια Κάντανος = Σπανιάκος Δισσό = Κάλαμος		Δημοτικά 6 Δημοτικά 6 Δημοτ. 7 ἑλλ. 4
'Αγ. Εἰρήνη, 'Απα- νοχώρι Κακοδίκι, Φλοῖρια Πελεκάνος, 'Αζογυρές	'Απ'ερα, Κίσαμος = Παλιόκασ- τρο, Καλύδες		Δημοτικά 2 Δημοτικά 6 Δημοτικά 4
Καλύδες, Στύλος, Νιο- χωριό	'Αμφιμαλλα = Χάμπαθα 'Υδραμία = Δράμια		Δημοτικά 7
Κεφαλαῖς, Γαβαλοχώρι 'Αλίκιαμο, Πιόσανερος	Φοτινίξ = Χώρα Σφακίων		Δημοτ. 4 ἑλλ. 1
Νίπος, Βαφεί, 'Ραμνή Μουρί 'Ασφέντου, Κοιτιάδης Καψοδάσος, Σκαλωτή	Τάρρα, 'Αραδὴν = 'Αγ. Ρου- μέλη, 'Αράδωνα 'Ανώπολις = 'Ανώπολις Ψύχιον = Μέλισσα ἀκρ.		Δημοτικά 5
Σαμαριά, 'Αγ. 'Ρου- μέλη Λουτρό, Λιθιανιά Κρούα-Βρύσι, Σακτού- ρια Κρούμα, Κεραμέ, Κισ- σός	Λάμπη = Λαμπηνή		Δημοτικά 6 Δημοτ. 6 ἑλλ. 1 Δημοτικά 6
Λαμπηνή, Μουρνέ, 'Α- τσιπάδες, 'Α. Γεωργίου Μύρθιος, 'Ροδάκινο	Φοτινίξ = Φοινικιάς	Πρέβελης	Δημοτικά 8 Δημοτικά 3 Δημοτικά 2 Δημοτικά 2 Δημοτικά 1 Δημοτικά 3
			Δημοτ. 2 Δημοτικά 3 Δημοτ. 4 Δημοτικά 4

τῶν πρωτευουσῶν κατὰ τμήματα, ἐπαρχίας καὶ δήμου.

Τμήμα	Πρωτ. Τμ. Ῥέθυμνα	Ἐπαρχία Ῥεθύμνης(πόλ.)	Πρωτ. ἐπαρχ. Ῥεθύμνης	Δήμος Ῥεθύμνης	Πρωτ. δημ. Ῥεθυμνα
ΡΕΘΥΜΝΗΣ		Ῥεθύμνης		Ἀργυρουπόλεως Ῥουστικῶν	Ἀργυρούπολις Ῥούστικα
		»		Ἀτσιποπούλου	Ἀτσιπόπουλο
		»		Χρωμαναστη- οῦ	Χρωμαναστήρι
		»		Πηγῆς	Πηγῆ
		Ἀμάρι	Νέφης - Ἀράρι	Ἀμνάτου Μέρωνος	Ἀμνάτος Μέρωνας
		»		Μοναστηρακίου	Μοναστηράκι
		»	Καστέλλι	Ἀποδοῦλου Μαργαριτῶν	Ἀποδοῦλου Μαργαρίτες
		Μυλοπότα ον		Μελιδονίου	Μελιδόνι
		»		Αὔδανιτῶν	Αὔδανίτις
		»		Γαράζου Ἀνωγειῶν	Γαράζο Ἀνώγεια
	»		Δαμάστας	Δαμάστα	
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Ἡρακλείον	Ἡρακλείου Μαλεβυζίου	Ἡρακλείου Ἀγ. Μύρων	Ἡρακλείου Κρουσῶνος	Ἡρακλείον Κρουσῶνας
		»		Τυλίτσου	Τυλίτσοι
		»		Ἀγ. Μύρωνος	Ἀγ. Μύρων
		Τεμένους	Ἀγ. Μύρων	Δαρῶν	Δαρνές
		»		Ἀρχανῶν	Ἀρχάνες
		Πεδιάδος	Καστέλλι	Ἐπισκοπῆς	Πισκοπή
		»		Ἀ. Παρασκευῶν	Ἀ. Παρασκευοῦ
		»		Μοχῶ	Μοχός
		»		Καστελλίου	Καστέλλι
		»		Παναγιᾶς	Παναγιᾶ
	Μονορατίου	Πύργος	Χάρακος	Χάρακας	
	»		Μεγ. Βρύσις	Μεγάλη Βρύσι	

τῶν ἀρχαίων πόλεων, τῶν μονῶν, τῶν σχολείων.

Ἀξιόλογα χωρία	Ἀρχαῖαι πόλεις	Μοναί	Σχολεῖα
Πισκοπή, Ἀρκοῦδινα	Ῥιθυμνία=τόλις Ῥεθύμνης	Μυριοκέραλα	Γουμ. Ἑλ. Σχο- λειονόημ. Παρθεν.
"Αγ. Κωνσταντίνος	Λάππα=Ἀργυρούπολις	"Αγ. Ἴλλας	Δημοτικά 4
Μοῦντρος			Δημοτικά 3
Πρινές, Γεράνι, Γωνία		Χαλεδίη	Δημοτικά 4
"Αρμένιοι, Πρασές, "Ο- ρος	"Αγριον="Όρος		Δημοτικά 5
"Αδέλα, Λούτρα, Μα- ρουλάς		"Αρσάνι	Δημοτικά 3
Χάρκια, Μέση		"Αρκαδί	Δημοτικά 4
Γερακάρι, Πατσό, Θρ- νος	ος, Συδριτ'α=Βένι, Θρόνος		Δημοτικά 4
Βισταγή, Φουρουρά, Π- ετροχώρι, Βυζάρι		"Ασώματος	"Ελ. καὶ δημο- τικά 5
Βαθειάκος, Νίθουρις	Δουλόπολις=Ἀποδούλου		Δημοτικά 3
Πρινές, Τριπόδος, Ὀρ- θές	"Ελεύθερα, Τριπόδος=Πρινές, Τριπόδος		Δημοτικά 3
Ρουμελά, Χουμέρι	Πάνορμος, Πανισμάτριον = Καστέλλι	Μπαλή	Δημοτικά 6
"Αγ. Πάμας, Δομοτό- λου			Δημοτικά 2
Κάλειθος, Λειβάδα		Δισκούρι	Δημοτικά 3
"Αξός, Ζουτό-λάκκο	"Οαξίς = "Αξός	Χαλέπα Βόσκακος	Δημοτικά 2
Φύδαλα, Σίτσες		"Α. Παντελεή- μων	Δημοτικά 3
"Ασίτες, Κορφές, Πρι- νιάς	Ματιον = Ἡρακλειον	"Αγ. Ματθαίου	Γουμ. Ἑλ. Σχ. κλπ.
"Ρωγδιά, Γωνιές, Γάζι, Ἀγλάδα	Τύλισσος, Ἀπολλωνία-Τύλισ- σος, Γάζι, Κύταιον="Ρωγδιά	Γοργολαίνης, Ἰερουσαλήμ	Δημοτικά 5
Βούτες, Αὔγενική, Σταυράκια	"Ραῦκος = "Αγ. Μύρων	Σαβόκλιανα	Δημοτικά 4
Κανί-Καστέλλι, Βενε- ράτο		Παλιανή	Δημοτικά 3
Φορτέσα, Μακρύς- Τοίχος	Κνωσός = Μακρύς - Τοίχος	Τεκές Τιμούρ, Μπαμπά	Δημοτικόν 1
Καλό-Χωριό, Γοῦδες, Ἐλιά	"Αρνισίς, Διατόνιον = Καρτε- ρός, Ἀϊτάνια	"Αγκάραϊος, Ἀ- νοίπολις	Δημοτικά 6
Κουνάβοι, Χουδέτσι, Ἄγ. Βασίλειο	Λύκαστος = Ἄστρίτσι	Σπηλιώτισσα	Δημοτικά 3
Κράσι, Μίλια, Χερ- σόνησος	"Αρσινύη, Χερσόνησος = Μάλτι, Χερσόνησος	Καρδιώτισσα	Δημοτικά 4
Θραφινό, Ἀποστόλοι, Ἄμαριανῶ	Λύκτος = Ξειδᾶς		Δημοτικά 8
Αὔλη, Γεράνι, Ἐμ- παρος			Δημοτικά 3
Ἀχεντριᾶς, Καπετα- νιανὰ	"Ρύτιον = Ῥοτάσι		Δημοτικά 6
"Αγ. Βαρβάρα, "Αγ. Θωμᾶς, Ἀξέντι	Πάννονα = "Αγ. Θωμᾶς		Δημοτικά 3

τῶν πρωτευουσῶν κατὰ τμήματα, ἐπαρχίας καὶ δήμους,

Τμήμα	Πρωτ. Τμ.	Ἐπαρχία Μονοφατισίου	Πρωτ. ἐπαρχ.	Δῆμος Τεφελίου	Πρωτ. Δήμ. Τεφέλι
ΠΡΑΚΛΕΙΟΥ		»		Σκινιά	Σκινᾶς
		»		Ἀρχαλοχωρίου	Ἀρχαλοχώρι
		Καινούργιον	Μοῖρες	Ζαροῦ	Ζαρος
		»	»	Ἀμπελούζου	Ἀμπελούζος
		»	»	Πλατάνου	Πλάτανος
		Πυργιωτίσσης	Μοῖρες	Τυμπαχίου	Τυμπακί
		»	»	Κισσῶν	Κισσοί
ΛΑΣΗΘΙΟΥ	Νεάπολις	Μεραμβέλλου	Νεάπολις	Νεαπόλειος	Νεάπολις
		»		Βραχασίου	Βραχάσι
		»		Χουμεριάκου	Χουμεριάκος
		»		Φουρνῆς	Καστέλλι
		»		Κρωταῶς	Κρητσά
		»		Σπιναλόγκας	Σπιναλόγκα
		Λασηθίου	Νεάπολις	Τζερμιάδω	Τζερμιάδω
		»	»	Ψυχροῦ	Ψυχρό
		Βιάννου	Βιάννος	Βιάννου	Βιάννος
		»	»	Ἄγ. Βασιλείου	Ἄγ. Βασιλείος
		»	»	Μουρινῶν	Μουρινῆς
		Ἱεράπετρος	Ἱεράπετρος	Ἱεραπέτρου	Ἱεράπετρος
		»	»	Ἀνατολῆς	Ἀνατολή
		»	»	Κάτω χωρίου	Κάτω-χωριό
	»	»	Καβουσίου	Καβουσί	
	Σητεία	»	Λιμῆν	Λιμῆν	
	»	»	Τουρλωτῆς	Τουρλωτῆ	
	»	»	Ῥουκάκας	Ῥουκάκα	
	»	»	Χαντρά	Χαντράς	
	»	»	Καρυδίου	Καρυδί	

Σημ. Ἐν τῇ στήλῃ τῶν Σχολείων σημειοῦμεν ὅσα ὀρίζει ὁ περί παιδείας ἐν ἀναμφισβύτως ὁ ἀριθμὸς θὰ εἶναι ἡμαρτημένος.

τῶν ἀρχαίων πόλεων, τῶν μονῶν, τῶν σχολείων.

Ἀξιόλογα χωρία	Ἀρχαῖαι πόλεις	Μοναὶ	Σχολεῖα
'Απυραθί, Τσιφούτ-Καστέλλι Γαρίπα, Μαχαιρᾶ, Ἴνι	Πύρανθος = Ἀπυραθί, Ἀρκαδία = Ἀρκαδί Πριασός = Σινιάς, Ἴνατος = Ἴνι, Στήλαι = Ἀγ. Ἀπόστολο	"Αγ. Γεώργιος Ἐπανωσήφης Ἀγ. Ἀπόστολοι	Δημοτικά 3
'Αλητζανή, Ἀλάγι Γέργερη, Βορίζα Ἄ. Δέκα, Μωρόνι Μπόμπια, Πετροκεφάλι	Γόρτυνα = Μητρόπολις Πυλωρός = Πλώρα, Δεδήν = Ἀντισκάρι, Βοΐδη = Μπόμπια, Λασαία = Καλοὶ λιμένες Φαιστός = Ἄγιος Ἰωάννης	'Απεξαναί Ὀδηγήτρια	Δημοτικὸν 1 Δημοτικά 4 Δημοτικὸν 1 Δημοτικά 7
Πιτσιδία, Καμηλάρι Βόροι, Καλύδια, Καμάρες			Δημοτικά 5 Δημοτικά 2
Βουλωμένη		Περάμπελ, Κουφή-Πέτρα Ἄγ. Γεώργιος Κρεμαστά Κεράμου, Δωριεῖ, Καρδαμούτσα, Ἄρετι Ἄγ. Ἰωάννης Θεολόγος	Γομν. Ἑλλ. Πρότ. Παρθεναγωγεῖον Δημοτικά 3 Δημοτικά 4 Δημοτικά 4 Πρότυπον, δημοτικά 4
Λατσίδια, Μίλατος Λίμνες, Βρύσες Ἐλοῦντα, Βρουχᾶς Λούμας	Μίλητος = Μίλατος Δρηρος = Χώρες (λόφος), Ὀλοῦς = Ἐλοῦντα, Νάξος = Ἄξα (λόφος) Λατώ = Κοντάρατος, Καμάρα = Ἀγ. Νικόλαος, Μινιά. Ἰστροῶν = Καλό-χωριό		
Κρούστας, Πρίνα, Καλό-χωριό			
Ποτάμοι, Μέσα Λασηθί Καμινάκι, Ἄ. Γεώργιος Χόνδρος, Βαγός Ἄμιρᾶ, Πεύκος, Σικολόγος Κάτω-Σύμη, Μῦθοι, Χριστός Κεντρί, Μεσελέροι	Βίεννος = Βιάννος Ὠλερος = Μεσελέροι, Ἱεράπετρος = Ἱεράπετρος Μάλλα = Μάλλες Ἡτεία = Πετραῶς	Κρουσταλλένια Ζωοδόχος Πηγὴ Φανερωμένη	'Ελ. Δημοτικά 4 Δημοτικά 3 'Ελ. Δημοτικά 2 Δημοτικά 5 Δημοτικά 3 'Ελ. Δημοτικά 4
Μάλες, Καλαράντια Πισκοπή, Ἄ. Ἰωάννης Βασιλική Σκοπή, Ἀχλάδια Σπάκα, Μουλιανᾶ Ὀρό, Στραβοδοξάρι Λεθίνες, Βαβέλοι, Ζύρος Ζάρος, Σίτανος	Πραισός = Βαβέλοι Γράμμιον = Ἐρημόπολις (λίμη) Ἴτανος = Παλαιόκαστρον	'Εξακουστὴ Παπλινοῦ Καψά Ροπλοῦ	Δημοτικά 3 Δημοτικά 4 Δημοτικά 2 'Ελλ. Πρότυπον Δημοτικά 4 Δημοτικά 3 Δημοτικά 6 Δημοτικά 6

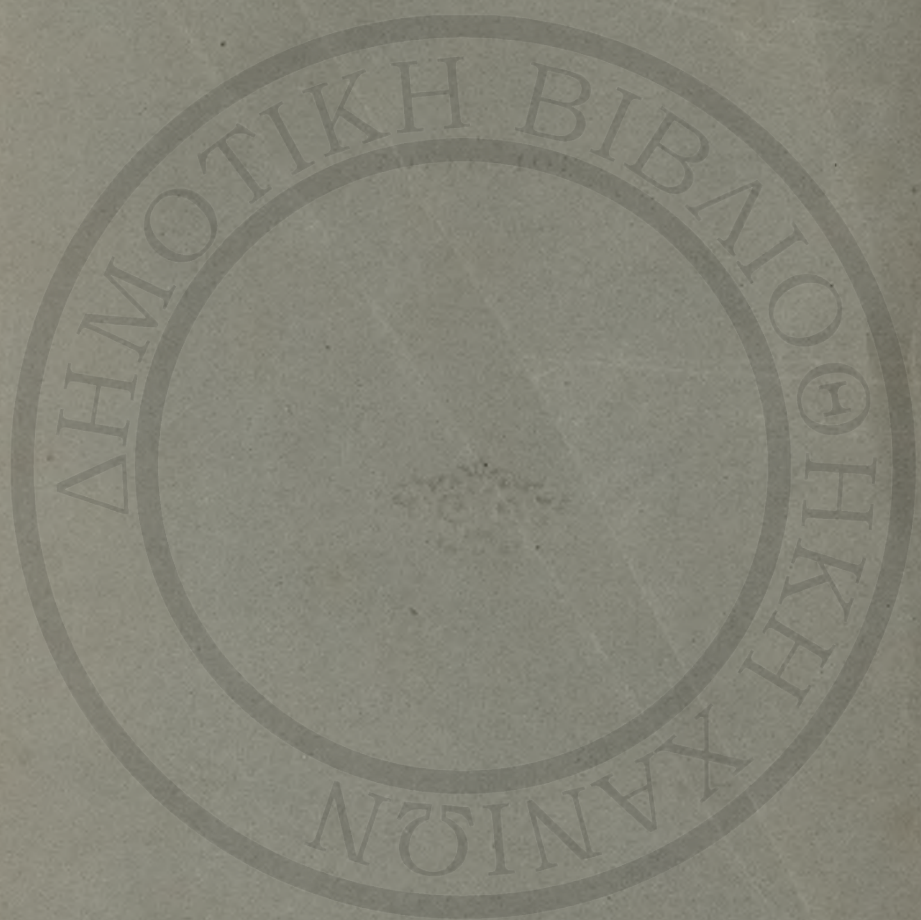
ἰσχύι νόμος ἐκτός τῶν Ἑλληνικῶν, διότι ταῦτα δὲν λειτουργοῦσι τό γε νῦν· διὰ τοῦτο

δεικνύων τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ τῶν μεγάλων κωμῶν,
τῶν ἐχουσῶν 500 καὶ ἐξῆς.

Τμήμα Χανίων		Ἅγιος Βασίλειος.	Κάτω-Ἀσίτες» 600	Μεραμβέλλον.
Χανιά κατ. 20000	Μέγαρες κατ. 4400	Κορφεῖς » 500	Τόλισσος » 600	Βουλισμένη κατ. 700
	Κούμιν » 700	Ἄγ. Μύρων » 1000	Ἄγ. Μύρων » 1000	Βραγάσι » 1500
Κυδωνία	Σπηλι » 600	Βούτες » 500	Βούτες » 500	Λατσίδα » 800
	Σελλιά » 500			Φουρνή » 1300
Χαλέπα κατ. 2000			Τέμενος.	Χομεριάκος » 800
Στέρνας » 500	Σφακία		Δαρνές κατ. » 750	Λίμνες » 800
Περιδῶλια » 900	Μπρόσγιαλος κατ. 500	Κανί-Καστέλλι 600	Κανί-Καστέλλι 600	Κρητσα » 2100
Γαλατᾶς » 800	Καλικράτης » 500	Ἀρχάνες » 2000	Ἀρχάνες » 2000	Σπηναλόγκα » 1200
Μουρνιές » 700	Ἀσκύρου » 500			Λαοήθι.
Ἄλιτσανοῦ » 600	Ἀνώπιλι » 500			Δζερμιάδω κατ. 1000
Βατολάκκος » 600		Πεδιάς.		Μισαλασήθι » 500
Δάκκοι » 900	Τμήμα Ρεθύμνης	Πισκοπή κατ. » 700		
Τούζλα » 600	Ῥέθυμνα κατ. 10000	Γούδες » 550		Βιάννος.
	Ἀργυρούπολις » 800	Ἄγ. Παρασκευαί » 500		Βιάννος κατ. 1300
Κισσμος	Πισκοπή » 600	Κουνάδοι 500		Ἀμιρά » 600
Σπηλιά κατ. 600	Ῥούτικα » 500	Μογός » 1300		Ἄγ. Βασίλειος » 500
Φαδωποῦ » 600	Ἀτσιποπούλο » 1000	Αὔδοῦ » 700		
Τοπόλι » 600	Πρινές » 600	Μάλια » 800		
Καστέλλι » 500	Αρμένιοι » 500	Καστέλλι » 700		
Ἄγ. Πίντες » 500		Θραψανό » 900		Ἰεράπετρος
Παλιὰ Ρούμκα » 700	Ἀμάρι	Παναγία » 600		Ἰεράπετρος κατ. 2600
	Μέρωνα κατ. » 600		Μονοφάτιον	Ἄνατολή » 600
Σέλυον	Γερακίσι » 500			Μάλλες » 800
Κάτανο κατ. 800	Μπισταγή » 550	Ἄγία Βαρβάρα κατ. 500		Καλχηαῦκα » 500
	Φουρτουράς » 500		Καινούργιον.	Κάτω Χωρίο » 600
Τμήμα Σφακίων	Ἄνω-μέρος » 500			Καδοῦσι » 1000
Ἀποκόρωνας	Μυλοπόταμον	Βορέζα κατ. 600		Σητεία.
Βάμος κατ. 800	Μαγαρίτες κατ. 800	Ζαρός » 500		Λιμνὴ κατ. 600
Κάτω Κεφαλά » 600	Μελιδόνι » 500	Γέφυρα » 500		Πισκοκέφαλο » 700
Ἀρμένοι » 700	Ῥουμελή » 500	Μπόμπια » 900		Σκοπή » 550
Καλύδες » 500	Γαρχίο » 500		Πυργιώτισσα	Ὄξω Μουλιανὰ » 700
Ἀληκαμπος » 700	Αειβάδα » 500			Μεσα Μουλιανὰ » 500
Πρόσπερος » 900	Ἀνώγει » 2000	Τυμπάκι κατ. 1200		Λίστρος » 500
Κουριάς » 600	Τμήμα Ἡρακλείου		Τμήμα Λασηθίου	Ῥουκάκι » 600
Ἀσὴ Γωνιά » 500	Ἡρακλείου κ. 25000			Χαντζᾶς » 500
Βαφές » 700	Μαλεβύζιον.			Ζύρος » 650
Νίπος » 600	Κροσσῶνας κ. 1300			
Τζιτζιφές » 500				

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Ἑλληνική Γραμματική διὰ τὰ δημοτικά Συγ-
λεῖα Δρ. 1,50

Τεμάται Δρ

1,50

